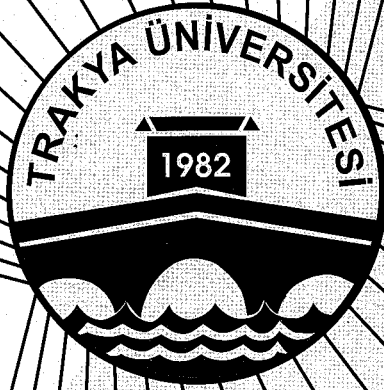

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE BÖLÜMÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BÖLGESEL KALKINMADA KALKINMA
AJANSLARININ ROLÜ: TRAKYA
BÖLGESİNE OLASI ETKİLERİ**

Hazırlayan: Ali YILMAZ
Danışman: Yrd.Doç.Dr. Nural YILDIZ

Edirne
2011

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE BÖLÜMÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BÖLGESEL KALKINMADA KALKINMA
AJANSLARININ ROLÜ: TRAKYA
BÖLGESİNE OLASI ETKİLERİ**

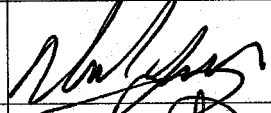
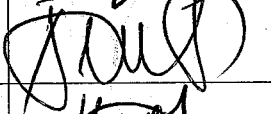
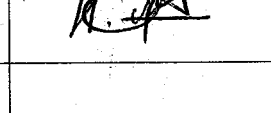
ALİ YILMAZ

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. NURAL YILDIZ

EDİRNE 2011

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE BÖLÜMÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALİ YILMAZ tarafından hazırlanan **BÖLGESEL KALKINMADA KALKINMA AJANLARININ ROLÜ: TRAKYA BÖLGESİNE OLASI ETKİLERİ** Konulu **YÜKSEK LİSANS** Tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 23.-24. maddeleri uyarınca **10.06.2011** **Cuma** günü saat **11.30**'da yapılmış olup, tezin*
...*Kabul Edilmesine*... **OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Yrd.Doç.Dr. Nural YILDIZ	<i>Kabul Edilmesine</i>	
Yrd.Doç.Dr. Aykut TAVŞANCI	<i>Kabul Edilmesine</i>	
Yrd.Doç.Dr. Hakan Bilge AGUN	<i>Kabul Edilmesine</i>	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine /Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C.
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	406505
Yazar Adı / Soyadı	Ali YILMAZ
Uyruğu / T.C.Kimlik No	T.C. 22115330490
Telefon / Cep Telefonu	02882141214 05054757405
e-Posta	aliyilmaz42n@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Bölgesel kalkınmada kalkınma ajanslarının rolü : Trakya bölgesine olası etkileri
Tezin Tercümesi	Role of the development agencies on regional development: Possible effects on Trakya region.
Konu Başlıkları	Ekonomi
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	Maliye Bölümü
Anabilim Dalı	Maliye Anabilim Dalı
Bilim Dalı / Bölüm	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2011
Sayfa	126
Tez Danışmanları	Yrd. Doç. Dr. Nural YILDIZ Yrd. Doç. Dr. Aykut TAVŞANCI Yrd. Doç. Dr. Hakan Bilge AGUN
Dizin Terimleri	Bölgesel kalkınma=Regional development Trakya bölgesi=Thrace zone
Önerilen Dizin Terimleri	Kalkınma Ajansları=Development Agencies
Yayımlama İzni	☐ Tezimin yayımlanmasına izin veriyorum ☒ Ertelenmesini istiyorum [3 Yıl]

b. Tezimin Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi tarafından çoğaltılması veya yayımının **10.07.2014** tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezimle ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.
NOT: (Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.)

11.07.2011

İmza:.....

Yazdır

Tezin Adı: Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü: Trakya Bölgesine Olası Etkileri

Hazırlayan: Ali YILMAZ

ÖZET

Bölgesel Dengesizlikler dünyada birçok ülkede bir sorun olarak özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında siyasal ve ekonomik anlamda gündeme gelmiştir. Küreselleşme ile birlikte ise rekabet birimi olarak kentlerin ve bölgelerin önemi artmıştır. Günümüzde kentlerin ve bölgelerin sahip olduğu yerel dinamikleri ortaya çıkaracak yerel kalkınma politikaları, aynı zamanda ulusal kalkınma politikalarının da bir parçasıdır. Bu nedenle tüm dünyada merkezi odaklı politikalardan yerel nitelikli politikalara geçiş süreci yaşanmaktadır.

Dünyada meydana gelen bölgesel kalkınma başarılarının odak noktasında da yerelde kurulmuş küçük ve ortaboy işletmeler vardır. Kalkınma Ajansları sektörel ve genel kalkınma problemlerini yerelde belirleyerek bu problemlerin çözümüne yönelik olanakları belirlemekte, problemlere çözüm geliştiren projeleride desteklemektedir.

Çalışmada, bölgesel kalkınma, kalkınma ajansları, kalkınma ajanslarının bölgesel kalkınmadaki rolü ile TR21 Trakya Kalkınma Ajansının bölgedeki muhtemel etkileri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Kalkınma, Kalkınma Ajansları, Trakya Bölgesi

**Name of Thesis: Role of the Development Agencies on Regional Development:
Possible effects on Trakya Region**

Prepared by: Ali YILMAZ

ABSTRACT

Regional imbalances appeared as a problem in many countries in the world, especially afterwards II. World War, socially and economically. With the globalization, cities and regions become important as a competition level. Nowadays, local development policies, which create local dynamics belonging to cities and regions, is also part of international developing policies. Therefore, we face transition process from worldwide policies to qualified local policies.

Small and Medium Enterprises, which were established locally, are in the centre of the success of regional development. Development Agencies support the projects which determine the problems in sectoral and general development locally and choose the ones aimed at solving problems.

In this study, regional development, development agencies, role of the development agencies in the regional development, possible effects of the TR21 Trakya Development Agencies in the region are analyzed.

Key words: Regional Development, Development Agencies, Trakya Region

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
HARİTALAR LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ... ..	1

I. BÖLÜM

1. YEREL/BÖLGESEL KALKINMA VE KALKINMA AJANSLARI.....	3
1.1. Küreselleşme, Ekonomik Büyüme ve Ekonomik Kalkınma Kavramları ..	3
1.1.1. Neoliberal İktisat Politikaları ve Küreselleşme	4
1.1.2. Ekonomik Büyüme Kavramı	5
1.1.3. Ekonomik Kalkınma Kavramı.	5
1.2. Bölge ve Bölgesel Kalkınma.....	6
1.2.1. Bölge Kavramı... ..	7
1.2.2. Bölgesel Kalkınma Kavramı	7
1.3. Yerellik ve Yerel Ekonomik Kalkınma Anlayışı	9
1.3.1. Yerellik Kavramı	9
1.3.2. Yerel Ekonomik Kalkınma Anlayışı... ..	10
1.3.2.1. İnovasyon ve Endüstriyel Kümelenmeler	10
1.3.2.2. Bilginin Yayılması, Ortak Öğrenme ve Yönetişim	13

1.4. Bölgesel Kalkınma Ajansları	14
1.4.1. Tanımı ve Çeşitleri.....	15
1.4.1.1. Kuruluşlarına göre Bölgesel Kalkınma Ajansları	15
1.4.1.2. Faaliyetlerine göre Bölgesel Kalkınma Ajansları	16
1.4.2. Dünyadaki İlk Örnekleri	17
1.4.3. Dünyadaki Başarılı Uygulamaları.....	18
1.4.3.1. Alsace Kalkınma Ajansı.....	19
1.4.3.2. Shannon Kalkınma Ajansı	20
1.5. Türkiye’de Kalkınma Ajansları.....	23
1.5.1. Kalkınma Ajanslarına Yönelik Deneyimler.....	23
1.5.1.1.Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı (EBKA).....	23
1.5.1.2. Mersin Kalkınma Ajansı	24
1.5.1.3. Samsun Bölgesel Ekonomik Kalkınma Konseyi (SABEK)..	25
1.5.2. 5449 Sayılı Kanuna Göre Kalkınma Ajanslarının Kurulması	26
1.5.2.1.Kalkınma Ajanslarının Görevleri ve Kuruluş Amaçları	27
1.5.2.2. Kalkınma Ajanslarının Kurumsal Yapısı.....	29

II. BÖLÜM

2. TÜRKİYEDE UYGULANAN BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI.... 32

2.1. Türkiye’de Planlı Dönem Öncesi Bölgesel Kalkınma Uygulamaları	34
2.1.1. 1923-1950 Dönemi Bölgesel Kalkınma Uygulamaları.....	34
2.1.2. 1950-1960 Dönemi Bölgesel Kalkınma Uygulamaları.....	35
2.2. Türkiye’de Planlı Dönem Sonrası Bölgesel Kalkınma Uygulamaları	36

2.2.1. I. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967).....	37
2.2.2. II. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972).....	37
2.2.3. III. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977).....	38
2.2.4. IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983).....	39
2.2.5. V. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1984-1989).....	40
2.2.6. VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994).....	40
2.2.7. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000).....	41
2.2.8. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005).....	42
2.2.9. IX. Kalkınma Planı (2007-2013).....	44
2.3. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Uygulamalarından Bir Örnek (GAP).....	45
2.3.1. GAP Bölgesi’nin Sosyo-Ekonomik Özellikleri.....	47
2.3.1.1. Yüzölçümü ve Nüfus.....	48
2.3.1.2. Göç.....	49
2.3.1.3. GAP Bölge Hasılası.....	51
2.3.2. GAP Projesinin Gelişme Aşamaları.....	51
2.3.2.1. GAP Su Kaynakları Geliştirme Programı.....	51
2.3.2.2. GAP Master Planı (1989).....	52
2.3.2.3. GAP Bölge Kalkınma Planı.....	53
2.3.2.4. GAP Eylem Planı (2008-2012).....	54
2.3.3. GAP’a Yapılan Kamu Yatırım Tahsisleri (1990-2009).....	54
2.3.4. GAP’ın Gerçekleşmeler.....	56
2.4. Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınmada Üstlendiği Rol.....	57

III. BÖLÜM

3. KALKINMA AJANSININ TRAKYA BÖLGESİNE OLASI ETKİLERİ.....	64
3.1. Trakya Bölgesi Mevcut Durum Analizi.....	65
3.1.1. Trakya Bölgesi'nin Dünya ve Türkiye'deki Durumu.....	66
3.1.1.1. Bölge Ekonomisinin Analizi.....	66
3.1.1.1.1. Genel Ekonomik Durum.....	66
3.1.1.1.1.1. Sanayi Sektörü Analizi.....	68
3.1.1.1.1.1.1. Tarım ve Hayvancılık Sektörü.....	78
3.1.1.1.1.1.2. Hizmetler Sektörü.....	83
3.1.1.1.1.1.3. Diğer Sektörler.....	86
3.1.1.1.1.2. Bölgesel Rekabetçilik ve Sosyoekonomik Gelişmişlik.....	87
3.1.1.1.2. Bölgede Yatırımlar.....	88
3.1.1.1.2.1. Kamu Yatırımları.....	88
3.1.1.1.2.2. Özel Sektör Yatırımları.....	89
3.1.1.1.3. Bölgede Teşvik Sistemi.....	90
3.1.1.1.3.1. Genel Teşvik Sistemi.....	91
3.1.1.1.3.2. Bölgesel Teşvik Sistemi.....	92
3.1.1.1.3.3. Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki.....	93
3.1.1.2. Bölge Beşeri Sermayesi.....	93
3.1.1.2.1. Nüfus ve Demografik Yapı.....	93
3.1.1.2.2. Eğitim.....	95

3.1.1.2.3. Sağlık.....	95
3.1.1.2.4. İşgücü, İstihdam ve İşsizlik.....	96
3.1.1.2.4.1. İşgücü.....	96
3.1.1.2.4.2. İstihdam.....	98
3.1.1.2.4.3. İşsizlik.....	98
3.1.1.2.5. Kültür ve Kültürel Etkinlikler.....	99
3.1.1.3. Sivil Toplum.....	101
3.1.1.4. Erişilebilirlik ve Altyapı.....	101
3.1.1.4.1. Ulaştırma.....	101
3.1.1.4.1.1. Karayolları.....	101
3.1.1.4.1.2. Demiryolu.....	103
3.1.1.4.1.3. Denizyolu.....	104
3.1.1.4.1.4. Havayolu.....	104
3.1.1.4.2. Enerji Altyapısı.....	105
3.1.1.4.2.1. Elektrik.....	105
3.1.1.4.2.2. Yenilenebilir Enerji Kaynakları.....	106
3.1.1.4.2.3. Doğalgaz.....	107
3.1.1.4.2.4. Petrol.....	108
3.1.1.4.2.5. Madenler.....	109
3.1.1.4.3. Kentsel ve Kırsal Altyapı.....	109
3.1.1.4.3.1. Su.....	109

3.1.1.4.3.2. Kanalizasyon	111
3.1.2. Güçlü ve Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler Analizi... ..	111
3.1.3. Bölgesel Sorunlar ve Trakya Kalkınma Ajansından Beklenenler. ..	119
SONUÇ.....	122
KAYNAKÇA	123

TABLolar LİSTESİ

TABLO 01: Bölgesel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımlarının Evrimi	8
TABLO 02: Kümelenmenin Öğeleri	12
TABLO 03: Avrupa'daki BKA'lar ve Yasal Yapıları	18
TABLO 04: GAP Bölgesinde Kentsel ve Kırsal Nüfus	48
TABLO 05: GAP Bölgesi Nüfus Artış Hızı	49
TABLO 06: Yıllara Göre Hane Halkı Büyüklüğü	49
TABLO 07: İllerin Aldığı ve Verdiği Göç, (1995-2000).....	50
TABLO 08: GAP Bölge Kalkınma Planı Temel Öngörülleri	54
TABLO 09: GAP'a Yapılan Kamu Yatırım Tahsisleri (1990-2010).....	55
TABLO 10: Kalkınma Ajanslarının Yerel ve Bölgesel Kalkınma İçeriğinin Belirlenmesinde Etki Düzeyinin Ölçümünde Kullanılan Ölçüt ve Alt Ölçütler	60
TABLO 11: Kalkınma Ajanslarının Yerel ve Bölgesel Kalkınma İçeriğinin Belirlenmesinde Etki Düzeylerinin Ölçüm Sonuçları	62
TABLO 12: TR21 Trakya Bölge Planı (2010 – 2013).....	64
TABLO 13: Kişi Başına Gayri Safi Katma Değer (2006)	67
TABLO 14: Sanayi Siciline Kayıtlı İşletmelerin Sektörel Dağılımı (2010).....	69
TABLO 15: Sanayi Göstergeleri	70
TABLO 16: İşletme Sayıları	73
TABLO 17: Organize Sanayi Bölgeleri (2010)	77
TABLO 18: Küçük Sanayi Siteleri (2010).....	78
TABLO 19: Gelişmişlik İndeksleri	87

TABLO 20: Bölgeye Yönelik Kamu Yatırımları (2010).....	89
TABLO 21: TR21 Trakya Bölgesindeki Yabancı Yatırımlar.....	90
TABLO 22: TR21 Trakya Bölge Nüfusu (2000 – 2010).....	93
TABLO 23: TR21 Trakya Bölgesi Aldığı-Verdiği Göç ve Net Göç Hızı (2009-2010)	94
TABLO 24: Kurumsal Olmayan Sivil Nüfusun İşgücü Durumu [15 Yaş+]	97
TABLO 25: İşsiz Sayısı, İşsizlik Oranı ve Uzun Dönemli İşsizlik.....	99
TABLO 26: DSİ XI. Bölge Müdürlüğü'nün İçme ve Kullanma Suyu Tesisleri	110

HARİTALAR LİSTESİ

HARİTA 1: Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralamasına Göre Bölgeler	91
HARİTA 2: Bölünmüş Yol Ağı.....	102
HARİTA 3: TR21 Trakya Bölgesindeki Doğalgaz Boru Hatları	108

KISALTMALAR LİSTESİ

- AB:** Avrupa Birliği
- Ar-Ge :** Araştırma-Geliştirme
- ASB:** Avrupa Serbest Bölgesi
- BAKA:** Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı
- BKA:** Bölgesel Kalkınma Ajansı
- DPT:** Devlet Planlama Teşkilatı
- DAP:** Doğu Anadolu Projesi
- EPDK :** Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
- GSYİH:** Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
- GAB:** Güneydoğu Anadolu Bölgesi
- GAP:** Güneydoğu Anadolu Projesi
- GİDEM:** Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri
- GSBH:** Gayrisafi Bölgesel Hasıla
- GSİS:** Genel Sanayi İşyerleri Sayımı
- IKED :** Uluslararası Bilgi Ekonomisi ve Girişimci Destekleme Örgütü
- İBBS:** İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
- JICA:** Japonya İşbirliği Ajansı
- KÖY:** Kalkınmada Öncelikli Yöre
- KOSGEB:** Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri Geliştirme
Ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
- KSS:** Küçük sanayi siteleri
- MTA:** Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü
- OIE:** Dünya Hayvan Sağlığı Teşkilatı
- OSB:** Organize Sanayi Bölgesi
- STK:** Sivil Toplum Kurumu
- TSE:** Türk Standartlar Enstitüsü
- TUİK:** Türkiye İstatistik Kurumu
- TOBB:** Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

GİRİŞ

Bir ülkedeki farklı gelişmişlik düzeylerine sahip bölgelerin varlığı ekonomik, sosyal, kültürel vb. açılardan sorunların olduğunu işaret eder. Bu sorunların çözümü içinde farklı yaklaşımlar geliştirilir. Son yıllarda küreselleşme kavramıyla birlikte yerinden yönetim süreçlerinin gelişmesi sonucunda yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri gibi bölgesel paydaşlar, bölgesel sorunlara ilgi göstermeye başlamıştır. Merkezi yönetimin mutlak insiyatifiyle belirlenen kalkınma politikaları giderek yerel paydaşların katılımının etkisiyle şekillenmeye ve uygulanmaya başlamıştır.

Bölgesel eşitsizliklerin azaltılması için önlem almak, politika oluşturmak toplumsal bir zorunluluktur ve sosyal adaletin sağlanması açısından gereklidir. Bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi fiyat istikrarı, ekonomik büyüme, işsizliğin azaltılması vb. makro ekonomik hedefler için de gereklidir.

Çalışmanın amacı Türkiye’de yeni kurulan Kalkınma Ajanslarının bölgesel kalkınma açısından önemi ve Trakya Bölgesine etkilerini ortaya çıkarmaktır.

Çalışmanın sonucunda Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının kurulmasının bölgesel kalkınma ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması açısından çok önemli bir adım olduğu, Trakya bölgesi açısından da uygulanacak bölge planı ve mali destek programları sonucunda bölgeye önemli bir kaynak akışı sağlanacağı, fırsatlar doğru değerlendirildiği takdirde bölgesel kalkınmada TR21 Trakya Kalkınma Ajansının önemli katkılar sağlayacağı sonucuna varılmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, ekonomik büyüme, ekonomik kalkınma, yerel kalkınma ve bölgesel kalkınma kavramları açıklanarak, bölgesel kalkınmada önemli işlevleri bulunan kalkınma ajanslarının türleri, faaliyetleri,

dünyadaki başarılı örnekleri ile Türkiye’de Kalkınma ajansları deneyimi ve kuruluş süreci ele alınmaktadır.

İkinci Bölümde Türkiye’de bölgesel kalkınma kapsamında yapılan çalışmalar ile bölgesel kalkınma uygulamalarının gelişimi ve Kalkınma Ajanslarının bölgesel kalkınmadaki rolü ile genel olarak Türkiyede Kalkınma Ajansları, incelenmektedir.

Son bölümde ise Trakya bölgesinin mevcut durum analizi yapılmakta, bölgedeki sorun ve çözüm önerileri ile Trakya Kalkınma Ajansının bölgeye etkileri incelenmektedir.

I.BÖLÜM

1. YEREL/BÖLGESEL KALKINMA VE KALKINMA AJANSLARI

Günümüzde küreselleşme olgusuyla birlikte tüm dünya ve Türkiye’de bir yönetim anlayışı farklılığı yaşanmaktadır. Yönetim yapısı merkezden yerele doğru kaymaktadır. Bununla birlikte örgütlenme yapısı da değişmektedir. Merkezi yönetimdeki bürokratik yapılanma yerine yerel sivil toplum örgütleri ve özel sektör gibi yerel paydaşlardan oluşan, belirli bir bölgenin ekonomik kalkınması ve gelişmesi amacını taşıyan Kalkınma Ajansları gibi örgütlere yer verilmektedir.

Ajanslar katılımcı ve demokratik bir anlayışla merkezi yönetimle yerel otoriteler arasındaki işbirliğini geliştirerek yerel potansiyelin en iyi şekilde değerlendirilmesini sağlamakta, öncelikle doğrudan faaliyet gösterdiği bölgenin ekonomik anlamda gelişmesi ve kalkınması, dolaylı olarak ise ülkenin gelişmesi ve kalkınmasına katkıda bulunmaktadır. Yerel ekonomi ve bölgeselleşme için küresel bir model olarak geliştirilen, tüm dünyada gelişen yaygınlaşan kurumlar ise Kalkınma Ajanslarıdır. Belirli bir bölgenin ekonomik kalkınmasına odaklanan Kalkınma Ajansları, bölgesel kalkınma adına dünya ekonomisinde yerini almıştır.

1.1. Küreselleşme, Ekonomik Büyüme ve Ekonomik Kalkınma Kavramları

Küreselleşmeyle birlikte yaşanan bilgi çağında büyüme ve kalkınma, yerelden küresele uzanan bir yelpaze içerisinde yer almaktadır. Yerel potansiyellerdeki zenginlik küresel arenada ilgi bulup değerlendirilebilir. Bu anlamda ulusal bir ekonomi için küresellik ve yerellik birbirini besleyen süreçlerdir.

1.1.1. Neo-liberal İktisat Politikaları ve Küreselleşme

Dünya Ekonomik Krizi sonrasında J.M. Keynes tarafından Genel Teori adlı eser ortaya konulana kadar, Adam Smith tarafından temeli atılan ve yandaşlarınca geliştirilen tüm kararların piyasa mekanizmasınca alınması esasına dayanan Liberal İktisat Politikası itibar görmüş ve uygulanmıştır. Keynes'e göre ekonomideki durgunluk varsa veya aşırı fiyat yükselişlerinin ortaya çıkması mümkün ise Devlet para ve maliye politikası kullanarak ekonomiyi yönlendirmelidir. Keynesyen İktisat Politikası da denilen bu politika 1970 stagflasyon krizine kadar itibar görmüş ve uygulanmıştır. Durgunlukla birlikte enflasyonun yaşandığı stagflasyon krizini keynesyen reçetelerle aşmanın mümkün olmadığını öne süren Milton Friedman Monetarist iktisat Politikası adı verilen liberal iktisat politikasına dönüşü savunan görüşleri ileri sürmüştür. Bu görüşü arz yönlü ekonomi, rasyonel beklentiler teorisi gibi makro temelli yeni görüşler takip etmiştir. Bu görüşlerin tamamı devletin piyasa mekanizmasına müdahale etmemesini öngören liberal temellidir. Bu nedenle ortaya atılan bu görüşlere neo-liberal görüşler denilmektedir.

Serbest piyasa ekonomisinin uygulanmasını öngören neo-liberal görüşe göre devlet ne amaçla olursa olsun piyasa fiyatlarına müdahale etmemelidir. Rekabet ortamında oluşan fiyatlar üretici ve tüketici bakımından optimalitenin sağlanması sonucunu doğuracaktır. Diğer taraftan tüm gümrük sınırlamaları ve hertürlü ithal-ihraç engelleri kaldırılarak dış ticaret serbestisi sağlanmalıdır. Dış ticaretteki serbestleşmeyle birlikte, dünya ülkeleri arasındaki ticari ilişkilerin yoğunluğu hızla artmış ve bu olguya da küreselleşme (globalleşme) adı verilmiştir (Dinler, 2008: 402)

Küreselleşmeyle birlikte, ulusal politikalar kısmen etkisiz hale gelmiş, uluslararası düzeyde iki hedef ön plana çıkmıştır. Bunlardan birincisi yaşam kalitesinin geliştirilmesi, ikincisi ise yoksulluğun azaltılmasıdır. Yaşam kalitesinin geliştirilmesi bireysel boyutu olan bir konunun ötesinde yerel boyutu da olan bir kavramdır. Yaşam

kalitesinin geliştirilebilmesi için, bölgedeki koşulların iyileşmesi ve bölgenin de gelişmesi gerekmektedir. Özellikle yoksullukla mücadele politikalarında Bölgesel Kalkınma önemli bir kavram olarak ortaya çıkmıştır (Uzay, 2005: 16).

1.1.2. Ekonomik Büyüme Kavramı

Ekonomik büyüme, genelde Milli Gelirin zaman içindeki artışını ifade eder. Bir başka yönden bakıldığında büyüme iktisadi yapıda nitelik ve nicelik itibarıyla yığılımlı değişme ve gelişme anlamına gelir. Bu kapsamda bir ülkenin ekonomik gelişme düzeyi, söz konusu ülkedeki kişi başına düşen milli gelir ile ölçülür. Büyüme hızı, kişi başına düşen milli gelirden her yıl meydana gelen nispi artışı ifade eder (Demircan, 2003:98)

1.1.3. Ekonomik Kalkınma Kavramı

Ekonomi literatüründe kalkınma ile gelişme kavramları bazen aynı anlamda kullanılmaktadır. Ekonomik Kalkınma, bir ülkede üretim ve gelir artışlarının yanısıra ekonomik, sosyal, kültürel, ve politik alanlardaki dönüşümü ifade etmekle birlikte, maddi refahın artırılması, yoksulluğun kökünün kurutulması, üretimde kullanılan girdiler ve elde edilen çıktılarının kompozisyonunun değiştirilmesi gibi süreçleri de içerir. Toplumun hayat standardının mevcut düzeyinin korunması ya da yükseltilebilmesi için daha etkin ve farklılaştırılmış metotlarla üretimde bulunmaya yönelik bir harekettir. Gelişme, sosyolojik anlamda, bireysel davranışların ve sosyal organizasyonların farklı görüntülerle yenilenerek ortaya çıktığı bir modernleşme olgusudur (Berber, 2006: 9).

Ekonomik Kalkınma ülkenin ekonomik, toplumsal, siyasi yapılarının değişerek insan yaşamının maddi ve manevi alanda ilerlemesi ve toplumsal refahın artmasıdır. Bu

bakımdan kalkınma, ölçümlere dayalı olan ve GSMH'daki artışla belirlenen ekonomik büyümeyle beraber ekonomik ve sosyal değişimleri de kapsar. Kalkınma süreci milli gelir ve üretimin zaman içinde sayısal olarak artışıyla birlikte kurumlardaki köklü değişiklikleri, ekonomik ve toplumsal yapının yeniden düzenlenmesini, halkın dünya görüşü ve davranış kalıplarındaki değişiklikleride kapsar. Ayrıca ekonomik ve toplumsal yapıdaki sözü edilen değişikliklerin oluşabilmesi için yapılacak düzenlemeleri de kalkınma deyiminin kapsamında değerlendirmek mümkündür (Demircan, 2003: 98).

Bir ekonomide kişi başına milli gelir artışı ve fertler arasında artışın dengeli dağılımıyla beraber fertlerin yaşam seviyesinde bir iyileşme meydana gelir. Bu iyileşme neticesinde hayat standardı yükselen fertlerin tasarruf yeteneği artar. Bununla birlikte milli gelirin büyük bir kısmını yatırımlara ayırmak mümkün hale gelir. Böylece ekonomik kalkınmayla birlikte üretimde artışın yaratılması ve sanayileşme hamlesinin başlamış olması ekonomik kalkınmayı simgeleyen temel özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır (Demircan, 2003: 98).

1.2. Bölge ve Bölgesel Kalkınma

Bölge ve bölgesel kalkınma kavramlarını tam olarak karşılığını belirterek tanımlamak mümkün değildir. Çünkü farklı amaçlarla farklı bölge ölçekleri kullanılmaktadır. Bölge kavramıyla bazen kendi içinde özellikleri olan bir kara parçası, bazen de bir ülkenin kendi içinde bölümlere ayrılmış bir kısmı ifade edilmektedir. Bir bölgeyi diğerlerinden ayıran özellik bölgenin ekonomik, sosyal ve fiziki yapısından kaynaklanabilir. Bu yüzden bölgenin sınıflandırılmasında ekonomik, sosyal , kamusal vb. amaçlı değişik ölçütler kullanılmaktadır. Son yıllarda yaşanan küreselleşme ve bölgeselleşme ile ekonomik, sosyal, siyasal ve teknolojik gelişmeler bölge kavramı üzerinde tartışmalar yaşanmasına sebep olmuştur.

1.2.1. Bölge Kavramı

Günümüzde bölgesel çalışmalarda genellikle fiziksel unsurlar, doğal kaynaklar, nüfus ve beşeri yapı iktisadi kalkınma ve planlama vb. öğeleri esas alan metot ve teknikler kullanılmaktadır. Bölgeyle ilgili olarak şu tanımlama yapılabilir: “Şehirden büyük fakat ülke topraklarının bütününden daha küçük olan, kendine özgü ekonomik, sosyal ve kültürel özellikler taşıyan ülke parçasıdır” (Gündüz, 2006: 2).

1.2.2. Bölgesel Kalkınma Kavramı

Bölgesel kalkınma bir bölgedeki gelir artışlarına ilaveten sosyo-ekonomik yapısında değiştirilmesi anlamını taşır. Genellikle girişimciliğin teşviki Günümüzdeki anlayışa göre bölgesel kalkınma, bölgenin kendine ait kaynaklarının harekete geçirilmesi, girişimciliğin teşvik edilmesiyle, bölgenin gelir ve istihdam düzeyinin artırılması ve hayat kalitesinin iyileştirilmesi anlamına gelmektedir. OECD ülkelerinde bölgesel kalkınma politikaları etkin bir kurumsallaşmanın sağlanması, Devlet-Özel sektör bağlantısının güçlendirilmesi, çevrenin korunması dikkate alınarak sürdürülebilir arazi kullanımının sağlanması, yerel girişimciliğin desteklenmesi ve sosyal dengenin sağlanması şeklindedir (Uzay, 2005: 20).

Bölgesel gelişmeyi şehirleşme olgusuyla açıklamaya çalışan ilk yaklaşım Richardson tarafından geliştirilmiştir. Richardson’a göre temel ekonomik faaliyetlerin özellikle şehirlerde yoğunlaşması, şehirleşme süreciyle bölgesel büyüme arasındaki yakın ilişkiyi ortaya koymaktadır. Ekonomik gelişme süreci başlangıçta belli kutuplarda yoğunlaşmakta fakat uzun dönemde diğer bölgelere de yayılmaktadır. Gelişme sürecinin hızlanması ve kümülatif bir sürece dönüşmesi, ekonomik faaliyetlerin her bölgede sınırlı sayıda şehir merkezlerinde artan bir şekilde yoğunlaşmasıyla birlikte ortaya çıkmaktadır (Ardıç, 2007:31).

Tablo 1. Bölgesel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımlarının Evrimi

ODAK NOKTASI	ARAÇLARI
<p>1960’lardan 1980 başlarına kadar</p> <ul style="list-style-type: none">• Bölge dışından imalat sanayi yatırımı çekme.• Doğrudan yabancı sermaye yatırımı çekme.• Ağır altyapı yatırımları yapma. <p>(Sadece kamu sektörü)</p>	<ul style="list-style-type: none">• Büyük hibeler, vergi istisnaları, yatırım sübvansiyonları.• Sübvansiyon edilmiş ağır altyapı yatırımları.• Üretim maliyetlerinin teşviklerle düşmesi.
<p>1980’lerden 1990 ortalarına kadar</p> <ul style="list-style-type: none">• Mevcut işletmelerin korunması ve büyütülmesi.• Belirli sektörlere veya belirli alanlara daha fazla odaklanarak bölge dışından yatırım çekmeye sürekli olarak ağırlık verme. <p>(Kamu sektörünün sürükleyici rolü)</p>	<ul style="list-style-type: none">• Bireysel işletmelere doğrudan ödemeler.• İşletme kuluçkaları/iş alanları.• KOBİ’lere danışmanlık ve eğitim• Teknik destek.• İşletme kurma desteği.• Hem ağırhem hafif altyapı yatırımı.
<p>1980’lerden 1990 ortalarına kadar</p> <ul style="list-style-type: none">• Bütün işletme çevrelerini uygun hale getirme• “Yumuşak” altyapı yatırımları. (örn İnsan kaynaklarını geliştirme, mevzuatın rasyonelleştirilmesi).• Kamu/Özel sektör ortaklıkları• Kamu yararına yönelik özel sektör yatırımlarının desteklenmesi• Yerel topluluklar ve potansiyel yatırımcılar için yaşam kalitesinin ve	<ul style="list-style-type: none">• Yatırımcılar için kolaylaştırılmış bir yerel iş çevresini sağlamaya yönelik bütüncül yaklaşım• Yerel firmaların büyümesini teşvik etmeye odaklanma• Toplum içinde ağlar ve işbirlikleri oluşturma.• İşbirliğine dayalı işletmeler arası ilişkilerin geliştirilmesi.• İşgücü geliştirme ve hafif altyapının tedariki

<p>güvenliğin geliştirilmesi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yerel ekonomide karşılaştırmalı üstünlükleri geliştirerek, hedeflenmiş alanlara dışardan yatırım çekme <p>(Genellikle, kamu sektörünün yol göstericiliği)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Yaşam kalitesini iyileştirmeye yönelik destekler. • İmalat sanayiye olduğu kadar, hizmet sektörlerine de odaklanma • Ekonomik olarak birbirine bağlanmış işletme kümelerinin oluşturulması.
---	---

Kaynak: Çakmak, Erol, *Yerel Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları*, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2006:48).

1.3. Yerellik ve Yerel Ekonomik Kalkınma Anlayışı

Yerel birimlerin küresel ekonomi içerisinde yeni birer ekonomik birim olarak ortaya çıkışı klasik politik ekonomi geleneği içindeki Adam Smith ve Ricardo gibi klasik iktisatçıların 18, 19 ve 20. yüzyıllara belirleyiciliğini veren “Ulusların karşılaştırmalı üstünlüğü” anlayışını da değiştirmekte ve yerine “bölgelerin ve şehirlerin karşılaştırmalı üstünlükleri” anlayışını öne çıkarmaktadır (Tutar, Şengür ve Göksu, 2007: 268).

1.3.1. Yerellik Kavramı

1970’li yıllarla birlikte, bir yandan gelişmiş sanayi ülkelerindeki geleneksel sanayi bölgeleri olarak nitelenen mekan birimlerinde durgunluk ve gerileme süreci yaşanırken, diğer yandan aynı ülkelerin kırsal veya az gelişmiş olarak nitelenen bazı bölgelerinde iktisadi hareketlilik gözlenmiştir. Büyük ölçüde, özkaynak, yerel girişimcilik özellikleri, esnek üretim teknolojileri ve ilişkileri , dayanışma, güven ve örgütlenme kapasitesi gibi içselleştirilmiş faktörlere dayalı olarak gelişen bu tür bölgeler “Yeni Yerel Sanayi Odakları” olarak nitelendirilmiştir (Koyuncu, 2006:32).

1.3.2. Yerel Ekonomik Kalkınma Anlayışı

Geleneksel bölgesel kalkınma politikalarının başarısızlığı ve küreselleşmenin etkisiyle yeni yerel ekonomik kalkınma anlayışı oluşmuştur. Küreselleşmenin Yerel ekonomi üzerinde önemli etkileri meydana gelmiş üretim ve dağıtımda kentlerin önemi büyük oranda artmıştır. Üretim, büyük metropollere yakın alanlarda orta büyüklükteki kentlerin oluşturduğu “koridor” lara yığılmıştır. Üretim ve dağıtım faaliyetlerinin yoğunlaştığı mega kentler ve koridorlar küresel piyasa ile entegre olmakta , benzer gelişmeyi gösteremeyen yerler geri kalmaktadır. Endüstriyel geçmişi olan, belli sanayilerin yığılma eğilimi gösterdiği bölgeler, gelişen kent ekonomileri ve üretim koridorları ile küresel piyasalarla entegre olma yolunda ilerlemekte bu avantaja sahip olmayan kırsal nitelikli bölgeler geri kalmaktadır (Çakmak, 2006: 34-35).

Yeni yerel ekonomik kalkınma anlayışının temelini oluşturan bazı teorik temeller aşağıda açıklanmaktadır.

1.3.2.1. İnovasyon ve Endüstriyel Kümelenmeler

İnovasyon, süreç olarak bir fikri, pazarlanabilir bir ürün veya hizmete, yeni ya da geliştirilmiş bir imalat veya dağıtım yöntemine ya da yeni bir toplumsal hizmet yöntemine dönüştürmeyi ifade etmektedir. İnovasyon ekonomik büyümenin, artan istihdamın ve yaşam kalitesinin önemli bir kaynağıdır. Günümüzün hızla değişen rekabet ortamında ayakta kalabilmek için işletmelerin ürünlerini, hizmetlerini ve üretim yöntemlerini sürekli olarak değiştirmeleri ve yenilemeleri gerekmektedir. Bu nedenle inovasyonun ülkelerin kalkınmalarında ve işletmelerin başarılarındaki yeri büyüktür.

Uluslararası Bilgi Ekonomisi ve Girişim Destekleme Örgütü (IKED)'in yaptığı çalışmalar sonucunda Türkiye’de KOBİ’lerin gelişimi ve inovasyon geliştirilmesine yönelik ekonomik ve siyasal istikrarın sürdürülmesi, ulusal bilişim altyapı koşullarının

iyileştirilmesi, mali kaynakların ve dağıtım kanallarının güçlendirilmesi, tedarik zincirlerinin güçlendirilmesi ile yerel/bölgesel inovasyon politikaları geliştirilmesi önerilmektedir. Kalite, esneklik, hızlı üretim alanlarındaki yoğun küresel rekabet ortamında KOBİ'lerin varlıklarını sürdürebilmeleri ancak inovasyon yapmaları ve hayata geçirmeleri ile mümkündür (Çalıpınar ve Baç, 2007: 446-447)

Kümelenme ise , birbirine katma değer ekleyen üretim zinciriyle bağlı, bir ürün yada hizmetin üretilmesi konusunda doğrudan veya dolaylı olarak etkin olan yada olma potansiyeli olan birbiriyle ilişkili ve karşılıklı bağımlı oyuncuların (üretici, tedarikçi, müşteri, araştırma merkezleri, sivil toplum kuruluşları, medya, finansal kurumlar) ortak bir coğrafyada yoğunlaşmalarını ifade etmektedir. Kümelenmeler daha çok ölçek ve kapsam ekonomilerine izin veren kritik firma kitlesinin oluştuğu güçlü bir bilim ve teknoloji tabanına, inovasyon ve girişimcilik için gerekli kültür birikimine sahip bölgelerde ortaya çıkmaktadır(http://www.iconomy.org/index.cfm?fuseaction=objects2.detail_content&cid=2514).

Yeni yerel ekonomik kalkınma anlayışı teorik temellerinin oluşmasına katkısı olan iktisatçılardan birisi olan Paul Krugman günümüzde gelişmiş veya gelişmekte olan yerel ekonomilerin en çarpıcı özelliklerini oluşturan “kent ekonomilerinin yükselişi” ve “kümelenme” nin temellerini açıklamıştır. Ona göre “Ölçek ekonomileri ve yüksek getiri oranları nedeniyle, firmalar diğer bölgelere de bu başlangıç bölgesinden yaptıkları üretimi ihraç edecektir.(Burada ulaştırma masraflarının yeteri kadar düşük olduğu varsayılmaktadır). Yüksek talebin olduğu bu bölge diğer firmaları da bölgeye çekecek ve böylece girdi maliyetlerinin az olduğu ve şirketlerin ölçek ekonomilerinden dolayı kar yapabildiği bir bölge ortaya çıkacaktır. Giderek bu bölge uzmanlaşmış işgücü ve üretimin yoğunlaştığı, şirketler içinde ve arasında üretim bilgisi akışının kolaylaştığı, birbirlerinin dışallıklarından yararlanan firmaların oluşturduğu bir bölge olacaktır. Yerel ekonomik kalkınmada bu avantajlar KOBİ kümelenmesi olarak belirlemektedir. (Çakmak, 2006: 51).

Kümelenmeler, üretkenliği artırarak, verimliliği yükseltecek ve yeni ürünlerin oluşmasını sağlayacak yenilikçiliği besleyerek kümelenmeye dahil olan işletmelere rekabet avantajı kazandırmaktadır. Kümelenmeler, girdilere sahip olmada, bilgiye, teknolojiye üretimde emeği geçen işletmelere erişmede ve gelişimi teşvik etmede avantajlar ve işletmelerin deneyimli bir işgücü havuzunun oluşması sağlamakta ve nitelikli işgücünün teminindeki zamanı kısaltarak, işlem maliyetleri düşürülmesine katkı sağlamaktadır. Gelişmiş bir kümelenme ayrıca diğer önemli girdilerin sağlanmasında da etkin bir rol oynar. Uzaktaki bir tedarikçiden kaynak sağlamak yerine yerel tedarikçileri kullanmak işlem maliyetlerini düşürür. Pazar, teknoloji ve rekabet bilgilerinin tamamı kümelenme içinde birikir ve yayılır (Bulu, 2004: 3).

Tablo 2. Kümelenmenin öğeleri

ALTYAPI <ul style="list-style-type: none"> • Hedefler • Strateji • İş Planı • Projeler • Finansman 	EKİP <ul style="list-style-type: none"> • KümeDanışma Kurulu • Küme Geliştirme Ekibi 	<ul style="list-style-type: none"> • Büyük Ölçekli Firmalar • KOBİ'ler 	HEDEF KİTLE (TÜKETİCİ)
		<ul style="list-style-type: none"> • Sanayi ve Ticaret Odaları • OSB'ler • Teknoparklar • KOBİ destek kurumları • Yerel Otoriteler • Kamu Kurumları • STK'lar 	
		<ul style="list-style-type: none"> • Ar-Ge • Üniversiteler • Danışmanlar • Eğitimciler 	

Kaynak : İzmir Ticaret Odası, Ar-Ge Bülten, Haziran 2010

1.3.2.2. Bilginin Yayılması, Ortak Öğrenme ve Yönetişim

Yerel ekonomik kalkınma anlayışının geliştirilmesinde “bilginin yayılması” ve “ortak öğrenme” kavramlarının kalkınmadaki önemli etkisi olmuştur. R.P. Nelson ve S.G. Winter’in görüşlerine göre; “Bir bölgedeki işletmelerin kendilerini değişime adapte etmelerinin en önemli yolu gerek coğrafi yakınlıklarının avantajını kullanarak kendilerine özgü üretim yöntemleri geliştirerek bunları yaymalarıdır. Bu ise şeffaflığın olduğu yığılma ekonomilerinde son derece kolay olmaktadır. Diğer taraftan yığılma fonksiyonlarının tam olarak işlemediği durumlarda öğrenme işlevi ağlar yoluyla olmaktadır. Bu durumda bilgiyi oluşturan, kullanan ve geliştiren insanların, kurumların ve kamu-özel ortaklıklarının özellikle önemi vardır. Bilginin yayılması ve ortak öğrenmenin kalkınmadaki önemi yerel beşeri ve sosyal sermayenin geliştirilmesine işaret etmekte, sadece aynı bölgedeki firmalarla yatay ve dikey işbirliği dışında bölgedeki tüm yerel kurumlar arasında “öğrenme çevresi” oluşturulması ve bunun kurumsallaştırılmasına dikkat çekilmektedir (Çakmak, 2006: 52-53).

Firmalar, beşeri ve sosyal sermayenin yüksek olduğu bilgi havuzlarından istifade etmek, bilgiye dayalı artan getiri sağlamak ve sürdürülebilir rekabet avantajı elde amacıyla metropol bölgelerde kuruluş yeri seçmeyi tercih ederler. “Ölçek ekonomileri” ya da “bilgiye dayalı artan getiri kavramları” ile açıklanan geniş bilgi tabanı şeklindeki yerel dışsallığın faydalarını içselleştirmektedirler. Bir başka deyişle bu tip bölgelerde daha fazla bilgi parçasına ulaşabilen firmalar , daha fazla yeni bilgi kombinasyonu (yeni ürün, süreç, Pazar vb.) oluşturma ve dolayısıyla artan getiri meydana getirme fırsatı yakalayabilmektedirler. Endüstri çıktısındaki bir artış, her bir firma için pozitif bilgi yayılımını sağlayacak bilgi birikimini artırır, bu da firmaların üretimlerinin artmasına ve bilgiye dayalı artan getirilerin elde edilmesini sağlamaktadır (Kumral, 2006: 282-283)

Yönetişim ise, yerel kalkınma sürecinin ekonomik anlamda şeffaflığı ve eşitlikçiliği, ortak öğrenmenin ve ortak etkinliğin sürdürülebilir olması ve şirketleri

belirsizlikten kurtarabilecek etkin hizmetlerin yine ortak ve en az kaynak kullanımı ile gerçekleştirilebilmesi için bir ön koşuldur. A.J. Scott ve M.Storper'a göre kümelenme, bilginin yayılması ve ortak öğrenme süreçlerinin koordine edilmesini sağlayacak bir sistem gereklidir ve bu süreçlerin koordine edilemediği bölgelerde, uzun dönemli sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması mümkün olmamaktadır (A.J. Scott ve M. Storper, 1992: 22).

1.4. Bölgesel Kalkınma Ajansları

Günümüzde bölgesel kalkınma çok boyutlu bir kavram olarak kullanılmaktadır. Bölgesel kalkınma, ekonomik ve sosyal olarak bütünleşmiş bir süreçtir. Toplumun tüm kesimlerinin bu süreçte yer alması gerekir. Bölgesel kalkınma çabalarının planlama, uygulama ve değerlendirme aşamalarında yer alacak aktörleri (kamu, yerel yönetim, özel sektör kuruluşları, sivil toplum vb.) koordine edecek ve yönetim çabalarına liderlik edebilecek yerel/bölgesel bir yönetim organına ihtiyaç olacaktır. Yerel aktörlerin çabalarını ortak hedefler doğrultusunda koordine edecek, yerel ekonomi için mutabakata varılmış bir vizyon ortaya koyacak bu ortak vizyona ulaşmaya yönelik hedef ve amaçlar için birlikte çalışmalarını sağlayacak bir yerel kurumun oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA) bu ihtiyaçların karşılığı olarak yerel ekonomi için oluşturulmuş vizyonun yaşama geçirilmesi için kurulan organizasyonlardır. BKA, bölgenin, bölgesel hedeflere uygun kalkınma çabalarının bölgeden ve etkin bir şekilde gerçekleştirilmesine uygun bir arabirim işlevi görmektedir.

BKA, yerel ortaklıkların oluşturulmasına yönelik ortam hazırlayabilirler. Yerel sermayenin, bölgesel kalkınma için gerekli olan tüm yatırımları finanse edemezler. En gelişmiş bölgeler bile bölge dışından sermaye çekme yönünde büyük çabalar vardır. Gerek bölge dışındaki ulusal sermayenin gerekse yabancı sermayenin bölgede yatırım yapma konusunda harekete geçirilmesinde BKA hayati rol üstlenebilmektedirler.

1.4.1. Tanımı ve Çeşitleri

Dünya Bankası kaynaklarında yerel/bölgesel kalkınma ajansları “ asıl misyonu istihdam oluşturmak, üretimin çeşitli dallarındaki küçük ve orta ölçekli işletmeleri (KOBİ) geliştirip desteklemek ve bölgenin genel ekonomik durumunu ve fırsatlarını iyileştirmek olan, kalkınmaya katalizörlük edebilecek içsel ağları kuran, yürüten ve destekleyen yapılar” dır. Öte yandan Avrupa’daki BKA’nın bir üst örgütü niteliğindeki Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA) ‘ne göre “ Misyonu bir alanın ortak veya genel çıkarlarını gözetmek olan her bir organizasyon bir kalkınma ajansıdır. Bu bağlamda kalkınma ajansının yönetimi, mali kaynaklanması veya görevleri bakımından yerel veya bölgesel bir otorite ile belirli bir ilişkisi olmalıdır. Ayrıca, bir ülkeninkinden küçük olacak şekilde, yeterli derecede geniş bir çalışma alanı olmalıdır” şeklindedir (Çakmak, 2006: 64-65).

Çakmak’a göre BKA, sınırları belirli bir alanda , toplumsal kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla, kalkınmanın tüm aktörlerinin aktif katılımı ile yerel ekonomik kalkınmanın stratejik planını hazırlayan, bu planı yaşa geçirmek için yerel aktörler arasında koordinasyon sağlayan, bu amaçla yerel kaynakları harekete geçiren ve bölge dışındaki kaynakları bölgeye çeken, finansal bakımdan tamamen veya kısmen merkezi veya yerel yönetimlere bağımlı, yönetsel anlamda ise duruma göre değişen düzeylerde özerkliğe sahip olan kurumlardır (Çakmak, 2006: 66).

1.4.1.1. Kuruluşlarına göre Bölgesel Kalkınma Ajansları

Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA) BKA’ları kuruluş biçimlerine göre dört ana grupta toplamaktadır. Bunlar, merkezi hükümetler tarafından kurulan, yerel yönetimler tarafından kurulan, yerel ve bölgesel yönetimler tarafından kurulan ve kamu/özel ortaklıklarıyla kurulan BKA’larıdır (Çakmak, 2006: 69-70).

Merkezi hükümetler tarafından oluşturulan ajanslar, genel olarak kısa vadeli hedeflere yönelik olarak kurulurlar. Kurumsal ve mali kaynak avantajlarına sahiptirler. Hindistan, Güney Afrika, Hollanda ve İngiltere ajansları örnek olarak gösterilebilirler.

Yerel Yönetimler tarafından oluşturulan ajanslar, bölgenin gerçeklerine daha yakın olduklarından sorunlara çözüm üretilmesi bakımından daha faydalı olabilirler. Ancak, yerel otoritelerin mali ve diğer gerekli kaynaklar için bürokratik açıdan devlete bağımlı olmaları işlevselliğini azaltabilmektedir. Yunanistan'daki belediye girişimleri şeklinde kurulan ajanslar bu ajanslara örnek olarak verilebilir.

Yerel ve Bölgesel otoritelerin kendi yapıları dışında değişen düzeyde özerklikle kurdukları ajanslar, özerklikleri ölçüsünde siyasetten bağımsız olmaları, çabuk karar verip uygulayabilmeleri ve geniş bir hareket alanına sahip olmaları gibi avantajlara sahiptirler. Belçika'daki Wallon (Fransızca konuşulan) bölgelerinde belediyelerin ortak olarak kurduğu ajanslar örnek verilebilir.

Kamu/Özel ortaklıklar tarafından oluşturulan ajanslar, bir veya birden fazla kamu kuruluşunun içinde yer aldığı ve özel sektörden de firmaların katılımıyla meydana gelir. Bu tip ajanslar hem işleyiş biçimi, hem de hedefleri açısından kamu ve özel sektörün bakış açılarını aynı çatı altında bir araya getirebilmesi nedeniyle işlevselliği yüksek olan ve örnekleri gelecekte daha da artması beklenen ajanslardır. Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve Polonya'da örnekleri görülebilir.

1.4.1.2. Faaliyetlerine göre Bölgesel Kalkınma Ajansları

Faaliyetlerine göre stratejik, genel ve sektörel ve yatırım çekici ajanslar olmak üzere üç ana grupta toplanabilir (Berber ve Celepçi, 2005:148).

Stratejik BKA'lar: Bu ajanslar bilgi bankalarının oluşturulması, bölgenin ulusal ve uluslararası platformda desteklenmesi, işletmelere destek bilgi sağlama, girişim potansiyelini ortaya çıkarma gibi hedefleri vardır.

Genel Operasyonel BKA'lar: Stratejik BKA'ların işlevlerini dikkate almak suretiyle, sektörler arası gelişim projelerinin oluşturulması, desteklenmesi ve yönetilmesi gibi hedefleri vardır.

Sektörel Operasyonel BKA'lar: Bu ajanslar, bir bölgede belirli bir ekonomik sektörü veya bölgenin belirli projelerini desteklemek amacıyla kurulurlar.

1.4.2. Dünyadaki İlk Örnekleri

Kalkınma Ajanslarının bilinen ilk uygulaması A.B.D.'de 1930 yılında kurulan Tennessee Valley Authority (TVA)'dir. Sonraki yıllarda, özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından bölgesel kalkınma konusunun önem kazanması ile birlikte, Avrupa'da kalkınma ajansları kurulmuş, Avrupa Birliği tarafından benimsenen bölgesel kalkınma politikalarının etkisiyle sayıları giderek artmıştır.

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın Avrupa'daki ilk örnekleri, Avusturya, Belçika, Fransa ve İrlanda'da görülmüştür. Bu ülkeleri 1970'li yıllarda kurulan kalkınma ajansları ile Almanya, İngiltere, İtalya ve Hollanda izlemiştir. 1990'lı yıllardan itibaren kalkınma ajanslarının Avrupa Birliği'nin bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak için kullandığı araçlardan biri haline gelmesiyle birlikte Orta Avrupa'da da pek çok ajansın kurulduğu görülmektedir. 1990'lı yıllar, Avrupa'da kalkınma ajansları tarihi için dönüm noktası olmuş, Bulgaristan, Polonya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, İsveç, Slovenya, Estonya, Romanya, Portekiz gibi pek çok yeni ülke bu dönemde kalkınma ajansları ile tanışmıştır. Kalkınma Ajanslarının AB Yapısal Fonlarını kullanmaya başlaması ile sayıları, faaliyet alanları ve yetkinliklerinin de hızla arttığı

görülmektedir. 1991 yılında Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA) kurulmuştur ve birliğin 24 ülkeden yaklaşık 150 üyesi bulunmaktadır (Can, 2008: 12).

1.4.3. Dünyadaki Başarılı Uygulamaları

Günümüzde küreselleşme, yerel kalkınma, kümelenme kavramlarıyla bölgelerin ve metropollerin önemi artmıştır. Bu nedenle yerel/bölgesel kalkınma kuruluşlarının da önemi artmış büyük çoğunluğu Avrupa'da olmak üzere bir çok bölgesel ve yerel ekonomik kalkınma ajansı kurulmuştur. Farklı nitelik, yapı ve statüde dünyada yaklaşık 200.000 adet, Avrupa'da ise 200'ü aşkın kalkınma ajansının bulunduğu bahsedilmektedir (Can, 2008:9).

Tablo 3. Avrupa'daki BKA'lar ve Yasal Yapıları

Ülkeler	BKA'ların Yasal Yapısı
Belçika	Belediyeler arası ajans
Bulgaristan, Fransa, Macaristan ve Ukrayna	Kar amacı gütmeyen kuruluş
Belçika ve Almanya	Kamu yasası kuruluşları
Danimarka	Kar amacı olmayan vakıflar
İspanya	Kamu-Özel yasa kurumları
Romanya	Vakıflar
Yunanistan	Belediye girişimi
Litvanya	Kar amaçsız şirketler
İngiltere	Yerel yönetimlerin garantisi ile sınırlı şirket
Almanya	Limited şirket
İrlanda, Hollanda, Yunanistan ve İtalya	Kamu limited şirketi
Portekiz	Kamu-özel anonim şirketi
İsveç	Sınırlı şirket
Çek Cumhuriyeti, Estonya, Polonya ve Slovakya	Anonim şirket
Fransa	Karma ekonomi şirketi

Kaynak : Erçakar, Mehmet E., Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye Uygulaması
<http://www.mevzuatdergisi.com/2010/09a/01.htm> (Erişim: 14.04.2011)

1.4.3.1. Alsace Kalkınma Ajansı

Kalkınma ajanslarının bölgesel kalkınma üzerindeki olumlu etkilerini en iyi şekilde ortaya koyabilecek örneklerden ve aynı zamanda ilk kurulan kalkınma ajanslarından biri olan, Alsace Kalkınma Ajansıdır. . Alsace Fransa'nın doğusunda Almanya ve İsviçre ile sınırı olan bir bölgenin adıdır. Alsace Kalkınma Ajansının temel işlevi, "bölgeye yabancı yatırımcı cezbetmek, şirketlerle resmi kurumlar arasındaki tüm sorunları tek elden çözmek ve böylece bölgesel kalkınmaya ivme kazandırmak" şeklinde tanımlanabilir (Uzay, 2005: 88).

Alsace'de irili ufaklı 400 civarında kalkınma ajansı faaliyet göstermektedir. Ajans, 145 üyesi bulunan bir konsey tarafından yönetilmektedir. Konseyde, bölgedeki tüm dinamik kesimlerin kesimlerin temsilcileri (senato, valilikler, belediyeler, üniversiteler, sanayi odaları, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları, medya merkezi hükümet gibi) yer almaktadır. Tarafsızlık ilkesi gereğince hiçbir kesim yönetimde çoğunluğa sahip olmamaktadır.

Yaklaşık bundan 50 yıl önce fazla gelişmemiş durumda olan Alsace bugün Paris'ten sonra Fransa'nın en gelişmiş bölgesidir. Bu bölge dünyanın zengin ülkelerinden çok önemli yatırımlar çekmeyi başarmış Fransa'nın en fazla yabancı sermaye çeken bölgesi haline gelmiştir. Fransa'nın diğer bölgelerinde yatırım payı %18 iken Alsace'de %45'e yükselmiştir. Bölge her yıl Fransa'ya gelen yabancı sermayeden %15 pay almayı başarmıştır. Avrupa kıtasında 267 bölge arasında 3. sıraya oturmuştur. Alsace kaliteli işgücü, büyüme dinamikleri, vasıflı iş gücü, rekabetçi fiyatlandırma ve mükemmel nakliye alt yapısı ile ön plana çıkmıştır (Celepçi, 2006:48)

Bölgenin dinamik bir karaktere sahip olmasındaki en önemli etkenlerden biri AR-GE ve yeniliğe verilen önemden kaynaklanmaktadır. Alsace bölgesi önemli yenilik ve buluşlara da imza atmıştır. Bölge bugün için Fransa'nın 3. Büyük bilim merkezi

konumundadır. İsviçre ve Almanya ile birlikte bu bölge “Altın Araştırma Üçgeni” olarak anılmaktadır. Fransa’da kişi başına ihracat oranı açısından en yüksek oran bu bölgededir. Bu bölge sadece endüstriyel değil, tarımsal ihracatta da önemli mesafeler kaydedilmesini sağlamıştır. 1982 yılından bu yana kar artışında Fransa’da birinci sırada yer almaktadır (Uzay, 2005: 88-89).

1.4.3.1. Shannon Kalkınma Ajansı

Shannon Serbest Havacılık Kalkınma şirketi veya günümüzde Shannon Kalkınma olarak tanımlanan kuruluş, 1959 yılında kurulmuştur. İlk kurulduğu zamanda, transit yolcu geçişlerinin Shannon havaalanı ve Shannon serbest bölgesinden geçişini sağlamak amacını taşımaktadır. Shannon Kalkınma Ajansı kuruluş tarihi ile 31 Mart 1960 tarihi arasındaki dönemi kapsayan İlk raporunu kamuoyuna sunmuş olup rapora göre 10 tane deniz aşırı firmayla anlaşmıştığını raporlamış ancak bir yıl içerisinde bu sayı 580’e ulaşmıştır. İlk kurulduğu zamanlarda personel sıkıntısı yaşamış, bu sıkıntı yurt dışından ülke içine geri dönüşü sağlamıştır. Bu geri dönüş İrlanda’yı endüstri çağına sokmuştur. Ajans, kurulduğu günden bugüne çok yol katetmiştir. Kırkbeş yıllık süre içerisinde, gelişme ve istihdam açısından kalkınma sadece Shannon değil tüm bölge açısından sağlanmıştır. Bu süre içerisinde yönetim ve personel bölgesel kalkınma açısından bir itici güç olmuştur (www.shannondevelopment.ie/aboutus/ erişim tarihi 12.05.2011)

Shannon Kalkınma Ajansının ana aktiviteleri aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır (www.shannondevelopment.ie/aboutus/mainactivities-abriefsummary/ erişim tarihi 12.05.2011).

- Shannon Serbest Bölgesi
- Geliştirme ve pazarlama,
- bilgi ağları,

- İnovasyon çalışmaları,
- Limerick Ulusal Teknoloji parkı,
- Kerry Teknoloji Parkı,
- Tipperary Teknoloji Parkı,
- Birr Teknoloji Merkezi,
- Ennis Bilgi Çağı Parkı,
- E-Towns Projesi,
- Değer Geliştirme,
- Turizm,
- Ürün Geliştirme
- Turizm pazarlama
- Ziyaretçi servisi
- Shannon mirası şirketi (Bunratty kalesi ve kültür parkı, Knappogue kalesi, Kral John Kalesi, Dunguaire kalesi, Atkantik Okyanusu kenarındaki Moher uçurumu, Sekiz mil Köprüsü, Lough gur taşdevri merkezi)
- Kiltrush dere marinası

Ajansın misyonu; “Shannon bölgesindeki yaşayan insanlar, yatırımcılar ve ziyaretçiler için parlak bir gelecek hayal etmek ve sağlamak ve aynı zamanda bütün İrlandanın gelecekteki ekonomik büyümesine katkı sağlamak amacıyla Atlantik koridorunda dünya standartlarında bir bölge oluşturmaktır.” Ajansın vizyonu nu belirlemek için üç ana konu üzerine odaklanılmıştır. Bunlar;

(www.shannondevelopment.ie/aboutus/missionstatement/ erişim tarihi 12.05.2011)

- Çok gelişmiş alanların tam gelişmesini sağlamak,
- Az gelişmiş alanların gelişme potansiyelini değerlendirmek
- Shannon havaalanına talep oluşturmak’ tır.

Shannon Bölgesinin tarihsel gelişimi;

(www.shannondevelopment.ie/aboutus/milestonesinnovation/ erişim tarihi

12.05.2011)

- 1959 Shannon Kalkınma kuruldu.
- 1960 Shannon Serbest Bölgesi kuruldu.
- 1963 Bunratty Kalesinde ana turizm girişimi yapıldı.
- 1964 İlk Uluslararası danışmanlık görevi üstlenildi.
- 1968 Bütün iç endüstriyel yatırımlardan sorumlu hale gelmiştir.
- 1972 Limerich Üniversitesi kurulmuştur.
- 1978 İlk küçük ve orta ölçekli girişimci pilot program oluşturulmuştur.
- 1980 Yerli yüksek teknoloji firmaları için inovasyon merkezi açılmıştır.
- 1984 Ulusal Teknoloji Parkı açılmıştır.
- 1986 Shannon Heritage firması ile Limerich yemek merkezi kurulmuştur.
- 1990 Shannon Dünya Havacılık Parkı açılmıştır.
- 1994 Shannon kaptan pilot program açılmıştır.
- 1997 Başarılı bir şekilde direk pazarlama merkezi kurulmuştur.
- 1999 Limerich şirketi turizm web sitesinin açık hale gelmesi için Kerry teknoloji parkı kuruldu.
- 2001 Limerich navigasyon sistemi ve marinası açıldı.
- 2002 Doonbeg golf sahası açıldı.
- 2003 Birr teknoloji merkezi ve Shannon network genişband kuruldu.
- 2004 E-Towns kuruldu.
- 2004 Limerich genişband network tamamlanmıştır.

Shannon Kalkınma kurumu, incelendiğinde ilk kuruluşundan bugüne kadar faaliyet alanlarını sürekli genişlettiği görülmektedir. Yapılan bu kadar faaliyete rağmen ana firmada 126 personel, yan kuruluşlarda ise 167 personel olmak üzere toplamda 293 personel görev yapmaktadır (www.shannondevelopment.ie/media/mdeia,9228,en.pdf/).

1.5. Türkiye’de Kalkınma Ajansları

Türkiye’de Kalkınma Ajansı kavramı 1990’lı yıllarda ele alınmaya başlamıştır (Kayasü vd, 2003:355). Türkiye’deki Kalkınma Ajansı kuruluş çalışmalarına ve bunların uygulamalarına örnekler verilebilir. Bu örneklerden bazıları aşağıda kısaca incelenecektir.

1.5.1. Kalkınma Ajanslarına Yönelik Deneyimler

Türkiye’de bölgesel kalkınmada önemli bir girişim sayılan Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı, Mersin Kalkınma Ajansı ve Samsun Ekonomik Kalkınma konseyi kısaca aşağıda incelenmektedir.

1.5.1.1. Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı (EBKA)

1992 yılında İzmir Valiliği, İzmir Büyükşehir Belediyesi, odalar ve sanayici ve işadamları derneklerinin işbirliği ile İzmir ve Ege Bölgesinin ekonomik gelişmesini hızlandırmak için yurtiçi ve yurtdışı yatırımcıların bölgeye ilgisini artıracak tanıtma ve teşvik çalışmaları ve bölgenin aynı amacı taşıyan diğer kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği içerisinde olma amacıyla Ege Bölgesini Geliştirme Vakfı (EGEV) kurulmuştur. EGEV kurulduktan sonra Ege Bölgesi adını taşımasına rağmen faaliyetleri daha çok İzmir ili çerçevesinde olmuş, ili yurtdışında tanıtıcı çeşitli etkinliklerde bulunmuştur. Çalışmaları Kalkınma Ajanslarıyla paralellik gösteren EGEV, AB’nin Akdeniz ülkeleri ile ekonomik ilişkilerini geliştirmeye yönelik MEDINWEST programı çerçevesindeki 300.000 ECU’luk katkısıyla Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı (EBKA) kurulma çalışmalarına 1993 yılında başlamıştır. 1994 yılında kuruluş çalışmalarının tamamlanması beklenen EBKA, bu aşamada Fransız danışmanlar ve Avrupa’daki çeşitli kalkınma ajanslarından destek ve danışmanlık hizmetlerinden faydalanmıştır (DPT, 2008: 85).

Temel amacı bölgenin ekonomik ve sanayi kalkınmasını sağlamak olan EBKA, EGEV'in yasal bir organı olarak kurulmuştur. EBKA için belirlenen iki temel strateji Türkiye'yi ve İzmir'i tanıtmaktır. EBKA'nın organizasyonu için üç bölüm düşünülmüştür. Ana bölüm, bilgi derleme bölümü ile tanıtım ve ağırlama bölümleridir. En belirgin etkinliği ise İzmir'e ilişkin dar kapsamlı bir veri bankası oluşturmak olmuştur. Halen Ege Bölgesi için gelişim stratejisi ve veritabanı oluşturmak üzerine yoğunlaşan EGEV'in ileride Kalkınma Ajanslarının vereceği diğer faaliyetleri ve servisleri de kapsamı içerisine almayı planlamaktadır.

1.5.1.2. Mersin Kalkınma Ajansı

1998 yılında Mersin Sanayi ve Ticaret Odası bünyesinde Mersin Kalkınma Ajansının hazırlık çalışmalarını yürütmek üzere Proje Koordinatörlüğü kurulmuştur. Koordinatörlüğün ilk faaliyeti olarak konu ile ilgili uzmanlar Mersin'e davet edilerek çalışma planları ve raporlar hazırlanmıştır. Gerçekleştirilen GZFT analizi sonucunda il açısından öncelikli alanlar tespit edilmiştir. Ayrıca 2001 yılında Avrupa'da başarıyı yakalamış başarılı kalkınma ajanslarından EURADA, Shannon, Alsace'den tecrübeli uzmanlar Mersin'e davet edilerek onların da bilgi desteği ve danışmanlığıyla kurulum çalışmaları 2002 yılında tamamlanarak Mersin Kalkınma Ajansı kurulmuştur. Ajansın temel amacı, Mersin'in ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan canlanma ve gelişmesini sağlamak ve yaşam kalitesini yükseltmektir. Tespit edilen öncelikli faaliyet alanları olarak beş alan belirlenmiştir. Bunlar, Ticaret, liman ve serbest bölge; Dışa açılma ve sanayileşme; Gıda, tarım ve seracılık; Kültür sanat ve turizm ile sosyal uyum'dan meydana gelmektedir (Uzay, 2005: 124)

Ajans'ın teşkilat yapısında gerektiğinde uzman danışman desteğinden de yararlanan AB ile İrtibat ve Fon Araştırma Birimi; Stratejik Araştırmalar ve Proje Üretim Birimi; Dışa Açılma ve Kobi Birimi; Kültür Sanat ve Turizm Birimi ile Tanıtım

ve iletişim Birimi yer almaktadır. Ajans faaliyetlerini yeniden yapılanmaya kadar beş personelle yürütmüştür. Ajansın karşılaştığı en önemli güçlükler teknik personel ve finansman sorunudur. Yeniden yapılanmadan sonra bu iki en önemli sorun kısmen de olsa çözümlenmiştir.

1.5.1.3. Samsun Bölgesel Ekonomik Kalkınma Konseyi (SABEK)

Samsun Belediyesinin öncülüğünde kurulan, zaman içerisinde de paydaşlarının sayısı artan Samsun Bölgesel Ekonomik Kalkınma Konseyi'nin amaçları; Ekonomik kalkınma stratejik planının hazırlanması ve öncelikli projelerin tespit edilmesi; İş planı ve finansman planlarının hazırlanması ile zaman ve yöntem planlarının hazırlanması; Hazırlanan planlar çerçevesinde uygulamaya dönük çalışmaların yapılması; Mevcut şirketlerin kurumsallaşma ve diğer konulardaki problemlerinin tespit edilip çözümleri konusunda projeler üretilmesine yardımcı olunması ile Üniversite ve KOBİ'ler arasındaki işbirliğinin artırılarak teknoloji projelerinin yapılması olarak tespit edilmiştir (DPT, 2008: 88).

Konsey bu amaçlarını gerçekleştirmek üzere bünyesindeki üyeleriyle SABEK A.Ş. şirketini kurmuştur. SABEK A.Ş. amaçlarını gerçekleştirmek için, şu çalışmaları yapmaktadır. Samsun stratejik bölgesel kalkınma planını yapmak; Samsun bölgesel kalkınma uygulama projelerini yapmak; İş ve İşyeri yaratmak, mevcut işyerlerinin yapılanmalarını takip edip yeni teknolojilerden faydalanmalarını sağlamak ve onların pazar payını artırmak; Yatırım altyapısı çerçevesinde bölge imkanlarını pazarlamak; son olarak mevcut şirketlerin uluslararası tanıtımlarını yapmak ve AB kuralları çerçevesinde kurumsallaşmalarını sağlamak. SABEK A.Ş. bölgesel gelişme için kamu kalkınma projelerinin programlanması ve uygulanmasını; Üniversite-Sanayi işbirliği dahil yerel teknoloji ve rekabet gücünü geliştirmeyi; şirket kültürü oluşturma ile markalaşma çalışmaları dahil mevcut şirketleri kurumsallaştırmayı; İş geliştirme merkezleri yoluyla

ileri teknoloji kullanan işletmeler oluşturmayı; Yurtiçi ve yurtdışı tüm pazarlarda tanıtımlar dahil bölgenin imkanlarını pazarlamayı hedeflemektedir.

1.5.2. 5449 Sayılı Kanuna Göre Kalkınma Ajanslarının Kurulması

1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin AB'ye aday bir devlet olduğunun açıklanmasından itibaren DPT tarafından hazırlanan plan ve programlarda, bölgeler arası gelişmişlik farklarını gidermek üzere AB'nin sağlayacağı fonlardan yararlanmak ve AB Bölgesel politikalarına uyum sağlayacak şekilde bölgesel politikalar oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bakanlar Kurulu'nun 2002 yılında almış olduğu kararla birlikte, AB tarafından geliştirilmiş olan ve NUTS (The Nomenclature of Territorial Units for statistics) olarak nitelendirilen İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılması (İBBS) ile ilgili altyapı çalışmaları başlatılmıştır. NUTS ile ilgili çalışmalar DPT ve Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından yürütülmüş ve tamamlanmıştır. İstatistiki bölge sınıflandırılmasında iller “düzey 3”; ekonomik sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu iller ise bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri dikkate alınarak “düzey 1” ve “düzey 2” olarak gruplandırılmışlardır. Düzey 3, 81 adet il düzeyinde İstatistiki Bölge Birimidir. Düzey 2, 26 adet olarak belirlenmiş olupkapsamdaki komşu illerin gruplandırılması sonucu ortaya çıkmıştır. Düzey 1 ise düzey 2'nin gruplandırılması sonucu oluşmuş ve 12 adettir (Uzay, 2005: 120).

2006 yılında çıkarılan 5449 sayılı kanun ile birlikte kalkınma ajanslarının kurulum çalışmaları başlatılmış, 2010 yılında ise 26 NUTS 2 (düzey 2) Bölgesinde 26 Kalkınma Ajansının kuruluş çalışmaları tamamlanmıştır. Dünyada yaygın bir şekilde “Bölgesel Kalkınma Ajansı” tabiri kullanılırken, Türkiye’de yaşanan bölgesel temelli ayrımcılığa dayalı sorunlar nedeniyle “Kalkınma Ajansı” kavramı tabiri tercih edilerek

yapılan kanuni düzenlemelerde “Kalkınma Ajansı” kavramı kullanılmıştır (Akgül, 2010: 643).

1.5.2.1. Kalkınma Ajanslarının Görevleri ve Kuruluş Amaçları

Türkiye’de kurulan Kalkınma Ajanslarının kuruluş amaçları, görevleri ve yetkileri 5449 sayılı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun’da ayrıntılı olarak tanımlanmaktadır. Kanun’un genel gerekçesinde “ Bölgelerarası gelişmişlik farkları, yerel ve küresel rekabetteki değişimler, AB’ye uyum sürecindeki yükümlülükler, finansal ve beşeri kaynakların rasyonel dağılımı zorunluluğu, çevresel duyarlılıktaki artış, yerel kalkınma ve örgütlenme taleplerinin artışı ve bu taleplerin etkin yönlendirilmesi ihtiyacı gibi nedenlerden dolayı; Yeni bölgesel gelişme ve planlama anlayışına uygun olarak yerelde teknik kapasitesi yüksek bir kuruma ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir. Bu gerekçelerle çıkartılan kanuna dayalı olarak kurulan 26 adet Kalkınma Ajansının temel kuruluş amaçları kanun’un 1. Maddesinde şöyle belirtilmektedir.

- Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek,
- Kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak
- Yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilk eve politikalarla uyumlu olarak, bölgesel gelişmeyi hızlandırmak,
- Kalkınmanın sürdürülebilirliğini sağlamak ve
- Bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmaktır.

Kanunda, ajansların görev ve yetkileri 5.nci Madde’de tanımlanmıştır. Bu tanımlamaya göre, ajansların faaliyet gösterecekleri alanları; “Planlama”, “İşbirliği ve

Koordinasyon”, Fon Yönetimi”, “AR-GE”, “Tanıtım” ve “Girişimcileri Destekleme” şeklinde altı ana gruba ayırarak incelemek mümkündür (Akgül, 2010: 646).

Ajanslar, kendileri planlama yapmak yerine yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek sağlamak ve bölge plan ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmakla görevlidir. Ajanslar, bölge plan ve programlarına uygun olarak, bölgenin kırsal kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunurlar ve bu kapsamdaki projelere destek sağlarlar.

Ajanslar bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemlerini, ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmak üzere tek elden takip ve koordine ederler.

Ajansların görevlerinden birisi de kendine tahsis edilen kaynakları, bölge planı ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullandırmaktır. Ayrıca ajanslar, AR-GE çalışmaları ile bölgenin tabii, iktisadi ve beşeri kaynak ve imkanlarını saptamaya, ekonomik gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapar, yaptırır, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları destekler.

Bölgenin iş ve yatırım olanaklarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmak; Türkiye’nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapmak ve bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine katkı sağlamak, ajansların görevlerindedir.

Ajanslar yönetim, üretim, tanıtım, işgücü eğitimi, teknoloji ve örgütlenme gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemekle de görevlidir.

1.5.2.2. Kalkınma Ajanslarının Kurumsal Yapısı

Türkiye’de Kalkınma Ajanslarıyla ilgili olan 5449 sayılı Kanun’un 7. Maddesine göre ajansların teşkilat yapısı; “Kalkınma Kurulu”, “Yönetim Kurulu”, Genel Sekreterlik ve “Tek Durak Ofisleri’nden (Yatırım ve Destek Ofisleri) oluşmaktadır. Karar alma görev ve yetkisi Yönetim Kurulu’na, icra yetkisi de Genel Sekreterliğe verilmiştir. Kalkınma kurulu bir karar alma organı değil, danışma ve tavsiye görevi üstlenen bir birimdir. Ajansların ulusal düzeyde koordinasyonundan DPT sorumludur.

Kalkınma Kurulu; ajansın danışma organı olup, kamu kurum ve kuruluşları ile özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinden oluşan en fazla 100 kişilik bir kuruldur. Kurul, ajansın faaliyetlerini izler ve yönetim kuruluna tavsiyelerde bulunur (Madde 8-9)

Kalkınma Ajanslarının ikinci kurumsal birimi olan “Yönetim Kurulu” ise ajansın karar organıdır. Bir ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulu; vali, büyükşehir belediye başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu tarafından seçilecek üç özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşu temsilcisinden oluşur. Birden fazla ilden oluşan bölgelerde; il valileri, büyükşehir belediye başkanları (veya büyükşehir olmayan illerde, il merkezi olan yerlerdeki belediye başkanları) ve her ilden birer kişi olmak üzere ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşur. Yönetim Kurulu’nda ajansın her türlü faaliyet ve bütçe kararları alınır ve raporlar onaylanır (Madde 10-11).

Kalkınma Ajanslarının üçüncü kurumsal birimi olan “Genel Sekreterlik” ajansın icra organıdır. Yukarıda sayılan faaliyetlerin yürütülmesinden Genel Sekreterlik sorumludur. Genel Sekreterliğin ve Yatırım Destek Ofisleri’nin en üst amiri olarak görevlendirilen Genel Sekreter Yönetim Kurulu’na karşı sorumludur (Madde 12-13).

Atanacak olan Genel Sekreter’de bulunması gereken nitelikler 5449 sayılı Kanun’un 13. Maddesinde belirtilmiştir. Yatırım Destek Ofisleri, Genel Sekreterliğe bağılı olarak faaliyette bulunmaktadır. Kanunda Yatırım Destek Ofislerinin her ilde açılması öngörülmüştür. Yatırım Destek Ofisleri, yatırımcıların bürokratik işlemlerini tek elden takip edip en kısa sürede sonuçlandırmakla görevlendirilmiştir (Madde 15-16-17).

Ajansların etkin çalışabilmesi için icra işlemlerini yürütmekle görevlendirilen Genel Sekreterliğin önemi büyüktür. Dolayısıyla seçilecek Genel Sekreter ve personelin yeterliliği önem taşımaktadır. Kanun ve yönetmelikte bu konuda belirlenen kriterler incelendiğinde, yabancı dil bilen, alanında tecrübeli ve donanımlı kişilere öncelik verileceği görülmektedir.

Kalkınma Ajanslarının etkin çalışabilmesi için finansal kaynakların yeterli olması önemlidir. Finansal açıdan güçlü olan ajansların faaliyetleri de o ölçüde çeşitli ve verimli olmaktadır. Türkiye’de kurulan Kalkınma Ajanslarının finansmanının, kamu, özel sektör, uluslararası fon desteği ve hizmet gelirleri olmak üzere dört kaynaktan sağlanması öngörülmüştür. 5449 sayılı kanuna göre ajansların bütçeleri:

Kamu Gelirleri: Genel bütçe vergi gelirlerinin binde beşi, il özel idareleri gelirlerinin yüzde beşi ve belediye gelirlerinin yüzde biri,

Özel Sektör Desteği: Bölgedeki sanayi ve ticaret odalarının gelirlerinin yüzde biri,

Uluslararası Fonlar: AB ve diğer uluslararası fonlardan sağlanacak kaynaklar ile ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarca yapılan bağış ve yardımlar,

Faaliyet gelirleri ve bir önceki yıldan devreden gelirler (Madde 19)’ den oluşmaktadır.

Gelir kaynaklarına bakıldığında, Uluslararası fonlar sürekli bir kaynak olmadığı, az gelişmiş bölgelerde oda ve borsalardan aktarılacak payın düşük olacağı görülecektir. Bu nedenle en önemli kaynak kamu gelirlerinden aktarılacak paydır. Başlangıçta da faaliyetlerin kamu gelirlerine bağlı olarak yürütülmesi doğal karşılanabilir. Ancak zaman içerisinde ajansların belirli bir kapasiteye ulaştıktan sonra faaliyet finansmanını kendileri karşılayabilecek düzeye gelmeleri beklenmektedir.

II. BÖLÜM

2. TÜRKİYE'DE UYGULANAN BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI

Bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltıcı politikaların araçları, gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde farklılıklar gösterebilmektedir. Gelişmiş ülkelerde, aşırı kalabalık bölgelerdeki büyük kentlerin sorunları ile gelişmekte olan ülkelerde büyük kentlerin sorunları farklı olduğu gibi, geri kalmış bölgelerin sorunları da her iki grupta farklılıklar gösterebilir. Bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmanın birinci koşulu geri kalmış bölgelerin, gelişmiş bölgelere oranla daha hızlı bir şekilde kalkınmasını sağlamaktır. Eğer bu gerçekleşirse, bir yandan bölgelerarasındaki gelişmişlik farkları azalacak, öte yandan gelişmiş bölgelere olan, başta işgücü olmak üzere her türlü kaynak göçü hızı azalacağından, aşırı kalabalık bölgelerin daha da kalabalıklaşmasının önüne geçilmiş olacaktır. Bu nedenle bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltıcı politikanın araçlarından söz edilirken öncelikle geri kalmış bölgelerin kalkındırılmasına yönelik araçlardan bahsedilmelidir. Bölgelerarası gelişmişlik farkını azaltmak için dört araçtan söz edilebilir. Bunlardan Birincisi; ekonomik faaliyetlerin herşeyden önce birtakım teşvik tedbirleriyle (mali-vergisel avantajlar) belirli yörelere yönelmesini sağlamak; İkincisi, Bölgesel Kalkınma için gerekli devlet yardımlarının gerçekleştirilmesi; Üçüncüsü, Yönetimsel örgütün bölgesel kalkınma sorunlarına adaptasyonunun sağlanması ve son olarak ta metropoliten bölgelerin gelişmesinin sınırlandırılması sayılmaktadır. Bunlardan ilk üçü geri kalmış bölgenin kalkınması, sonuncusu ise aşırı kalabalıklaşmış yörelerin gelişmesinin sınırlandırılmasına yönelik tedbirlerdir.

Buradan anlaşılacağı üzere devletin doğrudan müdahalesi olmadan hiçbir bölgesel kalkınma politikası başarılı olamaz. Mali, vergisel teşvik tedbirleri ve

yönetimsel reformun ötesinde, devlet bizzat kamu yatırımlarıyla az gelişmiş bölgelerin kalkınması için doğrudan müdahalede bulunmalıdır. Bu politikaların etkinliği için de bölgesel planlama yapılmasına ihtiyaç vardır (Dinler, 2008: 279-280).

Belirli bir alanda belirli sosyo-ekonomik amaçlara ve sayısal olarak belirlenen amaçlara ulaşabilmek için bir planlama örgütü tarafından yürütülen faaliyetlerin hepsine planlılık denilmektedir. Çok çeşitli planlardan söz edilmekle beraber genel olarak iki tip plan vardır. Birincisi, üretim ve yatırımlardan sorumlu ekonomik birimlerin kararları planlayıcı otoritelerin talimatlarına uyulmak zorunda olan “Emredici Plan”, ikincisi ise merkezi ekonomik kararların pek çoğunun firmalara bırakıldığı, merkezi otoritenin sadece saptanan amaçları gösterge olarak ortaya koyduğu “yol gösterici planlar”dır. Özellikle İkinci Dünya savaşının bitiminden itibaren Asya, Avrupa Latin Amerika gibi ülkelerin birçoğu kalkınma planları hazırlamışlardır. Bu planlar, yapı ve içerik itibarıyla birbirlerinden farklılıklar göstermekle beraber, bir kalkınma planının içeriğinde genel olarak, mevcut ekonomik koşulların dökümü, öngörülen kamu harcamalarının bir listesi, özel kesimin olası gelişmeyle ilgili tartışmaları, ekonominin makro ekonomik projeksiyonu ve kamu önlemleriyle ilgili dökümün tamamı ya da bir kısmı yer almaktadır (Parasız, 2005: 179-186).

Başka ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıkları görülmektedir. Ülkenin batısında yer alan Marmara, Ege, İç Anadolu ve Akdeniz bölgeleri görece olarak gelişmiş bölgedir. Öte yandan, özellikle Doğu Anadolu, Karadeniz’in dağlık bölgeleri ve Güneydoğu Anadolu’nun bazı yöreleri; gelir, istihdam ve refah bakımından, Türkiye ortalamasının oldukça altında kalmaktadır (DPT, 2003: 12).

2.1. Türkiye’de Planlı Dönem Öncesi Bölgesel Kalkınma Uygulamaları

Bölgesel Kalkınmayla ilgili yapılan araştırmalarda, Türkiyede bölgesel kalkınma uygulamaları planlı dönem öncesi ve planlı dönem sonrası olarak iki ana gruba ayrılmaktadır. Planlı dönem öncesi ve sonrası da kendi içerisinde farklılıklar gösterdiğinden, çalışmada kalkınma planları da dikkate alınarak kendi içerisinde gruplandırılarak incelenmektedir.

2.1.1. 1923-1950 Dönemi Bölgesel Kalkınma Uygulamaları

Cumhuriyete geçiş sonrası, 1923-1950arasındaki Devletçilik dönemi de denilen bu dönemde, ulusal ekonomiyle ilgili 1923 İzmir İktisat Kongresi yapılmış, 1927 Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarılmıştır. Kongrede ya da kanun da özel sektör ve özel girişimle ilgili düzenlemeler yer almakla beraber bölgeler arası gelişmişlik farkları ya da yatırımların yöreler arası dengeli dağılımıyla ilgili herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Ancak 1923 yılında Anadolu’nun tam ortasında yeralan Ankara’nın başkent olarak seçilmesi idari merkez olarak seçilmesi avantajıyla kalabalıklaşarak İstanbul’a yönelen göçü engellemiştir. 1920-1933 yılları arasında kurulan işletmeler görel olarak avantaj sağlaması nedeniyle batı bölgelerinde ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu yıllardaki hükümet programlarında Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin sorunlarına genellikle yer verilmemiştir. 1929 Dünya Ekonomik Krizi’nin etkisiyle Türkiye’de liberal kapitalist ekonomi programı ile kalkınmanın güçlüğü karşısında Devletçilik ilkesi benimsenerek beşer yıllık iki sanayi planı hazırlandı. Bu planlarda bölgesel kalkınmayla ilgili konulara yer verilmemiş olmakla beraber, yatırımların yurt düzeyine yayılması öngörülmüştür (Dinler, 2008: 178-180).

Yayıma politikasıyla, yöreler arası gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla kıyı şeridine göre daha yüksek maliyetli üretimi göze alarak Anadolunun içlerine İktisadi Devlet Teşekküllerini ve fabrikaları yaymak amacı güdülmüştür. Yöreler arasındaki

dengeli kalkınma için nisbeten yüksek maliyetli üretimi devletçe kabullenilmiş olmakla beraber özel girişim işletmelerinin yerlerinin de devletçe saptanılması için 1936 yılında 3003 sayılı kanun çıkarılmış olsa da yayılma politikası sadece devlet işletmeleri için uygulanabilmiştir. Devlet yatırımları Batı Anadolu'dan Orta Anadolu'ya kadar yayılmıştır ancak özel sektör ise başta İstanbul olmak üzere Marmara ve Ege bölgesinin kıyı şeridinde sıralanmışlardır (Dinler, 2008: 180-181).

Planlı döneme kadar geri kalmış bölgeler konusunda önemli çalışmaların olduğundan bahsedilememektedir. Bunun nedeni Cumhuriyetin kurulduğu dönemin koşulları çerçevesinde ülkenin büyük bölümünün geri kalmış bölge görünümünde olması, gelişmiş ve geri kalmış bölge ayrımının yapılmasına, görece olarak geri durumda bulunan bölgelerin kalkınması ve sorunlarının çözümü yönünde gerekli çabanın gösterilmesine olanak vermemiştir. Bu doğrultuda, bölge planlaması sadece bir imar aracı olarak ele alınmış ve sonraki planlardan farklı olarak fiziksel, ekonomik ve sosyal boyutların bir arada ele alındığı bütüncül bir yaklaşım sergilenmemiştir. Planlı dönem öncesinde, özel sektörün özendirilmesine yönelik arsa tahsisi, vergi muafiyeti, girdilerde fiyat indirimi düzenlemelere rağmen, bölgeler arası farklılıkların giderilmesi ve geri kalmış yörelerin kalkındırılmasına yönelik özel vergi özendirme önlemlerine yer verilmediği, bu konuya ilişkin önlemlerin 1. Beş Yıllık Kalkınma Planı'yla birlikte yer vermeye başlandığı görülmektedir. Bu anlamda Cumhuriyetin ilk yıllarında kamu sektörü öncülüğündeki sanayi tesisleri, İstanbul merkezli olmak üzere Marmara, İç Ege, İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde yoğunlaştırılmıştır (Bozdoğan, 2008: 96).

2.1.2. 1950-1960 Dönemi Bölgesel Kalkınma Uygulamaları

1950-1960 arası dönemde geri kalmış yörelerin kalkındırılması için özel bir uygulama yapılmamıştır. Bu dönemde Liberal bir politika izlenmekle beraber, Kamu İktisadi Teşekküllerinin kuruluş yeri seçiminde politik çıkarlar etkili olmuştur. Türkiye'nin daha önce deneyimi olmasına rağmen bölgesel hatta ulusal düzeyde

ekonomik planlama uygulamasına geçilmemiştir. Buna karşın, imar bölgelerini tespit etmek ve imar planlarını hazırlamak üzere 1958 yılında İmar ve İskan Bakanlığı Kuruluş Kanununda kurulması öngörülen Planlama ve İmar Genel Müdürlüğün kuruluş işlemleri tamamlanmış olsa da bahsedilen planlar 1960 sonrası planlı dönemde hazırlanabilmiştir (Dinler, 2008: 183). Planlama ve İmar Genel Müdürlüğü 1960'da Bölge Planlama Dairesi Başkanlığı olarak örgütlenmiş, bu başkanlık 1960'lı yıllarda Antalya, Marmara, Zonguldak, Çukurova bölge planlama projelerini tamamlamıştır. 1985 yılında çıkarılan İmar Kanunu ile bölge planlama yetkisi Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'na verilmiştir (Arslan, 2005: 290)

2.2. Türkiye'de Planlı Dönem Sonrası Bölgesel Kalkınma Uygulamaları

Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına yönelik olarak hazırlanan kalkınma planlarında bölgesel kalkınma ve bölgesel planlama özel bir önemle ele alınmış ve sorunlar çeşitli boyutlarıyla incelenerek saptanan amaçlara ulaşmaya yönelik çözüm yolları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Planlı döneme geçiş sonrası, ulusal planlamanın bir parçası olarak ele alınan bölgesel planlamanın, ülkenin iktisadi gelişmesinin etkinliğini artırması ve bölgesel eşitsizlikleri gidermesine yönelik iki fonksiyonu yerine getirmesi beklenmiştir. Çünkü, Türkiye'de bölgesel planlama ve bölgesel kalkınma bir taraftan aşırı büyüyen, yoğunlaşan, sürekli göç alan, üretimde yığılmaların olduğu metropol bölgelerin sorunlarının çözümüne yönelikken; diğer taraftan göçle birlikte nüfus, işgücü, istihdam olanakları bakımından gerileyen bölgelerin sorunlarını çözümlenmeye yönelik olarak gelişmiştir (Emine Nur Bozdoğan, (2008): s.96) Cumhuriyet'in başından beri dengeli bölgesel kalkınmaya önem verilmekle beraber bu çabalar daha çok planlı dönemde yoğunluk kazanmıştır. Planlı dönemde, bölgesel gelişmişlik farkları ülkenin en önemli sorunlarından biri olarak görülerek, bölgelerarası dengeli kalkınma ilkesi, planlı kalkınmanın toplumsal hedefleri arasında yer almıştır (DPT, 2003: 13)

2.2.1. I. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

Bölge Planlaması ve Kalkınması konusuna I. BYKP’ında önem verilerek bölgeler arası gelişmişlik farkını azaltıcı politikalar belirlenmiştir. Bölge Planlama politikasına iki açıdan bakılabileceği belirtilmektedir. Bunlardan birincisinin, sektörel olarak hazırlanan kalkınma planlarının bölge hedef ve faktörlerini göz önüne tutan bir görüşle tamamlanmasını sağlamak, ikincisinin ise tüm bölgeleri kapsayan, ayrıntılı çalışmalara dayanan planlama şeklidir. Çok amaçlı bölgesel planlamanın yapılmasının uygun olacağı ve hazırlanacak planın *“kalkınmanın bölgeler arası dengesizlikleri önleyici bir yönde olmasını, aşırı şehirleşme ve nüfus problemlerinin çözülmesini, kamu hizmetlerinin gelir dağılımını düzeltici şekilde dağıtılmasını, potansiyel kaynakları olan bölgelerin düzenli bir şekilde gelişmesini”* sağlayacağı belirtilmektedir (Dinler, 2008: 187).

Bu ilk plan döneminde sağlık, eğitim, mesken vb. alanlardaki yatırımlarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine öncelik tanınmıştır. Bu bölgelerde yatırım yapacak özel teşebbüs işletmelerine %50 vergi indirimini tanınmıştır. Ancak, planda yer alan az gelişmiş bölgelere yönelik alınan tedbirlere rağmen uygulama tam tersi yönde gerçekleşmiş, gelişmiş bölgelere yapılan yatırımlar toplam yatırımların %82,01 lik kısmını oluşturmuş, az gelişmiş bölgelere ise %17,99’luk kısmı kalmıştır (Gündüz, 2006: 116)

2.2.2. II. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

Ülkemizde hazırlanan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında da bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltma eksenli politikalar öngörülmüştür. Az gelişmiş bölgeler ve bölgeler arası dengesizlikler için 1971 yılında DPT bünyesinde *“Kalkınmada Öncelikli Yörelere Dairesi”* nin kurulması kararlaştırılmıştır. Yine bu plan döneminde az gelişmiş bölgelere götürülecek yatırımlarda bu yatırımları destekleyecek altyapı yatırımlarının da beraber yapılması öngörülmektedir. Ayrıca Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde

yatırım yapacak işletmeler için I. Plan dönemine göre daha da özendirici bir takım tedbirler (yatırım indirimi, vergi, resim, harç istisnası, orta vadeli kredi faiz farkı ödemesi vb.) alınmıştır (Gündüz, 2006: 116-117). Yatırım indiriminden faydalandırılan il sayısı 1968’de 22, 1971’de 23, 1972’de 33, 1973’te ise 40 olarak uygulanmıştır.

GAP İdaresi Başkanlığı da bu dönemde kurulmuştur. İlk plan dönemindeki geri kalmış bölge ifadesi yerine “kalkınmada öncelikli yöre” ve “bölgesel planlama” yerine “bölgesel gelişme” ifadeleri kullanılmıştır. Bu terimlerin değiştirilip farklılaştırılması, bir anlayış farklılığı olmasının da bir göstergesidir. Bu dönemde kalkınmada öncelikli yöre anlayışı benimsenmişti. Ayrıca bu dönemde Devlet yatırımlarının yanısıra organize sanayi bölgelerine ağırlık verilmiş, Ankara, Gaziantep, Erzurum, Eskişehir ve Konya Organize Sanayi Bölgeleri Yatırımları başlatılmıştır. (Bozdoğan, 2008: 102)

Uygulama sonuçları açısından bakıldığında, birinci planda olduğu gibi ikinci plan sonucunda da çeşitli özendirme araçlarına rağmen özel sektör yatırımları istenilen bölgelere çekilememiş devlet yatırımları ise yeterli ölçüde yapılamamıştır.

2.2.3. III. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)

İlk iki kalkınma planından farklı olarak bu plan döneminde, geri kalmış bölge sorununun kısa vadede çözümünün mümkün olmayacağı, gelişmişlik farklarının kısa dönemde ortadan kaldırılması çabasının kaynak dağılımında etkinliği engelleyebileceği, uzun dönemde ise sermaye birikimi ve ekonomik gelişmeyi yavaşlatabileceği görüşü dile getirilmiştir (Bozdoğan, 2008: 103). Bu anlamda ilk iki plan döneminden uzaklaşılarak tercih makroekonomik hedefler yönüne çevrilmiştir denilebilir.

Yine de kalkınmada öncelikli yöreler anlayışı teşvik sistemiyle entegre şekilde sürdürülmüştür. Önceki plan dönemlerindeki özendirme önlemleri uygulanmaya devam

edilmiştir. Ancak kamu yatırımları açısından kalkınmada öncelikli yöreler ile diğer illere bakıldığında, kalkınmada öncelikli yörelere yapılan kamu yatırımları miktarı 2,9 milyon lira iken diğer illerin payı 58,4 milyondur. Söz konusu bölgelere yapılan bu yatırımların büyük bir kısmı da enerji, eğitim, ulaşım ve haberleşme hizmetlerini kapsamaktadır (Gündüz, 2006: 119).

Bu plan döneminde (1977 yılında) mahalli kalkınmanın zorunlu kıldığı bazı yatırım kararlarının uygulanmasında kullanılmak üzere DPT bütçesine tahsisli bir ödenek konulmuş, bu ödenek “Kars Hayvancılığının Geliştirilmesi”, “Güneydoğu Anadolu’da Kuraklığa Karşı Duyarlılığı Azaltma” ve “Hakkari’de Hayvancılığın Sorunları” gibi az gelişmiş yörelerde kırsal kalkınma projelerinde kullanılmıştır. Yine az gelişmiş yöreler kapsamında sayılan Çorum-Çankırı yöresinde tarım ve hayvancılığı geliştirme amacıyla bir kırsal kalkınma projesi hazırlanarak Dünya Bankası aracılığıyla finanse edilmiştir (Gündüz, 2006: 118).

2.2.4. IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma planında, planlama kararlarına mekansal boyut dahil edilerek sanayi ve altyapının tümüne dağıtılmasında denge sağlanması, geri kalmış yörelerdeki yerel kaynakların bölgesel kalkınmada değerlendirilmesi ve bu çerçevede özendirme önlemlerine yer verilmesi hedeflenmiştir. Özendirme önlemlerinin sanayinin bölgelerarası dengesiz dağılımını engelleyecek şekilde kullanılması öngörülmüştür (Bozdoğan, 2008: 103).

Bu dönemde çeşitli yasal düzenlemelerle KÖY’lerdeki özendirme uygulamaları daha cazip hale getirilmeye çalışılmıştır. Ancak benimsenen politikalar ve yapılan uygulamalara rağmen bölgeler arasında denge sağlanamamıştır. Az gelişmiş bölgelerden göçler devam etmiştir.

2.2.5. V. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1984-1989)

KÖY'ler le ilgili yaklaşım büyük ölçüde bu planda da korunmuştur. Daha önce terk edilen bölge planlaması yeniden benimsenmiştir. Bölgelerin potansiyel kaynaklarıyla ilgili “Bölge Gelişme Şemaları” nın hazırlanması öngörülmüştür. Türkiye’de idari sınırlara bağlı olmadan bölgeler tespit edileceği belirtilmiştir. Bu bağlamda “fonksiyonel bölgeler” oluşturulması öngörülerek DPT tarafından 13 ili kapsayan (İzmir, Ankara, Konya, Adana, Samsun, Kayseri, Sivas, Malatya, G.antepe, Trabzon, Erzurum, Elazığ ve Diyarbakır) 16 bölgeyi bir ayırım yapılmıştır (Mustafa Ildırar, (2004): *Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara: s.185). Bu da V. BYKP’yi diğer planlardan ayıran en önemli özelliktir. İlk defa bu planda bölgesel ayırma yer verilmektedir ve plan dönemi sonunda da Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)’nin yasal çerçevesi oluşturulmuştur.

2.2.6. VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)

VI. BYKP ‘nında V. Planda DPT’nin yapmış olduğu 16 fonksiyonel bölge ayırımı, belirtilen dönemde bölgesel planlama yapılmadığı için terk edilmiş, “fonksiyonel bölgeler” yerine yeni bir çalışma yapılarak yerleşim yerleri kademelendirilmesi yapılmıştır. Kademeleşme şekli çalışması “metropol altı kentler, orta büyüklükteki kentler, az gelişmiş bölgelerin merkezi nitelikteki kentleri ve merkezi nitelikteki kırsal yerleşme birimleri” şeklinde yapılmıştır (Mine Nur Bozdoğan, 2008: 109-110). Bu çalışmanın amacı metropolitan alanlara yönelen sanayi ve buna bağlı olarak artan nüfus yoğunluğunu azaltmak, bölgeler arası ve bölge içi göçleri yönlendirerek denetim altına almaktır (Ildırar, 2004: 184).

Bu planda şehirlerarası ihtisaslaşmanın sağlanması amacıyla mevcut potansiyel belirlenerek ve buna göre şehirlerin sanayi, turizm ve eğitim fonksiyonlarına ağırlık verileceği belirtilmiştir. Özellikle az gelişmiş bölgelerin kalkındırılmasında Organize Sanayi Bölgelerine ağırlık verilmesi konusu üzerinde durulmuştur. Organize sanayi bölgelerinin planlanması ve bölge içinde çalışanlara eğitim verecek merkezlerin kurulmasına büyük önem verilmiştir.1992 yılında Çorum, Malatya, Mardin organize sanayi bölgeleri tamamlanmış, Çankırı, Elazığ, Erzincan organize sanayi bölgeleri yatırımlarına devam edilmiş, Diyarbakır ve Şanlıurfa organize sanayi bölgelerinde de kamulaştırma çalışmaları başlatılmıştır (Gündüz, 2006: 122-123).

Türkiyedeki bölgesel kalkınma politikası yaklaşımı olarak önceki plan dönemlerine göre en büyük farklılık da bu plan döneminden sonraki tüm planları etkileyecek olan bölgesel politikalar oluşturulurken Avrupa Birliği Bölgesel Politikalarının dikkate alınmasının benimsenmesidir.

2.2.7. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)

Bölgesel gelişmeye ilişkin politika ve önlemler önceki planlara oranla en geniş şekliyle bu plana yansımıştır. Bu planda “Bölgesel Dengelerin Sağlanması” kısmında, bölgesel gelişme, il planlama, metropollerle ilgili düzenleme konularına yer verilmiştir. Bölgesel gelişme projeleri kapsamında Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde bir aksiyon planı kapsamında, bölgedeki bazı illerin acil gereksinimleri için 1994 yılında “Acil Destek Programı” uygulamaya konulmuştur (İldırar, 2004: 185).

1997 yılı yatırım programında toplam 195 adet Küçük Sanayi Sitesi ile 168 adet adet organize sanayi bölgesi yer almıştır. VI. Planda öngörülen Organize Sanayi Bölgelerinden İç Anadolu Bölgesinde sekiz, Karadeniz Bölgesinde beş Akdeniz Bölgesinde dört, Doğu Anadolu Bölgesinde üç ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde iki olmak üzere toplam 36 adet tanesi tamamlanmıştır. Güneydoğu Anadolu Projesi

kapsamında, altısı Diyarbakır, altısı Gaziantep, üçü Şanlıurfa ve birer adedi Mardin ve Batman illerinde bulunan 17 adet Küçük Sanayi Sitesinin yapımı tamamlanmıştır (Gündüz, 2006: 124-125).

GAP kapsamında 7 baraj, 2 hidroelektrik santral ve 10 adet sulama projesi tamamlanmıştır. Tamamlanan Karakaya ve Atatürk barajları hidroelektrik santrallerinden 1997 yılı itibarıyla 120.345 milyon kwh enerji elde edilmiştir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Fırat-Dicle havzasında yapılması öngörülen barajlardan bir kısmına yeni başlanılmış (Kralkızı, Dicle, Birecik) bir kısmının inşaat ve yapımında da (Karkamış, Kayacık, Çamgazi) ilerleme kaydedilmiştir. Yine bu dönemde Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi, Bingöl-Muş, Yozgat kırsal kalkınma projesi gibi çeşitli kırsal kalkınma ve gelişim projeleri hazırlanmıştır (Gündüz, 2006: 124-127).

2.2.8. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)

Bu döneme ilişkin planda, bölgesel gelişme politikalarının uygulanmasında, sürdürülebilirlik, bölgelerarası bütünleşme, sosyal ve ekonomik dengelerin sağlanması, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, fırsat eşitliği, kültürel gelişme ve katılımcılık ilkelerinin esas alınması öngörülerek bölgesel gelişme politikalarının AB politikalarına uygun hale getirilebilmesi için yapılan çalışmaların hızlandırılmasına çalışılmıştır (İldırar, 2004: 185).

VIII. BYKP'de kalkınma ajansları konusu doğrudan yer almamıştır. Ancak sadece hedeflere yönelik bir değerlendirme yapılmış Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda ise ayrıntılı olarak yer almıştır. 2003 yılında 58. Hükümet tarafından yayınlanan ve 59. Hükümet tarafından da aynen Kabul edilen Acil Eylem Planında 6-12 ay içerisinde bölgesel kalkınma ajanslarının kurulacağından bahsedilmekte olup sorumlu kuruluş olarak ise DPT gösterilmektedir (Özer, 2010: 141-143).

Özel sorunlu bölgelerin gelişmesinin sağlanabilmesi amacıyla GAP, DAP ve DOKAP gibi bölgesel projelere önem verilerek, GAP projesinin 2010 yılına kadar tamamlanabilmesi için çalışmalar hızlandırılmıştır. GAP Bölgesinin sosyal yapısına ve sorunlarına çözüm amacıyla sürdürülebilir kalkınmaya yönelik GAP Sosyal Eylem Planı hazırlanmış, bu çerçevede bölge illerine gelen yatırımcılara danışmanlık hizmeti sunulması amacıyla Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezi (GİDEM) ile kadının statüsünün yükseltilmesi ve kalkınma sürecine entegrasyonu amacıyla çok amaçlı toplum merkezleri kurulmuştur. Doğu Anadolu Bölgesinin kalkınmasını hızlandırmak amacıyla tarım ve hayvancılık sektörleri başta olmak üzere tüm ekonomik ve sosyal sektörleri içerisine alan, 14 ili ve 5,9 milyon nüfusu (1997 tarihi itibarıyla) kapsayan Doğu Anadolu Projesi Ana Planı (DAP) hazırlanmıştır. Ayrıca Doğu Karadeniz Bölgesindeki potansiyelleri harekete geçirerek sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmek ve bölgenin ülkenin diğer bölgeleri ile arasındaki gelişmişlik farkını azaltmak amacıyla DPT koordinasyon ve denetiminde, Japonya İşbirliği Ajansı (JICA) ile birlikte bölgedeki yedi ili ve 2,9 milyon nüfusu (1997 tarihi itibarıyla) kapsayan Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP) yürütülmüştür (Gündüz, 2006: 132-132). Ayrıca bu dönemde (2006 yılında) kırsal kesimdeki sorunları çözmek ve kırsal kalkınma proje ve faaliyetlerine çerçeve oluşturmak üzere “Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi” hazırlanıp yürürlüğe konulmuştur.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda KÖY’lere yönelik alınan tedbirlerin yanısıra, Yatırımlarda Devlet Yardımlarının Uygulanması Hakkında Karar çerçevesinde yatırım indirimi, gümrük vergisi muafiyeti, katma değer vergisi istisnası, vergi, resim harç istisnası gibi genel özendirme önlemleri ile Olağanüstü Hal Bölgesinde ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere İstihdam Yaratılması ve Yatırımların Hızlandırılmasına İlişkin Kanun çerçevesinde destekleme uygulamaları geliştirilmiştir (Bozdoğan, 2008: 103).

Diğer taraftan bu plan döneminde, İl özel İdaresi, Belediye ve Büyükşehir Belediye Kanunu ile Mahalli İdare Birlikleri kanunlarıyla yerel yönetimleri yetki ve sorumlulukları ile gelirleri artırılmıştır. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü kapatılarak personeli, taşınır ve taşınmaz malları yerel yönetimlere devredilmiştir. Ancak 1924 yılından bu yana yürürlükte olan ve hemen hemen uygulanmakta olan maddesi kalmayan Köy Kanunu'nun yenilenmemiş olması çok büyük bir eksiklik olup bölgesel kalkınmanın katılımcı ve bütüncül olmasını engellemektedir.

2.2.9. IX. Kalkınma Planı (2007-2013)

Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde ekonomik büyüme ve sosyal kalkınma istikrarlı bir şekilde sürdürülebilmesi için stratejik amaçlı beş gelişme eksenini belirlenmiş olup, bunlardan bir tanesi de bölgesel gelişmenin sağlanmasıdır. Bölgesel gelişmenin bileşenleri olarak, bölgesel gelişme politikasının merkezi düzeyde etkinleştirilmesi, yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişmenin sağlanması, yerel düzeyde kurumsal kapasitenin artırılması ve kırsal kesimde kalkınmanın sağlanması şeklinde dört temel esas belirlenmiştir.

Ayrıca AB uyum sürecinde önceliklendirme yapılırken kamunun finansman imkânlarını, özel kesimin rekabet gücünü, istihdamı bölgesel gelişmeyi, çevreyi ve sosyal dengeleri gözetilen bir yaklaşımın esas alınacağı benimsenerek bu sürecin bölgesel gelişme politikalarının köklü olarak değiştirilebilmesi için gerekli ortamı sağladığına dikkat çekilmiştir. Küreselleşme sürecinde yerel dinamiklerin yerel ve bölgesel kalkınma açısından yeni fırsatlar ortaya çıkardığı belirtilerek her biri bir rekabet birimine dönüşen şehir ve bölgelerin potansiyellerinin uygun stratejiler çerçevesinde bütün kesimleri kalkınma sürecine katan iyi yönetim modellerinin hayata geçirilmesine dikkat çekilerek, kırsal ve kentsel alanların yanı sıra bölgeler arasında varolan sosyo-ekonomik yapı ve gelir düzeyi dengesizliklerinin devam ettiği, yoğun göç hareketlerinin yaptığı baskıyla birlikte kentlerin mevcut fiziki ve sosyal altyapının yetersiz

kalmasından bahsedilerek, cazibe merkezlerinin oluşturulması gerektiği, bu merkezlerin fiziki ve sosyal altyapı eksikliklerinin iyileştirilmesine yönelik kalkınma ajanslarıyla ortaklaşa entegre ve bölgelerin sorunlarına odaklaşan ve farklılaşan tedbirleri içeren bütüncül bölgesel politikaların uygulanması hedeflenmektedir.

Esasen IX. Kalkınma Planı, yerel ve bölgesel kalkınma uygulamalarından yerellik ilkesini benimseyerek katılımcılığın artırılmasını, paydaşlar arasında ortaklıklar geliştirilmesini, kalkınmayla ilgili uygulamaların sahiplenilmesini ve sivil toplum örgütlerinin yerel ve bölgesel kalkınma çabalarına katkı sağlamasını hedefleyen bir çizgidedir. Gelişme potansiyeli yüksek olan bölgelerde ise yenilikler ve yeni teknolojilerle ilgili bilgilere erişimin kolaylaştırılması, teknoloji değişim ve transfer sistemleri geliştirilmesi ile etkin bir bölgesel AR-GE altyapısı kurulması hedeflenmektedir (Özer, 2010: 91).

2.3. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Uygulamalarından Bir Örnek (GAP)

Türkiyede uygulanan kalkınma planlarının bölgesel gelişme ve kalkınma açısından başarılı olduğu söylenemez. Bu nedenle 1970’li yıllarda, bölgesel gelişme ve kalkınma bakımından varolan başarısızlıkları gidermek, bölgesel dengesizlikleri gidermek amacıyla ülkemizin en büyük projeleri olan GAP, DAP ve DOKAP projeleri uygulaması başlatılmıştır. Söz konusu projelerin uygulandığı bölgeler olan Güneydoğu Anadolu, Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz Bölgeleri tarım arazisi bakımından Türkiye toplam tarım arazisinin %43’üne sahiptirler. Türkiye toplam tarım arazisi içindeki payları ise sırasıyla %19,52, %10,90 ve %11,34’tür. Her üç bölgede tarımsal üretim hakim olmakla beraber hayvancılıkta önemli bir yer tutmaktadır (Gündüz, 2006: 191).

GAP İdaresi Türkiye’de bölgesel planlamayı sürdürülebilirlik temeline dayalı olarak gerçekleştirmekle görevli tek bölgesel kuruluştur. Sürdürülebilir kalkınmanın üç

direği; kamu yatırımları özel sektör yatırımları ve halk katılımıdır. Bu üç kesimin ortak katkısı ile gerçekleştirilecek olan sürdürülebilir kalkınmanın GAP Bölgesinde yerleşmesinde GAP İdaresi öngörülen süre boyunca işlevini sürdürmüştür. İdare başlangıçta merkezi yapılanmaların koordinasyon işlevini yönetiyorken, günümüzde bölge dinamiklerini harekete geçirme konusunda yoğunlaşan çok işlevli bir kalkınma ajansına dönüşme yolundadır (DPT, 2008: 85).

GAP projesi çerçevesinde kurulan GİDEM'ler GAP İdaresi ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının (UNDP) ile birlikte yürüttüğü "GAP Bölgesinde Entegre Bölgesel Kalkınmanın Güçlendirilmesi ve Sosyo Ekonomik Eşitsizliklerin azaltılması projesi" çerçevesinde 15 Eylül 1997 tarihinde Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin illerinde hizmete girmişlerdir. Bu proje GAP İdaresi, Türkiye Ticaret ve Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsalar Birliği (TOBB), Türkiye Kalkınma Bankası ile Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) işbirliğinde yürütülmüş ve 31 Mart 2002 tarihinde tamamlanmıştır. Daha sonra AB ile yapılan anlaşma sonucu proje 5 yıl daha uzatılmıştır.

Gaziantep ili hariç olmak üzere GİDEM ofislerinin faaliyetleri AB finansmanıya GAP İdaresi koordinasyonunda, UNDP tarafından devam ettirilmektedir. GİDEM'ler bölgelerinde yatırımcılığı ve girişimciliği özendirmek, yerli ve yabancı sermayeyi bölgeye çekebilmek amacıyla kurulmuş danışmanlık hizmeti veren merkezlerdir. GİDEM'ler girişimcilerin GAP'ın oluşturduğu iş ve yatırım fırsatlarına katılmasına danışmanlık hizmetleri verip destekleyerek bölgenin kalkınmasına yardımcı olurken bir yandan da kalifiye işgücü, üretim ve teknolojinin gelişmesinde etkili olmayı hedeflemektedir. Girişimcilere ve mevcut işletmelere verilen bilgilendirme hizmetleri dışında buldukları yörenin özellikleri ile kaynaklarının üretime dönüştürülmesi yoluyla yeni iş olanaklarının sağlanması için mikro ölçekli ve sosyal amaçlı projeleri yönetmektedir. GAP bölgesinde kurulmuş olan GİDEM'ler, bu özellikleri ve

uygulamaları ile dünyada kurulmuş olan Kalkınma Ajansları'na belli ölçüde benzemektedir (DPT, 2008: 85).

GAP başlangıçta bölgenin su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesine dayanan bir program olarak planlanmış, Fırat ve Dicle Havzasında sulama ve hidroelektrik enerji üretimine yönelik 13 proje paketinin toplamı olarak tasarlanmıştır. Bu projelerle 22 baraj, 19 hidroelektrik santral ve 1,7 milyon hektar alanda sulama şebekesi yapılması hedeflenmiştir. 1989 yılında GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı kurulmuş, bölgesel kalkınma planının hazırlanması ile çeşitli sektörlerde farklı kuruluşlarca yürütülen yatırımların yönlendirilmesi, izlenmesi ve kuruluşlararası koordinasyonun sağlanmasıyla görevlendirilmiş, yine aynı yıl Master Plan'ın hazırlanmasıyla tarım, sanayi, ulaştırma, eğitim, sağlık, kırsal ve kentsel altyapı yatırımlarını da içine alan entegre bir bölgesel kalkınma projesine dönüşmüştür (Açıkgöz vd, 2010: 85).

Bu projenin temel hedefi “GAB bölgesi halkının gelir ve hayat standardını yükseltmek, bu bölgenin diğer bölgelerle olan gelişme farkını en aza indirmek, kırsal alandaki verimliliği ve istihdam imkanlarını artırmaktır. Temel stratejisi “İnsani Kalkınma Felsefesi” oluşturmaktır. İnsani Kalkınma Yaklaşımında adalet, katılımcılık ruhu, çevre korumacılığı, istihdam imkanlarının geliştirilmesi, mekansal standartların düzenlenmesi ve tüm altyapının geliştirilmesidir (Gündüz, 2006: 194).

2.3.1. GAP Bölgesi'nin Sosyo-Ekonomik Özellikleri

GAP Bölgesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak illerinden oluşmaktadır. Güneyde Suriye, Güneydoğuda ise Irak'la sınırı bulunmaktadır.

2.3.1.1. Yüzölçümü ve Nüfus

Bölge, Türkiye'nin toplam yüzölçümünün %9,7'sine sahip olup, 75.358 km² alandan oluşmaktadır. Ülkemizde sulanabilir 8,5 milyon hektar arazinin %20'si, Fırat ve Dicle Havzalarındaki geniş ovalardan oluşan GAP Bölgesinde yer almaktadır.

2009 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre GAP Bölgesi'nin nüfusu yaklaşık olarak 7,4 milyon kişidir. Bu miktar ülke toplam nüfusunun % 10,3'üne tekabül etmektedir. Tablo 4'te 2000 ve 2009 yıllarında kırsal ve kentsel nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı gösterilmektedir. 2000 yılında bölgedeki toplam nüfusun yaklaşık % 63'ü kentlerde yaşarken 2009 yılında bu oran % 68,3'e çıkmıştır.

Tablo 4 : GAP Bölgesinde Kentsel ve Kırsal Nüfus

İller	2000			2009		
	Nüfus	Şehir (%)	Köy (%)	Nüfus	Şehir (%)	Köy (%)
Adıyaman	623.811	54,33	45,67	588.475	57,54	45,46
Batman	456.734	66,60	33,40	497.998	72,72	27,28
Diyarbakır	1.362.708	60,00	40,00	1.515.011	71,23	28,77
Gaziantep	1.285.249	78,52	21,48	1.653.670	87,93	12,07
Kilis	114.724	65,36	34,64	122.104	69,04	30,96
Mardin	705.098	55,49	44,51	737.852	57,23	42,77
Siirt	263.676	58,22	41,78	303.622	60,58	39,42
Şanlıurfa	1.443.422	58,34	41,66	1.613.737	55,76	44,24
Şırnak	353.197	59,83	40,17	430.424	63,06	36,94
GAP	6.608.619	62,69	37,31	7.462.893	68,28	31,72
Türkiye	67.803.927	64,90	35,10	72.561.312	75,53	24,47

Kaynak : TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Veri Tabanı 2009.

Tablo 5'te GAP Bölgesi yıllık nüfus artış hızının yaklaşık binde 14, Türkiye geneli yıllık nüfus artış hızının binde 8 olduğu görülmektedir. GAP Bölgesi diğer illere ve bölgelere göç vermesine rağmen, bölgedeki yıllık nüfus artışı ülke genelinin üzerinde olması nedeniyle bölge nüfusunun ülke toplam nüfus içerisindeki payı giderek artmaktadır.

Tablo 5 : GAP Bölgesi Nüfus Artış Hızı

İller	2000 Yılı Nüfusu	2000 Yılı Nüfusu	Nüfus Artış Hızı (Binde)
Adıyaman	623.811	588.475	-6,48
Batman	456.734	497.998	9,61
Diyarbakır	1.362.708	1.515.011	11,7
Gaziantep	1.285.249	1.653.670	28,00
Kilis	114.724	122.104	6,93
Mardin	705.098	737.852	5,05
Siirt	263.676	303.622	15,67
Şanlıurfa	1.443.422	1.613.737	12,39
Şırnak	353.197	430.424	21,97
GAP	6.608.619	7.462.893	13,51
Türkiye	67.803.927	72.561.312	7,53

Kaynak : TÜİK , Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Veri Tabanı, 2009,

2008 Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü sonuçlarına göre ortalama hane halkı büyüklüğü Türkiye genelinde 3,9 kişi, GAP Bölgesinde ise 4,5 kişidir. Bölge illerinde örneğin Şırnak'ta hane büyüklüğü 8,2, Mardin'de 7,7 ve Batman'da 7,6'dır. GAP bölgesinde bebek ölüm oranı 2003 yılında binde 38 iken 2008 yılında binde 30'a düşmüştür.

Tablo 6 : Yıllara Göre Hane Halkı Büyüklüğü

	1990	2000	2008
GAP	6,8	6,5	4,5
Türkiye	5,0	4,5	3,9

Kaynak : Açıkgöz, Mehmet – Güven - Aslıhan, Yenigün - Ruhsar, *Türkiyede Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri: Kalkınma Ajansları*, Birol Akgül, Nisfet Uzay, Ekin Kitabevi, Bursa, 2010:107.

2.3.1.2. Göç

GAP Bölgesi'nde 1995-2000 yılları arasında ciddi nüfus hareketleri yaşanmıştır. Bu göç hareketleri kırsaldan kentsel yerleşimlere, küçük kentlerden büyük kentlere

(Gaziantep, Diyarbakır, Şanlıurfa) ve çeşitli nedenlerle bölge dışındaki il ve ilçelere yapılmıştır.

Sözü edilen yıllarda gerek ülke genelinde, gerekse bölge içinde ekonomik anlamda ciddi sıkıntılar yaşanmıştır. Bu bağlamda, GAP Bölgesi'ndeki az gelirli nüfustan daha iyi yaşam şartlarına sahip olabilmek amacıyla bölgedeki insanlar bahsedilen göç hareketlerinden biri tercih edilerek doğup büyüdüleri topraklardan ayrılmışlardır. Özellikle genç nüfus gittikleri yerlerde kalıcı olarak yaşamayı tercih etmişler ve göç ettikleri bölgelere yerleşmişlerdir.

Göç nedenlerinden bir diğeri ise terör örgütünün bölgede meydana getirdiği güvensizlik ortamıdır. Güvenlik nedeniyle göç eden aileler topraklarını tamamen terk etmişlerdir. Ancak güvenli ortamın oluşturulması ve yeniden yerleşimin devletçe özendirilmesini takiben (2000'li yıllarda uygulanan köye dönüş projesi) önemli sayılabilecek bir geriye dönüş anlamında bir nüfus hareketi yaşanmıştır (Açıkgöz vd, 2010: 106)

Tablo 7 : İllerin Aldığı ve Verdiği Göç, (1995-2000)

2000 Yılı Daimi İkametgahı	2000 Yılı Daimi İkametgah Nüfusu	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (Binde)
Adıyaman	559.772	17.624	58.369	-40.745	-70,2
Batman	390.289	20.133	38.165	-18.032	-45,2
Diyarbakır	1.176.390	62.996	111.060	-48.064	-40,0
Gaziantep	1.119.535	68.550	65.051	3.499	3,1
Kilis	102.002	7.157	11.199	-4.042	-38,9
Mardin	601.621	26.083	68.165	-42.082	-67,6
Siirt	218.773	17.932	34.994	-17.062	-75,1
Şanlıurfa	1.243.058	38.320	87.632	-49.312	-38,9
Şırnak	276.300	28.457	22.507	5.950	21,8
Türkiye	67.803.927	64,90	35,10	72.561.312	75,53

Kaynak : Açıkgöz, Mehmet – Güven - Aslıhan, Yeniğün - Ruhsar, *Türkiyede Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri: Kalkınma Ajansları*, Birol Akgül, Nisfet Uzay, Ekin Kitabevi, Bursa, 2010:109.

2.3.1.3. GAP Bölge Hasılası

Ülke nüfusunun yaklaşık % 10'unu oluşturan GAP Bölgesi'nin ülke Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'sına (GSYİH) katkısı %5 düzeyindedir.

1990 yılında 1987 yılı fiyatlarıyla 4 milyon 514 bin TL olan GAP bölgesel hasılası 2001 yılında 6 milyon 077 bin TL'ye ulaşmıştır. Aynı dönemde ülke gayri safi yurtiçi hasılası, 83 milyon 578 bin TL'den 109 milyon 885 TL'ye yükselmiştir.

2.3.2. GAP Projesinin Gelişme Aşamaları

GAP toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesine dayalı bir program olarak başlatılmış sonraki yıllarda ise master plan yapımından sonra yeni kalkınma anlayışı kavramlarıyla birlikte farklı bir yaklaşım getirebilecek GAP bölge Kalkınma Planı hazırlanmıştır. Son olarak halen uygulanmakta olan ve 2012 yılına kadar tamamlanması öngörülen 2008-2012 GAP eylem planı hazırlanmıştır.

2.3.2.1. GAP Su Kaynakları Geliştirme Programı

GAP, toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesine yönelik 13 adet proje demetinden oluşturulmaktadır. Bu projelerin 7'si Fırat ve 6'sı Dicle havzasında yer almaktadır. Bu projelerde Dicle ve Fırat nehirleri ile kolları üzerinde 22 adet baraj ve 19 adet hidroelektrik santralin inşası sürmektedir. Ayrıca, 12 adet münferit proje GAP içinde değerlendirilmektedir. Proje tamamlandığında Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde kurulacak olan tesisler ile Türkiye toplam su potansiyelinin %28'i kontrol altına alınacak, 1,7 milyon hektarın üzerinde arazinin sulanması ve 7500 megawattın üzerinde bir kurulu kapasiteyle yılda 27 milyar kilowat saatlik elektrik enerjisi üretilmesi sağlanacaktır. GAP'ın önemli bir parçası olan Atatürk Barajı, Şanlıurfa Harran ovalarının en önemli su kaynağıdır. Çünkü 7,64 metre çapında, 26,4 km uzunluğunda ve

328 m³/sn kapasitesi olan iki sulama tüneline (T1 ve T2) ovaya sulama amaçlı su verilecektir. 1995 yılında T1 sulama tüneline by-pass sistemiyle ovaya su verilmeye başlanmıştır. Tünelardan taşınacak 328 m³/sn'lik suyun 124 m³/sn'lik kısmı ile Harran ovasındaki 142 bin hektarlık arazi sulanacaktır (Gündüz, 2006: 122-123).

2.3.2.2. GAP Master Planı (1989)

GAB bölgesinde yapılan yatırımlarda etkinliğin ve sosyo-ekonomik kalkınmanın sağlanması, birbirlerini tamamlayıcı nitelikteki yatırımların zaman ve mekan itibarıyla koordineli bir şekilde tamamlanması amacıyla hazırlanan GAP Master Planı Nisan 1989 tarihinde tamamlanmıştır.

Bölge kalkınmasının çerçevesini çizen GAP Master Planı, özellikle su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesini mali ve teknik kapasiteleri de dikkate alarak bir takvime bağlamış, bu değişimin ekonomik ve sosyal sektörlerde ulaşacağı gelişmeyi, yaratacağı istihdamı, bunun getireceği nüfus büyüklüğü ile bu nüfusun kentler ve kırsal alanlarla muhtemel dağılımını saptamış; eğitim ve sağlık hizmetleriyle konut ve kentsel altyapı ihtiyaçlarını makro düzeyde belirlemiş ve yıllara göre finans ihtiyacını ortaya koymuştur. GAP Master Planı, çeşitli kamu kuruluşlarının kalkınma çabalarının bütünleştirilmesi ve eşgüdümlendirilmesini kolaylaştıran ve bölge gelişmesinin alması gereken seyir ve alt ölçeklerde üretilecek plan, program ve projeler için de bir rehber niteliği taşımaktadır (Açıkgöz vd, 2010:106).

GAP Master Planı'nda plan dönem başlangıcı olarak kabul edilen 1985 yılında, GAP'ta kişi başına düşen Gayrisafi Bölgesel Hasıla (GSBH), Türkiye kişi başına düşen Gayri Safi Hasılası'nın (GSYİH) %47'si düzeyinde olduğu tahmin edilmiştir. GAP Master Planındaki gelişme öngörüsüne göre GSBH'nın yılda %7,7 artacaktır. GAP Master Plan'ında, 1,7 milyon hektar arazinin sulanması, yılda 27 milyar kilovatsaat hidroelektrik enerji üretiminin sağlanması, kişi başına gelirin %209 oranında artırılması,

3,8 milyon kişiye istihdam olanağı sağlanması, GSBH'da %445 artış sağlanması hedeflenmiştir.

2.3.2.3. GAP Bölge Kalkınma Planı

GAP Master Planı'nın yapımından sonra bölge'de ve Türkiye'de plan kapsamındaki varsayımlara uymayan önemli gelişmeler (Körfez Savaşı, ekonomik krizler vb.) meydana gelmiş ve özellikle 1990'ların ikinci yarısından itibaren derinleşen kamu kesiminin finans sorunları nedeniyle plan hedeflerinden önemli ölçüde sapmıştır. GAP'ın 2005 yılında tamamlanmasının mümkün olmayacağı anlaşılmıştır. Ayrıca tüm dünyada kalkınma anlayışında yeni kavramlar ortaya çıkmıştır. Tüm bu nedenlerle bölge kalkınmasına farklılık getirecek yeni bir plan hazırlanması ihtiyacı doğmuştur.

Haziran 1998'de alınan Bakanlar Kurulu kararı ile GAP'taki tüm yatırımların tamamlanması için 2010 hedef yıl olarak belirlenmiş ve GAP'ın tüm sektörel bileşenleriyle birlikte öngörülen tarihte tamamlanması için gerekli koordinasyon ve planlama çalışmalarını yapma görevi GAP İdaresine verilmiştir. GAP Bölge Kalkınma Planı sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı doğrultusunda ve çeşitli kesimlerden paydaşların etkin katılımıyla hazırlanmıştır. Planın hazırlanması sürecinde paydaşların talepleri doğrultusunda üç temel amaç belirlenmiştir. Bunlar “kalkınma altyapılarının geliştirilmesi ve çevrenin korunması”, “İnsan kaynaklarının geliştirilmesi” ve “Bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılması”dır. Bölge Kalkınma Planı bu amaçlar çerçevesinde hazırlanmıştır.

GAP Bölge Kalkınma Planı, GAP Master Planı'nda ve daha sonraki çalışmalarda belirlenen yatırımların ve projelerin tümünün 2010 yılı itibariyle gerçekleşmesini öngörmekte ve yeni Kalkınma Planı'nın çıkış noktalarını oluşturan insan odaklılık, katılımcılık, sürdürülebilirlik, insani gelişme ve toplumsal gelişme gibi ilkeleri ön plana çıkarmaktadır.

Tablo 8 : GAP Bölge Kalkınma Planı Temel Öngörülleri

	(Milyar Dolar)
Toplam Yatırımlar (2002-2010)	23,4
-Kamu Yatırımları	12,0
-Özle Yatırımlar	11,4
Bölgesel Hasıla	23,9
Toplam Sulama (brüt bin ha)	1505,3
Toplam İstihdam (bin kişi)	3.505,1
Nüfus (bin kişi)	8.601,8

Kaynak : DPT, GAP Bölge Kalkınma Planı

2.3.2.4. GAP Eylem Planı (2008-2012)

GAP kapsamındaki yatırımların hızlandırılarak büyük bir bölümünün 2012 yılı sonuna kadar tamamlanması, ekonomik büyüme, sosyal gelişme ve istihdam artışı sağlanarak bölgede yaşayan vatandaşların refah, huzur ve mutluluklarının artırılması amacıyla GAP Eylem Planı (2008-2012) hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur.

GAP eylem planı kapsamında dört stratejik gelişme eksenı belirlenmiştir. Bu gelişme eksenleri; Ekonomik Kalkınmanın gerçekleştirilmesi, Sosyal Gelişmesin Sağlanması, Altyapının Geliştirilmesi ve Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesidir. Bu eksenlerin altında 73 ana eylem bulunmaktadır. Ana eylemler çerçevesinde yer alan proje faaliyetlerinin sayısı ise 300'den fazladır.

2.3.3 GAP'a Yapılan Kamu Yatırım Tahsisleri (1990-2009)

GAP yatırımlarının 1990-2007 dönemi itibariyle yıllık seyri izlendiğinde, GAP'a toplam kamu kaynaklarından yılda ortalama % 7,0 oranında pay ayrıldığı görülmektedir.

Tablo 9 : GAP'a Yapılan Kamu Yatırım Tahsisleri (1990-2010) (Bin TL)

Yıllar	Türkiye			GAP			GAP'ın Türkiye İçindeki Payı
	Cari Fiyatlarla	2010 Yılı Fiyatlarıyla	Artış (%)	Cari Fiyatlarla	2010 Yılı Fiyatlarıyla	Artış (%)	
1990	25.084	21.078.992		2.038	1.789.289		8,1
1991	39.800	20.669.956	-6,2	3.398	1.764.736	-1,4	8,5
1992	66.133	21.371.142	3,4	4.856	1.569.236	-11,0	7,3
1993	103.154	20.424.917	-4,5	7.823	1.548.986	-1,4	7,6
1994	182.703	15.989.054	-21,8	13.755	1.199.990	-22,4	7,5
1995	226.652	11.513.067	-27,7	16.321	829.045	-30,9	7,2
1996	515.657	14.570.492	26,6	35.618	1.006.428	21,4	6,9
1997	1.008.100	15.774.139	8,1	77.536	1.213.236	20,4	7,7
1998	2.535.000	22.882.490	45,1	169.715	1.531.953	26,3	6,7
1999	3.560.000	21.265.996	-7,1	208.891	1.247.830	-18,6	5,9
2000	5.905.000	24.569.595	-17,6	422.618	1.758.434	43,4	7,2
2001	6.887.000	17.079.396	-34,8	338.887	840.422	-55,2	4,9
2002	9.835.000	17.933.091	3,0	577.842	1.053.634	23,0	5,9
2003	12.464.000	19.431.452	15,0	724.689	1.129.795	13,8	5,8
2004	11.977.543	16.476.449	-12,9	818.253	1.125.598	2,3	6,8
2005	16.174.256	21.642.283	34,9	1.131.637	1.514.209	38,2	7,0
2006	17.521.667	20.500.872	-5,5	1.262.913	1.477.646	-2,6	7,2
2007	17.076.806	19.515.393	-7,6	1.220.505	1.394.794	-8,4	7,1
2008	17.123.197	17.484.554	-10,4	2.063.346	2.106.890	51,0	12,1
2009	21.534.153	22.610.860	29,3	3.092.933	3.247.579	54,1	14,4
2010	27.795.290	27.795.290	22,9	3.328.154	3.328.154	2,5	12,0

Kaynak : Açıkgöz, Mehmet – Güven - Aslıhan, Yeniğün - Ruhsar, *Türkiyede Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri: Kalkınma Ajansları*, Birol Akgül, Nisfet Uzun, Ekin Kitabevi, Bursa, 2010:111

Yatırımlar, 2008 yılında %12,1, 2009 yılında %14,4 ve 2010 yılında %12 düzeyinde gerçekleşmiştir.

2.3.4. GAP'ta Gerçekleşmeler

GAP Bölgesinde 2009 yılı sonu itibariyle Fırat ve Dicle Havzası'nda toplam 300.397 ha alan sulamaya açılmış olup 72.093 ha'lık alanda halen sulama şebeke inşaatı devam etmektedir. Fiziki gerçekleşme açısından sulama projelerinin %16,75'i işletmede, % 4'ü inşaat halinde, % 79'u ise planlama aşamasındadır.

GAP kapsamında, 2009 yılı itibariyle toplam 9 hidroelektrik santral tamamlanmış, santral kurulu güçleri itibariyle hidroelektrik enerji projelerinin % 74'ü gerçekleşmiştir. 2009 yılı sonuna kadar 320,2 milyar kw/h elektrik enerjisi üretilmiştir. Üretilen bu enerjinin parasal değeri 19,2 milyar ABD Dolarıdır (1 kWh=6 cent). Türkiye'de 2009 yılında üretilen 35,9 milyar kwh hidroelektrik enerji içinde, GAP 12,1 milyar kwh hidroelektrik üretimiyle % 33,7'lik bir paya sahiptir (Açıkgöz vd, 2010: 120-121)

GAP'la birlikte bölgede gerek tarım ve sanayi, gerekse sosyal yaşamda değişim ve gelişimler yaşanmaktadır. Özellikle tarımsal alanların sulamaya açılması sonucu üretimde önemli artışlar olmakta, tarımsal ürünlerin hammadde olarak kullanılması sonucu sanayi dalı tekstil ve gıda hızla gelişme sürecine girmektedir. Ancak, bilinçsiz ve aşırı tarımsal sulama sonucu toprakların verimliliği düşmekte, hatta bazı bölgelerde topraklar kullanılamaz hale gelmektedir.

GAP'ta tarımsal üretim artışı bölge sanayisinde bir canlanmaya yol açmış, tarıma dayalı sanayiler başta olmak üzere diğer sanayi dalları için gerekli altyapı çalışmaları devam etmektedir. GAP Bölgesinde taloda görüldüğü üzere 2007 yılı sonu itibariyle 10

adet Organize Sanayi Bölgesi tamamlanmıştır. 2008 yılında ikisi Gaziantep ve birisi Şırnak'ta olmak üzere 3 adet organize sanayi bölgesiyle birlikte tamamlanan OSB sayısı toplam 13 olmuştur. Tamamlanan OSB 2009 sonu itibariyle 533 fabrika üretime geçmiş olup 91.466 kişiye istihdam sağlanmıştır (Açıkgöz vd, 2010: 120-121).

2.4. Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınmada Üstlendiği Rol

Kalkınma Ajanslarının yerel ve bölgesel kalkınma çerçevesinin belirlenmesindeki rolleri, yasalarla belirlenmiş işlevleri ve etkileri her ülkenin deneyiminde farklı biçimde ortaya çıkmaktadır. Kalkınma Ajanslarındaki amaç ve faaliyetlerindeki farklılıkların çok çeşitli nedenleri olmakla birlikte, genellikle fiziki kaynak donanımı, yerel ekonominin beşeri ve sosyal sermaye düzeyi, merkezi otoritenin yetki devretme derecesi ve finansman olanaklarındaki farklılıklar olara ön çıkar (Çakmak, 2006:119)

Bazan kalkınma ajansları yerel ya da merkezi otoriteler tarafından daha önce başka süreçlerle üretilmiş yerel veya bölgesel kalkınma programlarının uygulamalarında rol alarak çerçevelerinin geliştirilmesinde katkıda bulunmaktadırlar. Bazı örneklerde de kalkınma ajansları yerel ve bölgesel kalkınma çerçevesinin belirlenmesinde temel belirleyici olarak ortaya çıkmaktadırlar. Hatta kimi zaman da her iki işlevi de üstlenerek, yerel ve bölgesel kalkınma çerçevesinin belirlenmesi ile uygulama ve projelendirme sürecinde de aktif rol alabilmektedir (Ülker ve Şahin, 2010: 345).

Türkiye'de Kalkınma Ajanslarıyla ilgili yasal düzenlemeler incelendiğinde, ajansların yerel ve bölgesel kalkınma çerçevesinin belirlenmesi ve çerçeveye uygun olarak uygulamaların gerçekleştirilmesi görevi verildiği görülmektedir. 5449 Sayılı “ Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanun” un beşinci maddesine göre kalkınma ajansının görev ve yetkileri şunlardır.

- Yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek sağlamak,
- Bölge plan ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak; bu kapsamda desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirmek,
- Bölge plan ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamak,
- Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve bölge plan ve programları açısından önemli görülen diğer projeleri izlemek,
- Bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek,
- Ajansa tahsis edilen kaynakları, bölge plan ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullandırmak,
- Bölgenin kaynak ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları desteklemek,
- Bölgenin iş ve yatırım imkanlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde yapmak veya yaptırmak,

- Bölge illerinde yatırımcıların, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemlerini, ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmak üzere tek elden takip ve koordine etmek,
- Yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemek,
- Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapmak ve bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine katkı sağlamak,
- Ajansın faaliyetleri, mali yapısı ve ajansla ilgili diğer hususların güncel olarak yayınlanacağı bir internet sitesi oluşturmak

Yukarıda bahsedilen görev ve yetkilere dayalı olarak Türkiye'de kurulan kalkınma ajansları, öncelikle birer bölgesel kalkınma planı hazırlayarak kalkınma planının önceliklerine yönelik hibe programları başlatmaktadırlar. Yapılan bu çalışmalar her kalkınma ajansında birçok farklı ölçüte göre gelişmektedir. Ajanslar yetkileri dahilindeki bölgelerin yerel özelliklerini farklı bir biçimde kullanmaktadır. Yerel özelliklerin içerisinde, bürokratik, örgütsel, siyasal, bürokratik, sosyal ve kültürel birçok unsur etkili olmaktadır. Bu unsurların tamamının ortaya çıkardığı farklılaşmış çözümler merkezi devletin kurumlarından olan DPT ile de etkileşim içine girmektedir. Kalkınma ajanslarının yerel ve bölgesel kalkınma çerçevesinin belirlenmesinde ne derece etkili olduğu , kanun'la verilmiş yetkilerinin ne düzeyde kullandığı/kullanabildiği bu karmaşık sürecin bir çıktısı olarak doğmaktadır

Bu çıktılarının değerlendirilmesinde bazı temel ölçütlerin ortaya konabilmesi aslında kalkınma ajanslarının yerel ve bölgesel kalkınma sürecinde ne derece etkili olabildiklerinin ölçülmesi için de anlamlı sonuçlar oluşturabilir. Bu anlamda Türkiye’deki kalkınma ajanslarının bölgesel kalkınmadaki etkinliğinin değerlendirilebilmesi amacıyla yasal ve kuramsal çerçeve ile ajansların örgütsel işleyişi dikkate alınarak aşağıdaki ölçütler geliştirilmiştir (Ülker ve Şahin 2010: 347).

- Örgütsel Özerklik
- Eşgüdüm, işbirliği ve planlama kapasitesi
- Liderlik ve temsil gücü
- Kaynak kullanım kapasitesi
- Katılımcı süreç yönetebilme kapasitesi
- Yerel etkinlikleri yansıtma gücü

Bu ölçütlere dayalı olarak geliştirilen alt ölçütler ise aşağıdaki tabloda görülebilir.

Tablo10. Kalkınma Ajanslarının Yerel ve Bölgesel Kalkınma İçeriğinin Belirlenmesinde Etki Düzeyinin Ölçümünde Kullanılan Ölçüt ve Alt Ölçütler

ÖLÇÜT	ALT ÖLÇÜT
Örgütsel Özerklik	DPT ile ilişkiler, atamalar, idari tasarruf
Planlama kapasitesi	Bölgesel Kalkınma Planı Yapım Süreci
Eşgüdüm ve İşbirliği kapasitesi	Bölgedeki diğer yerel kurumlarla yapılan işbirlikleri
Liderlik	Genel Sekreter ve Vali’nin etkisi
Kaynak kullanım kapasitesi	Kaynakların ne amaçla harcandığı
Temsil gücü	Basın ve yayın kuruluşlarında görünme ve kalkınma kurulunun etkin çalışması
Yerel özgünlükleri yansıtma gücü	Kalkınma belgelerinde yerele özgü bilginin yansıma düzeyi

Kaynak : Ülker, Halil İ. – Şahin, Savaş Z. *Türkiyede Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri: Kalkınma Ajansları*, Birol Akgül, Nisfet Uzay, Ekin Kitabevi, Bursa, 2010: 348.

Ülker ve Şahin tarafından yukarıda ölçüt-alt ölçüt dizgesi kullanılarak Türkiye’de bulunan 26 kalkınma ajansına ilişkin olarak veri toplanmış, bu veriler istatistiksel içerik analizine tabi tutulmuşlardır.

İstatistiksel içerik analizinde factor ve karşılıklılık analizi ile sosyal ağ analizi kullanılarak kalkınma ajansları tarafından ya da onlara ilişkin olarak üretilen veriler değerlendirilmiştir. Elde ettikleri verilerde yerel ve bölgesel kalkınma çerçevesine ilişkin olma düzeyi 1-10 arası bir skala ile derecelendirmişlerdir. Skalanın kullanımında ideal bir değer belirlemişler, verileri bu ideal değer ile karşılaştırmalı olarak ele almışlardır. Verilerin derlenmesinde DPT kaynakları, Kalkınma Ajanslarının bağlı buldukları Valiliklerin, Sanayi ve Ticaret Odalarının internet siteleri baz alınmıştır.

Değerlendirmede de her bir ajansın pilot uygulama olan İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları dışındakilerin belli aşamalarda oldukları dikkate alınarak, henüz gelişme olmayan aşamalar analiz dışı bırakılmıştır. Yaptıkları analiz sonucunda bir değerlendirme olanağı ortaya çıkartmışlardır.

Bu ölçütler temel olarak Türkiye’de kalkınma ajanslarının genel değerlendirilmesinde araç olarak kullanılması yerel ve bölgesel kalkınma çerçevesinde ajansların etkinliğini belirlemede önemli sonuçların elde edilmesini sağlayabilir.

Tablo 9’da görüldüğü üzere, yapılan analiz sonucunda pilot uygulama olan İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları dışında kalan ajansların yerel ve bölgesel kalkınmaya katkıda bulunma indeks sonuçları oldukça düşüktür. Pilot çalışma yapılan ajanslarda dahi ölçüm sonuçları katkı düzeyinin yüksek olmadığı görülmektedir.

Tablo11. Kalkınma Ajanslarının Yerel ve Bölgesel Kalkınma İçeriğinin Belirlenmesinde Etki Düzeylerinin Ölçüm Sonuçları

AJANS İSMİ	YERİ	KAPSADIĞI İLLER	Yerel ve Bölgesel Kalkınma Çerçevesine Katkı Kapasitesi (Kompozit İndeks Sonucu)
İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA)	İzmir	İzmir	5,7
Çukurova Kalkınma Ajansı (ÇKA)	Adana	Adana, Mersin	3,9
İstanbul Kalkınma Ajansı (İSKA)	İstanbul	İstanbul	2,1
Mevlanam Kalkınma Ajansı (MEVKA)	Konya	Karaman, Konya	2,4
Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA)	Samsun	Amasya, Çorum, Samsun, Tokat	2,6
TR1	Erzurum	Bayburt, Erzincan, Erzurum	1,9
Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA)	Van	Bitlis, Hakkari, Muş, Van	2,7
İpekyolu Kalkınma Ajansı (İKA)	Gaziantep	Adıyaman, Gaziantep, Kilis	2,8
Diyarbakır Ş. urfa Kalkınma Ajansı (DUKA)	Diyarbakır	Diyarbakır, Şanlıurfa	3,1
Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA)	Mardin	Batman, Mardin, Şırnak, Siirt	2,5
TR21	Tekirdağ	Edirne, Kırklareli, Tekirdağ	2,4
TR22	Balıkesir	Balıkesir, Çanakkale	2,1
TR32	Denizli	Aydın, Muğla	2,6
TR33	Kütahya	Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa, Uşak	2,4
TR41	Bursa	Bilecik, Eskişehir, Bursa	2,6
TR42	Kocaeli	Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova	3,2
TR51	Ankara	Ankara	0,2
TR61	Isparta	Antalya, Burdur, Isparta	2,6

Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (DOĞAKA)	Hatay	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	3,2
Ahiler Kalkınma Ajansı	Nevşehir	Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Niğde, Nevşehir	3,1
TR72	Kayseri	Kayseri, Sivas, Yozgat	2,9
TR81	Zonguldak	Bartın, Karabük, Zonguldak	2,7
Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı	Kastamonu	Çankırı, Kastamonu, Sinop	2,9
TR90	Trabzon	Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon	2,1
TRA2	Kars	Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars	2,9
TRB1	Malatya	Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli	2,5
Türkiye Ortalaması			2,7

Kaynak : Ülker, Halil İ. – Şahin, Savaş Z. *Türkiyede Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri: Kalkınma Ajansları*, Birol Akgül, Nispet Uzay, Ekin Kitabevi, Bursa, 2010: 349.

Kalkınma Ajansları bölgesel farklılıkların azaltılması, yerel potansiyellerin değerlendirilmesi, bölgesel politikalar oluşturması ve uygulaması bakımından çok önemli yeni kalkınma kurumlarıdır.

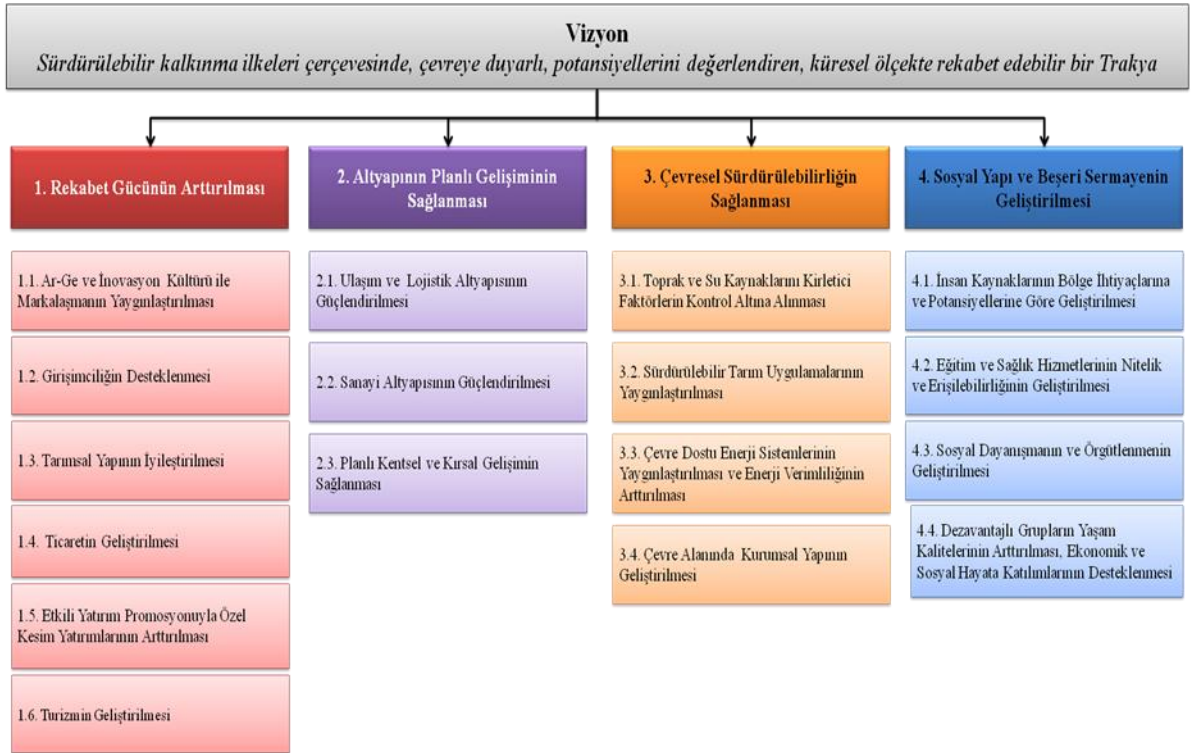
Ajanslara potansiyel olarak bakıldığında, amaç ve faaliyetler ile yetki ve sorumluluklar gözönüne alınırsa yerel ve bölgesel kalkınma açısından çok etkili yeni oluşumlar olduğu gözlemlenebilir. Ancak bu potansiyelin en etkili ve doğru şekilde kullanılabilmesi çok önemlidir.

III. BÖLÜM

3. KALKINMA AJANSININ TRAKYA BÖLGESİNE OLASI ETKİLERİ

TR21 Trakya Bölgesinde bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilmesi için bölgeye yönelik etkin ve uygulanabilir planların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Trakya Kalkınma Ajansı, 2010-2013 yıllarını kapsayacak şekilde “TR21 Trakya Bölge Planı” hazırlanmıştır. Bölge Planı Stratejisi de dört temel eksen üzerinde oluşturulmuştur. Bunlar; rekabet gücünün artırılması, altyapının planlı gelişiminin sağlanması, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması, sosyal yapı ve beşeri sermayenin geliştirilmesidir.

Tablo 12. TR21 Trakya Bölge Planı (2010 – 2013)

Kaynak: Trakya Kalkınma Ajansı, TR 21 Trakya Bölge Planı, Tekirdağ, Ekim 2010:10

2013 yılına kadar ilerleyen zaman süreci içerisinde, plan uygulandıkça bölge açısından dört temel eksen üzerinde gelişme sağlanacağı söylenebilir.

3.1. Trakya Bölgesi Mevcut Durum Analizi

İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırmasına göre, TR21 Trakya Bölgesi Tekirdağ (TR211), Edirne (TR212) ve Kırklareli (TR213) illerini kapsamaktadır. Bölgede toplam 83 belediye, 26 ilçe ve 678 köy bulunmaktadır. Yüzölçümü (göller hariç) 18.665 km²'dir. Nüfusu 2010 yılı itibariyle 1.521.328'dir.

TR21 Trakya Bölgesi, Türkiye'nin Avrupa kıtası üzerindeki toprakların büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu özelliği ile Bölge, Türkiye'nin Avrupa'ya açılan kapısı konumunda olup, Avrupa ile geliştirilecek sosyo-ekonomik ilişki ve etkileşimler için uygun bir zemin sunmaktadır. Türkiye'nin Avrupa'ya erişimini sağlayan tüm karayolu ağının ve son dönemde yapımı hız kazanan bazı enerji nakil hatlarının Bölgede yer alması, TR21 Trakya Bölgesine stratejik bir önem kazandırmaktadır.

Bölgedeki sanayinin işgücü talebinin etkisiyle diğer bölgelerden göç alınmasına neden olmuştur. Sonuç olarak Çorlu, Çerkezköy ve Lüleburgaz gibi sanayi bölgelerinde çeşitli bölgelerden gelen farklı kültürlere sahip bir nüfus oluşmuştur.

TR21 Trakya Bölgesinin üç temel karakteristiğinden söz edilebilir. Bunlardan birincisi, sınır bölgelerine sahip oluşudur. İkincisi, Bölgenin ekonomik ve sosyal entegrasyon problemleri ile karşı karşıya olan çeşitli dezavantajlı gruplara sahip olmasıdır. Üçüncüsü ise, sanayi bölgelerinin yoğun göç almasıdır. Bu üç temel karakteristik esas alınarak, Bölgenin sosyal ve beşeri yapısının geliştirilmesi, toplumsal entegrasyon ve dayanışmanın ön planda olması gerekmektedir.

3.1.1.Trakya Bölgesi'nin Dünya ve Türkiye'deki Durumu

Avrupa ile Asya kıtaları arasındaki bir köprü olan TR21 Trakya Bölgesi, Türkiye'nin Avrupa kıtası üzerindeki toprakların büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli illerinden meydana gelen TR21 Trakya Bölgesinin yüzölçümü 18.665 km²'dir. Karadeniz, Marmara Denizi ve Ege Denizi olmak üzere üç denize kıyısı bulunmaktadır.

Bölgede tarıma elverişli arazi oranı oldukça yüksektir ve tarımsal faaliyetlerin yoğunluğudur. Ayrıca, Kocaeli-İstanbul-Çorlu-Lüleburgaz hattı üzerinde D-100 Karayolu etrafında konuşlanmış olan sanayi bölgelerinin önemli bir kısmının Bölge içinde yer almasıdır.

TR21 Trakya Bölgesi, Türkiye'nin Avrupa'ya açılan kapısı olup kültürel ve ticari etkileşimlerin yanı sıra Bölgenin coğrafi konumuna bağlı olarak sınır ötesi işbirlikleri açısından önemli bir potansiyeli barındırmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin Avrupa'ya erişimini sağlayan tüm karayolu ağının ve son dönemde yapımı hız kazanan bazı enerji nakil hatlarının Bölgede yer alması, stratejik bir önem kazandırmaktadır.

3.1.1.1. Bölge Ekonomisinin Analizi

TR21 Trakya bölgesi, verimli toprakları, planlı sanayi bölgeleri, kaliteli işgücü imkanları, hızla gelişen sınai yatırımlarıyla bütün sektörlerde ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır.

3.1.1.1.1. Genel Ekonomik Durum

TR21 Trakya Bölgesinde sanayileşme, 1980'li yıllardan itibaren başlamış ve ivme kazanarak D-100 Karayolu etrafında büyük bir kısmı Tekirdağ ili sınırları içinde

olmak üzere sanayi bölgeleri oluşmuştur. Bu aksın haricinde kalan bölgede ise tarımsal üretim göreceli olarak önemini kaybetmesine rağmen devam etmektedir. 2006 yılı milli gelir istatistiklerine göre Bölgedeki üretimin milli gelir içindeki payı %2.6'dır. Bölgenin toplam tarımsal üretimden elde edilen gelir içindeki payı %3.5, hizmetler üretiminden elde edilen toplam gelir içindeki payı %2.3 ve sanayiden elde edilen toplam gelir içindeki payı ise %3.2 olarak gerçekleşmiştir.

Kişi başına düşen gayrisafi katma değer açısından, TR21 Trakya Bölgesi 2006 yılı verilerine göre 12.504 TL ve 8.680 ABD \$'ı ile Türkiye genelinde Düzey-2 bölgeler arasında 5'inci sıradadır. 2005 ve 2006 yılları için bu değerler sürekli artış göstermiştir.

Tablo 13: Kişi Başına Gayri Safi Katma Değer (2006)

	2004		2005		2006	
	Kişi başına GSKD (TL)	Kişi başına GSKD (\$)	Kişi başına GSKD (TL)	Kişi başına GSKD (\$)	Kişi başına GSKD (TL)	Kişi başına GSKD (\$)
Türkiye	7.306	5.102	8.336	6.185	9.628	6.684
TR21 Trakya	9.164	6.399	10.734	7.965	12.504	8.680

Kaynak: Trakya Kalkınma Ajansı, TR 21 Trakya Bölge Planı, Tekirdağ, Ekim 2010:22

26 Düzey-2 bölgesi arasında milli gelire en fazla katkıda bulunma kriterine göre yapılan sıralamada TR21 Trakya Bölgesi tarımsal üretimde 15., sanayi üretiminde 9. ve hizmetler sektöründe ise 12. sıradadır. Bütün sektörlerin toplamında yapılan sıralamada ise Bölge 11. sırada yer almaktadır. Bölgede sanayi üretiminde bir yoğunlaşmanın olduğu ve toprakların büyük bir bölümünün tarıma elverişli olduğu düşünüldüğünde, potansiyelin altında bir gelir yaratıldığı görülmektedir.

Bölgedeki nüfusun büyük bir bölümünün tarımsal üretimde olmasına rağmen tarımdan elde edilen gelirin giderek küçülmesi tarımsal üretimdeki genç nüfusun sanayi bölgelerine doğru kaymasına ve dolayısıyla da emek gücünün tarımdan sanayiye geçmesine neden olmaktadır.

İşsizlik, küresel ekonomik kriz süresi ve sonrasında TR21 Trakya Bölgesinin en önemli sorunlarından birini oluşturmaktadır. TR21 Trakya Bölgesi işsizlik oranı 2008 yılında %11.26 ile Türkiye ortalamasının üzerine çıkmış; 2009 yılında da %13.06'ya yükselmesine rağmen Türkiye işsizlik oranı %14.03'ün altında kalmıştır. Bu karşılaştırmalardan son ekonomik krizin Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli illerini Türkiye genelinden çok daha olumsuz yönde etkilediği sonucuna varılmaktadır.

Bölge ekonomisinde hizmetler sektöründe turizm ve lojistik alanları ön plana çıkmaktadır. Ancak, Bölgenin turizm ve lojistik sektörlerindeki potansiyelin harekete geçirilebilmesi için altyapı eksikliklerinin giderilmesi gerekmektedir. Bölgede kültür ve eğlence merkezlerinin ve alt hizmet sektörlerinin turizmi yeterli derecede destekleyememesi de mevcut potansiyelin harekete geçmesine engel olan etmenler arasındadır. Bununla birlikte, bölgede turizmi etkileyen en önemli “altyapı” sorunu olarak çevre kirliliğini göstermek mümkündür. Yeterli sayı ve düzeyde yetişmiş insan kaynağı bulma konusunda ise gerek turizm gerekse lojistik alanında sıkıntı gözlemlenmektedir.

3.1.1.1.1. Sanayi Sektörü Analizi

TR21 Trakya Bölgesi genelinde tarımsal ürünlerin işlendiği küçük işletmelerle başlayan sanayileşme, İstanbul'a yakın alanlarda yoğunlaşmaktadır. Bölge sanayisi, bugün bünyesinde 1.809 sanayi kuruluşunu barındırır hale gelmiştir.

Bölgede sanayi siciline kayıtlı 1.809 işletmenin 1.277 adedi Tekirdağ, 265 adedi Edirne ve 267 adedi Kırklareli illerinde yer almaktadır. Tekirdağ Bölgede sanayinin %70'ini bünyesinde barındıran yoğunlaşması noktası olarak ön plana çıkmaktadır.

Tablo 14: Sanayi Siciline Kayıtlı İşletmelerin Sektörel Dağılımı (2010)

	Dokuma,Giyim ve Deri Sanayi	Gıda, İçki ve Tütün Sanayi	Taş, Toprak, Maden	Kâğıt ve Ambalaj	Plastik, Kimya, Boya ve Cam Sanayi	Makine, teçhizat, Otomotiv Yan San.	Orman Ürünleri ve Mobil a	Diğer	Toplam
TR21	60	0	207	0	18	8	38	1	1.809
Tekirdağ	11	16	115	28	169	157	21	114	1.27
Edirne	23	152	55	0	0	0	0	35	265
Kırklareli	6	93	37	2	15	23	7	14	267

Kaynak: Trakya Kalkınma Ajansı, TR 21 Trakya Bölge Planı, Tekirdağ, Ekim 2010:25

TR21 Trakya Bölgesi, Devlet Planlama Teşkilatınca 2003 yılında yapılan “İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması”na göre 2. kademe gelişmişlik düzeyine sahip bir bölge konumundadır (DPT, 2003:62).

Tekirdağ, Bölge genelinde sahip olduğu bu güçlü sanayi varlığı ile “Türkiye İmalat Sanayi Gelişmişlik Sırasında” 5. sırada yer alırken, Kırklareli 14. sırada, Edirne ise 30. sırada yer almaktadır. URAK tarafından yapılan “İller Arası Rekabet Endeksinde” de Tekirdağ ülke genelinde 7.sırada yer alarak Bölgenin en rekabetçi ili iken, 25. ve Kırklareli 28. sırada yer almaktadır.

Ayrıca 2003 yılında “Türkiye’de kentlerin sosyal ve ekonomik göstergeleri arasındaki ilişkiyi” inceleyen bir araştırmada; 80 il bazında, 30 sosyal ve ekonomik değişken kullanılarak bir analiz yapılmış, analiz sonucunda en büyük imalat sanayi potansiyeline sahip il olarak İstanbul olmasına rağmen verimlilik açısından sırasıyla Kocaeli, Tekirdağ ve Bilecik illeri önplana çıkmıştır (Tekirdağ İlinin Ekonomik Gelişmesi, 2007: 25).

Tablo 15: Sanayi Göstergeleri

	TR 21 Trakya	Tekirdağ	Edirne	Kırklareli
İller Arası Rekabet Endeksi Sırası	-	7	25	28
İller Arası Rekabet Endeksi	-	29,81	22,14	20,11
İmalat Sanayi Gelişmişlik Sırası	5	5	30	14

Kaynak: Trakya Kalkınma Ajansı, TR 21 Trakya Bölge Planı, Tekirdağ, Ekim 2010:25

Türkiye, kurulu kapasite açısından tekstil sektöründe dünyanın sayılı ülkeleri arasında yer almaktadır. Türkiye'deki tekstil işletmelerinin önemli bir bölümü ise, %3.32'si, TR21 Trakya Bölgesi özelinde Tekirdağ ilinde yer almaktadır. Bölgede tekstil sanayi ağırlıklı olarak; iplik, dokuma ile örme sanayi alt sektörlerine yoğunlaşmış durumda olup, sektör ileriki dönemde yapılabilecek olan kümelenme çalışmaları ile çevreye duyarlı olarak geliştirilebilir bir yapıdadır.

Ülke genelinde olduğu gibi, Bölge özelinde de işgücü maliyetleri tekstil ve özellikle konfeksiyon sektöründe üretim maliyetleri içinde önemli pay almaktadır ve gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkeler karşısında rekabet avantajını kaybetmesinin en önemli nedenlerinden biri işgücü maliyetleridir. Çin, Hindistan ve Endonezya gibi ülkeler gelişmiş ülkeler ve Türkiye'ye karşı işgücü maliyeti bakımından önemli bir avantaja sahip olup, bu avantajın önümüzdeki yıllarda devam edeceği açıktır. Bunun için öncelikle, sektördeki tüm mesleklerin iş tanımları yapılarak, işgücü ihtiyacı duyulan ve/veya işgücü ihtiyaç fazlası olan alanlar belirlenmelidir.

Bölgede tekstilden sonra hâkim sanayi sektörü konumundaki gıda sektörü içerisinde ağırlıklı payı un sanayi ile süt ürünleri sanayi almaktadır. Bölgede üretilen buğday ve ayçiçeği yine Bölgede bulunan un ve yağ fabrikalarında işlenmektedir. Bölgede; gıda, içki ve tütün sanayi sektörü içinde un sanayi %36.44, süt mamulleri sanayi ise %16.32'lik bir paya sahiptir.

Bölge içindeki illerin tarımsal sanayi yapıları incelendiğinde, Tekirdağ ilinde et ve et ürünleri, süt ve süt ürünleri, hazır yemek, un ve unlu mamuller, şarap işleyen tesislerin öne çıktığı söylenebilir. Edirne ilinde ise çeltik, süt ve süt ürünleri, yağ, un ve unlu mamuller işleyen işletmeler ön plana çıkmaktadır. Edirne’de bulunan sanayi işletmelerinin %63’ü gıda sanayi işletmeleridir. Bu oranın yaklaşık %30’u çeltik işleme fabrikaları olup, geriye kalan %70’in büyük kısmı ise ilde yetiştirilen tarımsal ürünlerin işlendiği un ve yağ fabrikalarıdır. Ayrıca ilde hayvancılığın yaygın olması süt üretimini de arttırmıştır. Buna bağlı olarak ilde süt ürünleri işleyen çok sayıda mandıra bulunmaktadır

Kırklareli ilinde süt ve süt ürünleri işleyen imalathaneler et ve et ürünleri işleyen işletmeleri öne çıkmaktadır. Kırklareli’de gıda ürünleri ve içecek imalatı sektörü, TÜİK 2002 Genel Sanayi İşyerleri Sayımı (GSİS) il içi yüzde, özel sektör işgücü verimliliği, yabancı sermaye, İl Sanayi ve Ticaret Odalarının tercihleri ile ihracat il içi yüzde ve yoğunlaşma göstergelerinin her birinde öne çıkan sektör olmuştur.

TR1 Trakya Bölgesi de geleneksel gıdalar açısından zengin bir bölgedir. Hardaliye, Tekirdağ köftesi, Tekirdağ rakısı, Hayrabolu tatlısı, Edirne peyniri öne çıkan geleneksel ürünlerdir. Bu ürünlerin markalaşmasının önünü açacak tedbirlerin geliştirilmesi ile Bölge ekonomisine ve tanıtımına önemli katkılar sağlanacaktır.

Bölgenin tarıma dayalı sanayi altyapısı güçlü olmasına rağmen, tarım–sanayi–tüketici entegrasyonunda çeşitli sıkıntılar yaşanmaktadır. 1/25.000 lik Kırklareli İl Çevre Düzeni Planında Babaeski-Pehlivanköy sınırında, Vize-Pınarhisar sınırında ve Merkez ilçe Eriklice köyü civarında 3 adet Tarımsal Organize Bölge (TOB) kurulması ve Kırklareli sınırları içerisinde muhtelif yerlerde 8 adet Tarımsal Alt Bölge (TAB) kurulması planlanmaktadır. Kurulacak tarımsal bölge ve alanlar üretici, tüketici ve bölge insanına önemli katkılar sağlayacaktır (Kırklareli İl Çevre Düzeni Planı, 2011:57-58)

Bölge tekstil ve gıda sanayi dışında beyaz eşya, ilaç ve kimya sanayinde küresel ölçekte güçlü şirketlere ev sahipliği yapmaktadır. Özellikle Çerkezköy OSB sahip olduğu stratejik konum ve güçlü altyapısı ile birçok dünya markasını barındırmaktadır. Bu durum, Bölgenin rekabetçiliğine katkı sağlamaktadır. Nitekim Çerkezköy OSB ve Avrupa Serbest Bölgesi içerisindeki yeni yatırımlar da bu tezi doğrulamaktadır.

Bir bölgenin rekabet üstünlüğü unsurlarının başında gelen altyapı, Bölgenin görece olarak sahip olduğu güçlü ulaşım, enerji, haberleşme ve lojistik gibi yönler itibariyle çeşitli üstünlükleri barındırmaktadır. Ancak sözü edilen altyapı unsurları, Bölge genelinde homojen bir dağılım göstermemektedir. Bölgenin İstanbul hinterlandı içerisinde kalan Çerkezköy, Çorlu, Lüleburgaz ilçeleri arasında kalan bölümü sanayi için güçlü bir altyapı imkânı sunarken, Bölgenin Batı ve Kuzey aksı içerisinde yer alan OSB ve diğer sanayi alanlarının özellikle ulaşım, enerji ve arıtma tesis altyapısı yönünden geliştirilmeye ihtiyacı bulunmaktadır.

Yine özellikle Çerkezköy-Çorlu-Lüleburgaz aksı üzerinde OSB dışında yer alan sanayi varlığının özellikle arıtma tesisi konusunda altyapı eksikleri bulunmaktadır. Bu bölgede yer alan plansız sanayi varlığının kontrollü bir yapıda muhafaza ve gelişimine imkân vermek üzere bir planlama çalışması sanayi altyapısının güçlendirilmesi amacıyla yürütülecek öncelikli konular arasındadır.

TR21 Trakya Bölgesindeki sanayi, çoğunlukla düşük ve orta teknoloji yoğunluğuna sahiptir. Düşük teknoloji kullanımı verimsizlik ve yüksek enerji tüketimi sorunlarının yanı sıra, Bölgenin hassas olduğu konuların başında gelen çevre kirliliğine de yol açmaktadır. Bu durum “1/100.000 Ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Revizyon Çevre Düzeni Planı” kapsamında da ele alınmış, çevreye daha duyarlı, yoğun teknoloji kullanan ve yüksek katma değer yaratan sanayilerin teşviki ile sanayide gerçekleştirilecek yapısal dönüşümün gerekliliği ortaya konulmuştur. Tüm bunların

yanında, sayıları çok az da olsa ileri teknoloji kullanan firmaların olması, sanayide gerçekleştirilmesi planlanan bu dönüşümle beraber çıkacak olan gereksinimlerin sanayi gözü ile önceden belirlenmesine ve sürecin hızlandırılmasına yardımcı olacaktır.

Tekirdağ KOSGEB Bölge Müdürlüğü verilerine göre, Bölgede kayıtlı işletmelerin tamamına yakını, ülke geneli ile örtüşen bir şekilde küçük ve orta büyüklükteki işletmelerden oluşmaktadır. Bölgede yer alan işletmelerin büyük çoğunluğunun KOBİ niteliğinde olması, KOBİ'lerin sahip olduğu ekonomik ve teknolojik gelişmelere karşı daha esnek ve hızlı cevap verebilme yeteneği dolayısıyla, Bölgeye bir rekabet avantajı sunmaktadır. Ancak küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyük bölümünün kurumsallaşma süreçlerini tamamlayamamalarından dolayı rekabet edebilirlikleri düşük seviyededir. Bu sebeple KOBİ'lerin Bölgenin rekabet gücünü arttırmaları amacıyla üretim ve yönetim süreçlerini uluslararası standartlara taşımaları ve bu kapsamda, Ar-Ge ve inovasyon çalışmaları, kalifiye personel istihdamı, kurumsallaşma ve markalaşma konularında öncelikli olarak desteklenmesi gerekmektedir.

Tablo 16: İşletme Sayıları

	İşletme Sayısı	KOBİ Sayısı	(%)
Tekirdağ	38.436	38.395	99,89
Edirne	20.135	20.131	99,98
Kırklareli	16.566	16.558	99,95

Kaynak: Trakya Kalkınma Ajansı, TR 21 Trakya Bölge Planı, Tekirdağ, Ekim 2010:28

TR21 Trakya Bölgesinin tarımsal üretim açısından zenginliği ve hayvancılığın gelişmiş olması, gıda sektörünü tekstil ve deri sanayinin ardından ön plana çıkarmaktadır. Gıda sanayinin içinde; özellikle Bölgenin tarım ürünü olan ayçiçeği, buğday ile sütü değerlendirmeye yönelik olan bitkisel yağ, süt ürünleri, un ve yağ alt sektörleri yer almaktadır. Emek yoğun bir sektör olmasının yanı sıra firma sayısı açısından da Bölgede öne çıkan sektörler tekstil ve deri olarak gösterilebilir. Bu sonucun

ortaya çıkmasında, İstanbul'un sanayiinin yayılma eğilimi ve Tekirdağ ilinde uzmanlaşma gösteren deri ve tekstil ağırlıklı OSB'lerin varlığı etkili olmaktadır. Gıda ve tekstil sektörleri dışında, 2002 işyeri sayımına göre yoğunlaşan sektörler; ana metal ve fabrikasyon metal ürünleri imalatı ve ağaç ürünleri imalatıdır.

İllerin 2002 yılı verilerine göre Türkiye içerisinde imalat sanayinde yoğunlaşma katsayılarına bakıldığında Edirne ilinin, gıda ürünleri, içecek ve tütün imalatı, tekstil ve tekstil ürünleri imalatı ve ağaç ürünleri imalatında; Kırklareli ilinin gıda ürünleri, içecek ve tütün imalatı, tekstil ve tekstil ürünleri imalatı ve metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatında; Tekirdağ ilinin ise tekstil ve tekstil ürünleri imalatı, deri ve deri ürünleri imalatı ve elektrikli ve optik donanım imalatı sektörlerinde yoğunlaşma katsayısının daha yüksek bir değer aldığı görülmektedir.

Devlet Planlama Teşkilatı'nın "İllerde Öne Çıkan Sanayi Sektörleri" araştırması sonuçları Bölge illeri ölçeğinde incelendiğinde;

Edirne ilinde "gıda ürünleri ve içecek imalatı", "tekstil ürünleri imalatı", "giyim eşyası imalatı", "kürkün işlenmesi ve boyanması" ile "madencilik ve taşocakçılığı" sektörleri ön plana çıkmaktadır.

Kırklareli ilinde "gıda ürünleri ve içecek imalatı", "tekstil ürünleri imalatı", "kimyasal madde ve ürünleri imalatı", "metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı" sektörleri ön plana çıkmaktadır.

Tekirdağ ilinde "gıda ürünleri ve içecek imalatı", "tekstil ürünleri imalatı", "giyim eşyası imalatı ve kürkün işlenmesi ve boyanması", "derinin tabaklanması ve işlenmesi", "makine ve teçhizat imalatı" sektörleri ön plana çıkmaktadır.

Sanayi yoğunlaşma alanları

TR21 Trakya Bölgesinde mevcut planlı sanayi alanlarının dağılımı incelendiğinde, Tekirdağ, Bölge genelindeki toplam sanayi alanının %74'üne, Kırklareli %19'una ve Edirne ise %7'sine sahiptir. Sanayi alanlarının en yoğun olduğu ilçeler ise sırasıyla Çorlu, Çerkezköy, Lüleburgaz ve Kırklareli Merkez olarak ön plana çıkmaktadır. Planlı sanayi alanları, Çorlu-Edirne D-100 Karayolu aksı üzerinde yerleşmiş durumdadır.

Sanayinin yoğunlaşma alanları;

- Çorlu-Velimeşe-Veliköy-Çerkezköy aksı
- Çorlu-Marmaracık-Ulaş-Vakıflar-Misinli-Büyükkarıştıran-Lüleburgaz
- Çorlu-Türkgücü Köyü
- Çorlu-Tekirdağ yolu
- D-100 Karayolu-Evrensekiz-Ahmetbey
- Büyükkarıştıran-Muratlı
- Uzunköprü-Keşan

olarak ön plana çıkmaktadır.

Tekirdağ ili, (Çorlu ve Çerkezköy sanayi alanları dolayısı ile) yukarıda da bahsedildiği gibi mevcut sanayi potansiyeli ve eğilimi açısından diğer iki ilden ayrılmaktadır. Özellikle Çorlu-Edirne D-100 Karayolu aksı üzerinde gelişmiş plansız sanayi alanları tüm Trakya mevcut sanayi alanlarının yaklaşık %70'ini oluşturmaktadır.

Kırklareli ili içinde Lüleburgaz ilçesinde de yine Edirne D-100 Karayolu aksı üzerinde yoğunlaşan sanayi alanları görülmektedir. Özellikle Büyükkarıştıran mevkiinde yoğunlaşan mevcut sanayi alanları, Kırklareli ilinin en yoğun sanayi bölgesini oluşturmaktadır. Merkez ve Babaeski ilçeleri, Lüleburgaz'dan sonra en yoğun sanayi faaliyetinin görüldüğü ilçelerdir.

Edirne ili sınırları içinde ise Havsa ve Merkez'de yoğunlaşan sanayi faaliyetlerinin yanı sıra, güneyde Keşan ilçesi sınırları içinde de yoğun sanayi faaliyeti görülmektedir. Plansız gelişen bu sanayi faaliyetlerinin yanı sıra Keşan ilçesi sınırları içinde bir Organize Sanayi Alanı gelişmektedir.

Planlı sanayi bölgeleri

Organize Sanayi Bölgeleri

TR21 Trakya Bölgesinde 4 tanesi Tekirdağ, 1'i Edirne ve 1'i Kırklareli'de olmak üzere toplam 6 adet Organize Sanayi Bölgesi faaliyet göstermektedir. Mevcut OSB'lerin toplam sanayi parsel alanı 2.033 ha olup, mevcut OSB'ler içinde toplam 271 işletme faaliyet göstermektedir. Bunun yanında Bölgede henüz faaliyete geçmemiş biri Keşan Organize Sanayi Bölgesi diğeri ise Kırklareli Asrey İnş. Aslan Özel Organize Sanayi Bölgesi olmak üzere iki OSB daha bulunmaktadır.

Doluluk oranları açısından Çerkezköy OSB ve Çorlu Deri OSB sınırları içindeki tüm parsellerin tamamına yakınının tahsis edildiği görülmekle birlikte aktif ya da inşaat halindeki firma sayısının mevcut parsellere oranı incelendiğinde; Çerkezköy OSB'nin %53, Çorlu OSB'nin ise %33'lük bir doluluk oranına sahip olduğu görülmektedir. Çerkezköy OSB İstanbul'a yakınlığı, ana ulaşım aksları üzerinde olması, karma OSB yapısı ile uzun yıllardır Bölge içinde çeşitli firmalar tarafından tercih edilmektedir. Malkara ve Hayrabolu'da bulunan diğer planlı alanlar ise yaklaşık 100 ha büyüklüğünde ve Bölge için yeni faaliyete geçen organize sanayi bölgeleridir (Trakya Bölge Planı, 2010:61)

Kırklareli OSB mevcut durumda üretimdeki 11 ve inşaat halindeki 9 firma ile birlikte %12'lik bir doluluk oranı gösterirken; Kırklareli Asrey İnş. Aslan Özel OSB'nin yaklaşık 100 ha'lık alanının tamamı boştur. Edirne ili içerisinde bulunan 107 ha

büyükliğindeki Edirne OSB ise üretimdeki 2 ve inşasına başlanmış 9 firma ile birlikte %39'luk bir doluluk oranına sahiptir. Mevcut OSB'ler içinde düşük doluluk oranlarına rağmen mevcut sanayinin yaklaşık %70'inin OSB dışında konuşlanmış olması, planlama yaklaşımında geçmişte yaşanan sorunlara işaret etmektedir.

Tablo17: Organize Sanayi Bölgeleri (2010)

OSB Adı	Firma Sayısı		OSB Büyüklüğü	Kapasite (parsel)		Doluluk Oranı
	Üretimdeki	İnşa Hal.		Toplam	Kullanılan	
Çerkezköy OSB	187	22	1.234(ha)	391	388	53%
Çorlu Deri OSB	70	1	120(ha)	210	210	34%
Edirne OSB	2	14	107 (ha)	41	32	39%
Hayrabolu OSB	4	6	100(ha)	100	45	10%
Kırklareli OSB	8	5	367(ha)	105	29	12%
Malkara OSB	0	0	105(ha)	69	0	0%

Kaynak: Trakya Kalkınma Ajansı, TR 21 Trakya Bölge Planı, Tekirdağ, Ekim 2010:34

Avrupa Serbest Bölgesi (ASB)

Tekirdağ Çorlu İlçesi Vakıflar Mevkii Karamehmet Köyü civarında 2 milyon m2 üzerinde 1997 yılında Şahinler Holding tarafından çeşitli ebatlarda 234 parsel üzerine kurulmuş olup, %35'i doludur. Burada 150 adet ruhsatlı firma faaliyet göstermekte olup, 40 adedi üretim yapmaktadır. Tekstil, makine, metal, madeni eşya, otomotiv yan sanayi, elektronik, kimya, kağıt ve ambalaj sektörleri mevcuttur. Konumu ve olanakları itibariyle cazibe merkezi özelliğini taşımaktadır. AB ile ticari ilişkiler için merkezi bir rol almaktadır (Tekirdağ'ın Ekonomisi, <http://www.tekirdag.gov.tr/ekonomi.asp?id=4>)

Küçük sanayi siteleri (KSS)

Bölge genelinde 8'i Tekirdağ, 7'si Edirne ve 3'ü Kırklareli'de olmak üzere toplam 18 küçük sanayi sitesi bulunmaktadır. Küçük Sanayi Sitelerinin toplam büyüklüğü 2.571 da olup, toplam 5.013 firma faaliyet göstermektedir. Bölgede yer alan

küçük sanayi sitelerinde; Tekirdağ'da 4.967, Edirne'de 4527 ve Kırklareli'nde 1.752 kişi olmak üzere toplam 11.246 kişi istihdam edilmektedir.

Küçük sanayi siteleri içinde küçük işletmelerin toplu ve organize bir şekilde faaliyet göstermeleri, daha verimli üretim yapabilmeleri, ana sanayi-yan sanayi ilişkisinin geliştirilmesi gibi yönlerden, sanayide etkinliği arttırıcı bir rol üstlenmektedir. Bölgenin sahip olduğu bu değer, özellikle yan sanayiye gereksinim duyan büyük yatırımcılar için önemli bir unsur olarak göze çarpmaktadır.

Tablo18: Küçük Sanayi Siteleri (2010)

	KSS Sayısı	Alan (da)	İşyeri Sayısı	Toplam Çalışan Sayısı
TR21 Trakya	-	2.527,1	5.013	11.246
Edirne	7	696	1.828	4.527
Tekirdağ	8	1.639,1	2.340	4.967
Kırklareli	3	192	845	1.752

Kaynak: Trakya Kalkınma Ajansı, TR 21 Trakya Bölge Planı, Tekirdağ, Ekim 2010:34.

3.1.1.1.1.1. Tarım ve Hayvancılık Sektörü

Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ illerinde önemli gelir kaynaklarından biri tarımdır. 2008 yılı verilerine göre, Bölgenin tarımsal üretim değerinin yaklaşık olarak %77.4'ü bitkisel üretimden, %22.6'sı ise hayvansal üretimden elde edilmiştir. Bölgede en önemli ürünler buğday, ayçiçeği ve çeltiktir. 2008 yılı verilerine göre Bölge, Türkiye buğday üretiminin %12'sini, ayçiçeği üretiminin %61'ini, pirinç üretiminin de %54'ünü karşılamaktadır (Trakya Kalkınma Ajansı, 2010:35). Sadece Tekirdağ ilinde Türkiye ayçiçeği toplam üretiminin % 35,9'u üretilmektedir. Türkiye kolza üretiminin ise %45,61' i Tekirdağ ilinde yapılmaktadır (<http://www.tekirdag.gov.tr/ekonomi.asp?id=2>)

Bölgede kültür ve kültür melezi hayvan varlığının toplam hayvan varlığına oranı çok yüksektir. Bu durumun sonucu olarak da Bölge, Türkiye'nin damızlık ambarı olma özelliğine sahip bir Bölge olarak değerlendirilmektedir.

Bölge arazilerinin %55'i tarım alanı olarak kullanılırken, %24'ü orman ve fundalık alan, %10'u çayır ve mera olarak kullanılmaktadır. Çok ve küçük parçalı tarım arazilerinde toprak işleme, sulama ve diğer temel tarımsal uygulamalar yetersiz kalmakta ve bu durum özellikle kuru tarım yapan üreticilerin gelirlerinin düşük olmasına neden olmaktadır. Bölgede faaliyet gösteren mevcut tarım işletmelerinin faaliyet konularına göre dağılımına bakıldığında, 2001 Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre Bölgede faaliyet gösteren tarım işletmelerinin genellikle bitkisel ve hayvansal üretimi birlikte yaptıkları görülmektedir. Tarıma elverişli toprakların (ilk dört toprak sınıfı) Türkiye ortalaması yalnızca %33.6'dır. Bölge, bu açıdan ülke geneli ile karşılaştırılacak olursa tarıma uygun arazilerin oranının Türkiye ortalamasının yaklaşık iki buçuk katı olduğu görülür (%81.9). (TR21 Trakya Bölge Planı Taslağı 2010:37-41).

İkliminin elverişli olması sebebiyle TR21 Trakya Bölgesi bitkisel üretimin her alanında ürün verebilirken, üretim miktarı açısından Bölgedeki tarla bitkileri üretiminin üstünlüğü göze çarpmaktadır. TR21 Trakya Bölgesinin önemli tarla bitkileri, ekim alanları ve üretim miktarları göz önüne alındığında, sırasıyla tahıllar, yağlı tohumlar, yem bitkileri ve endüstri bitkileridir. Hibrit tohum ve genetiği değiştirilmiş tarımsal ürün üretimi tüm dünya insane sağlığını tehdit etmektedir. Bu tehdit Trakya Bölgesinde yapılan geleneksel tarım için eşsiz bir fırsattır. Korunmaya çalışılsa dahi başarılması zor olan geleneksel tarımsal üretim, bölgede yapılmaktadır. Ayrıca üretilen geleneksel tarım ürünlerinin, geliştirilecek pazarlama koordinasyon yöntemleriyle tanıtılması halinde tarımsal kazançlar oldukça artırılabilir.

TR21 Trakya Bölgesinde, Türkiye buğday ekim alanının sadece %7'si kadar bir alanda buğday tarımı yapıldığı halde, yüksek verim oranı sayesinde ülke üretiminin

%12'si bu bölgeden karşılanmaktadır. TR21 Trakya Bölgesinin ortalama buğday verim değeri (390 kg/da) Türkiye ortalamasından (230 kg/da) oldukça yüksektir. Çeltik, Bölgenin Türkiye düzeyinde önemli katkı sağladığı bir üründür. Türkiye ekim alanının %48'i TR21 Trakya Bölgesinde yer almaktadır ve üretiminin %54'ü Bölge tarafından karşılanmaktadır. TR21 Trakya Bölgesinde üretilen çeltiğin %90'ı da Edirne ili sınırlarında gerçekleştirilmektedir. 2000–2008 yılları ortalamasına göre dekar başına düşen verim dünyada 402 kg iken, Bölgede bu oran 2006–2008 yılı verileri ortalamasına göre 796 kg/da'dır. Buna rağmen, çeltik üretimi ulusal ihtiyacımızı karşılayamamaktadır (TR21 Trakya Bölge Planı Taslağı 2010:39-43).

TR21 Trakya Bölgesindeki arpa üretimi ülke üretiminin yaklaşık %3'üne karşılık gelmektedir. 2006–2008 yılları ortalamaları itibariyle Tekirdağ, Bölgedeki arpa üretiminin yarısını karşılamakta, bunu %35 ile Kırklareli takip etmektedir. Edirne'nin Bölgedeki arpa üretimindeki payı %14 ile sınırlıdır. TR21 Trakya Bölgesinde hayvancılığın gelişmesi ve arpanın ekmeçlik buğdaya göre erkenciliği sebebiyle sulu alanlarda, arpadan sonra silajlık mısır gibi bitkiler ile ikinci ürün ekiminin yaygınlaşması sonucu, arpa ekim alanlarındaki artışın devam edeceği tahmin edilmektedir. Bölgedeki arpa verimi (467 kg/da) Türkiye ortalamasının (233 kg/da) iki katıdır.

TR21 Trakya Bölgesi, Türkiye ayçiçeği ekim alanının ve üretiminin %61'ini karşılamaktadır. Bununla birlikte, yağ açığını kapatmak için alternatif olarak ele alınan bitkilerden biri kanoladır. TR21 Trakya Bölgesinde kanola üretimi yaygınlaşma eğilimindedir. Ekim dönemi göz önüne alındığında kanolanın buğdaya alternatif bir bitki olabileceği görülmektedir. 2008 yılı verileri incelendiğinde, Türkiye'nin kanola üretiminin %59'unun TR21 Trakya Bölgesi tarafından sağlandığı görülmektedir.

TR21 Trakya Bölgesinde yetiştirilen sebzelerin Bölge üretimindeki oranları incelendiğinde, üç yıllık ortalama üretim miktarına göre (2006-2008 yılları) başı %27.3

ile karpuzun çektiği, bunu %7.1 ile kavun, %5.1 ve %4.1 ile sofralık ve salçalık domatesin izlediği görölmektedir (TR21 Trakya Bölge Planı Taslağı 2010:45).

Bölgede pazarlama güçlüklerinin olması, fiyat ve pazar garantisinin olmayışı, sebze grubu ürünlerin üretiminin fazla işgücü istemi, sulama tesislerinin yeterli düzeyde olmayışı yanında, ilde üretilen diğer ürünlerden görece yüksek randıman alınmasına ilave olarak sebze işleme sanayinin olmayışı da sebzeciliğin gelişmesini engellemektedir.

TR21 Trakya Bölgesinde meyvecilik göreceli olarak daha az yapılmaktadır. Şaraplık ve sofralık üzüm, sofralık zeytin, kiraz, elma ve ceviz Bölgenin öne çıkan meyveleridir. TR21 Trakya Bölgesi, Türkiye şaraplık üzüm üretiminin %10'unu karşılamakta olup, sofralık üzüm üretiminde ise Bölgenin payı %1.5 oranında kalmaktadır.

TR21 Trakya Bölgesinde kanatlı sayısının küçükbaş ve büyükbaş hayvan sayısına oranla fazla olmasına rağmen pazarlanan canlı hayvan değerleri türlere göre karşılaştırıldığında, büyükbaş hayvancılığın TR21 Trakya Bölgesinde %84.8'lik bir oranla önemli bir yere sahip olduğu görölmektedir. Bunu %14.4 ile küçükbaş hayvancılık takip etmektedir. Kanatlı pazarının oranı ise çok düşüktür (%0.7). TR21 Trakya Bölgesinin pazarlanma değerine göre önemli hayvansal ürünleri et, süt, yumurta ve baldır (TR21 Trakya Bölge Planı Taslağı 2010:49).

TR21 Trakya Bölgesi büyükbaş hayvancılıkta Türkiye'de ayrı bir öneme sahiptir. Bölgede yapılan canlı hayvan sevklerine getirilen kısıtlamalar ve uygulanan aşı programları sonucunda Kasım 2007'den beri Trakya'da şap hastalığı görölmemiş olup, Dünya Hayvan Sağlığı Teşkilatı (OIE), Mayıs 2010'da Bölgede gerçekleştirilen incelemeler sonucunda Şap hastalığının Trakya Bölgesinde bulunmadığını tescil etmiş, yani Bölgeyi Şap hastalığından aşılı ari olarak tanımlamıştır. Bu özelliğinin yanı sıra,

TR21 Trakya Bölgesinde mevcut büyükbaş hayvanların 2006–2008 dönemi verilerinin ortalamalarına göre %97'sinin kültür ve melez sığırlardan oluştuğu görülmektedir. Bu iki durumun sonucu olarak da Bölge, Türkiye'nin damızlık ambarı olma özelliğini kazanmaktadır. Ancak Anadolu'ya gönderilen büyükbaş sayısı yüksek, hastalıktan ari hayvanların ithalatı da pahalı olduğu için Bölge, büyükbaş hayvan sayısında azalma riski ile karşı karşıyadır.

Bölgedeki büyükbaş hayvan besiciliği daha çok süt üretimine yönelik olup, TR21 Trakya Bölgesinde üreticilerinin sahip olduğu hayvan varlığı potansiyel olarak yüksek verimli kültür ve melez ırklardan oluşmaktadır. Tekirdağ ilinde inek başına süt verimi 4,5 ton/yıl iken Türkiye genelinde bu oran 1,5 ton/yıl'dır (Tekirdağ İlinin Ekonomik Gelişmesi, 2007: 103)

TR21 Trakya Bölgesinde küçükbaş hayvan sayısı, büyükbaş hayvan sayısına oranla daha yüksek olmasına rağmen küçükbaş hayvancılığın Bölgede gelir getiren bir faaliyet olmadığı görülmekte ve günden güne küçükbaş hayvan sayısı azalmaktadır.

Bölgenin önemli ürünlerinden biri olan Edirne peynirinin günümüzde yeterli miktarda koyun ve keçi sütü bulunamamasından dolayı geleneksel içeriği ile üretilmemektedir. Bölgenin bir diğer sorunu ise yeterli ve kaliteli süt sağım tesislerinin bulunmamasıdır.

Bölge illerinden Edirne ilinde de modern bir şekilde işletilen bir “Canlı Hayvan Borsası” ve “Et ve Et Ürünleri Entegre Tesisi” bulunmaktadır. Ayrıca, Keşan ve Havsa ilçelerinde “Canlı Hayvan Pazarları” bulunmaktadır.

TR21 Trakya Bölgesi, ülkemizin sahip olduğu beş adet bal arısı ırkından biri olan ve Trakya'da iklim şartlarına uyum sağlamış Karniol ırkına (*Apis mellifera carnica*) genetik yakınlık gösteren “Trakya Arısı”na ev sahipliği yapma özelliğine sahiptir. Gezici

arıların konaklaması sonucu Trakya arısının ırk özelliklerinin muhtemel bozulmalarının önlenmesi amacıyla, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından verilen 30.06.2010 tarih ve 29 sayılı olur doğrultusunda; sınırları belirlenen alanlarda Bölge gezici arıcılığa kapatılmış olup, “Trakya arısı” genetik kaynaklar yönünden koruma altına alınmıştır (TR21 Trakya Bölge Planı Taslağı 2010:52).

Bu avantajına rağmen, Bölgedeki arıcılık profili incelendiğinde, Bölge arıcılarının, ayçiçeğı bitkisinin tozlanmasında bal arısının oynadığı rol dolayısı ile yan uğraş olarak arıcılık yaptıkları ve ticari teknik arıcılığı uygulayan arıcı sayısının az olduğu dikkati çekmektedir. Bölgedeki arıcıların arı sütü, polen, propolis gibi katma değeri yüksek ürünlere yönelmemiş olması da bu durumun bir sonucu olarak görülmektedir.

3.1.1.1.1.2. Hizmetler Sektörü

Bankacılık ve finans sektörü

Hizmetler sektörünün önemli kalemlerinden biri bankacılık ve finans sektörüdür. İdeal bir finansal sistem bireylerin tasarruf yapmalarına teşvik edici mevduat hizmetleri ve sermaye ihtiyacı olanlara kredi sağlama hizmeti ile tasarrufların artmasını ve finansal kaynakların yeni girişimlere aktarılması mekanizması ile yatırımların artmasını teşvik etmektedir. Finansal sistem içinde belirlenen mevduat ve kredi faiz oranları, yatırımcılar ile fon sahiplerinin bulunduğu fon piyasasındaki üzerinde anlaşmaya varılan fon kullanma fiyatlarıdır. Bireylerin yeterince tasarruf etmelerini sağlayan yükseklikte ve yatırımcılar için en önemli maliyetlerden biri olan sermaye maliyetlerinin yatırımlarının önünü kesmeyecek kadar düşük bir seviyede olması istenilen durumdur. Piyasalarda fon sahipleri ile yatırımcıların buluşmasına aracılık eden ise bankalar, kredi kooperatifleri ve diğer finansal kuruluşlardır.

2000 yılında ve sonrasında Türkiye ekonomisinde bankacılık sektöründen kaynaklanan ekonomik kriz sonrasında bankacılık sistemi yeniden düzenlenmiş ve ülkede genelinde finansal istikrar sağlanmıştır. Makroekonomik düzeyde sağlanan bu istikrarın ülke genelinde finansal sistemin etkinliğini arttırması, yatırım ortamını iyileştirmesi ve yatırımların artması sonuçlarını getirmesi beklenmektedir. 2000 yılı sonrası dönemde önceki döneme göre daha hızlı bir ekonomik büyümenin sağlanması ve Merkez Bankası'nın yeni dönemde bağımsız olması sayesinde güçlü duruşu ve beklentilerin iyi yönetilmesi sayesinde fiyat istikrarının sağlanmış olması bu yönde olumlu göstergelerdir.

Finansal sistemin değerlendirilmesinde, Bölgenin tarım ve sanayi yoğun olarak ikili bir yapı arz ettiği göz önünde bulundurulmalıdır. Sermaye yoğunluğunun göreceli olarak daha yüksek olduğu sanayi bölgelerinin ve yüksek bir mekanizasyona sahip olmasına rağmen emeğin daha yoğun kullanıldığı tarımsal üretim bölgelerinin finansal ihtiyaçları farklılıklar göstermektedir. Ayrıca Bölgedeki firmaların birçoğunun KOBİ sınıfında olması ve tarımsal üretimde kurumsallaşmanın istenilen düzeyde olmaması finansal ihtiyaçları belirleyen önemli karakteristiklerdir.

Makroekonomik düzeyde sağlanmış olan bu finansal istikrarın TR21 Trakya Bölgesi üzerindeki etkilerini incelemek için üretilen gelir, tasarrufların bir gösterimi olarak bankalardaki mevduatlar ve kredi kullanım istatistiklerinden istifade edilecektir. Bu bölümde sırası ile Bölgede mevduatlar ve kredi kullanımı konularından bahsedilerek, Bölgenin finansal kaynak oluşturma ve kullanma potansiyeli ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Ekonomik büyümenin ve bunun toplumun tüm kesimlerine olumlu etkilerinin yayılmasının sonucunda kalkınmanın gerçekleşebilmesi için önemli koşullardan biri tasarrufların arttırılabilmesi ve sermaye birikiminin sağlanabilmesidir. TR21 Trakya Bölgesinin ikili yapısı içinde değerlendirildiğinde, sanayinin büyük bir bölümünün

Bölge dışındaki firmalardan oluştuğu görülmektedir. Bu durum, yatırımlardan kaynaklanan refahın, halkın tasarruflarına ve sermaye birikimine yeterince nüfuz edememesinin unsurlarından biridir. Tarımsal üretimden elde edilen gelirlerin artış göstermemesi de yine bu dezavantajlı durumu güçlendirmektedir.

Tekirdağ ilinde 2008 yılında 1.524.868.619 USD tutarında ihracat, 4.939.151.187 USD tutarında ise ithalat gerçekleştirilmiştir. Tekirdağ ekonomisinde ticaret sektörü, Tekirdağ GSYİH' sında ki %1,07'lik pay ve 205.694 milyar TL GSYİH'ya katkısı ile sektörler arasında dördüncü sırada yer almaktadır. Cari fiyatlarla GSYİH büyüme hızı 2001 yılında Türkiye'de % 43,2, Tekirdağ ilinde %45,1'dir. Tekirdağ ili, GSMH'dan aldığı kişi başına 2.498 \$ değer ile 81 il içerisinde 14. sırada yer almaktadır (<http://www.tekirdag.gov.tr/ekonomi.asp?id=2>).

TR21 Trakya Bölgesi sanayi ve tarım üretiminin yoğun yapıldığı, ayçiçeği yağı, kanola yağı, tekstil malları gibi bazı üretimlerde Türkiye'nin toplam üretimi içinde önemli bir orana konuma sahiptir.

TR21 Trakya'da Tekirdağ, Çorlu, Hayrabolu, Malkara, Edirne, Babaeski, İpsala, Keşan, Kırklareli ve Lüleburgaz Ticaret Borsası olmak üzere toplam 10 adet ticaret borsası mevcuttur.

Bölge, turist potansiyeli açısından öncelikli olarak coğrafi konumundan yararlanmaktadır. Bunlardan birincisi, İstanbul ve çevresinden gelen yazlıkçı ve günübirlikçi yerli turisttir. Karadeniz, Marmara ve Ege Denizi'ndeki kıyı şeridi yazlık ve hafta sonu kaçış bölgesi olarak görülmektedir. Bölgenin ikinci turist kaynağı, AB ile sınır olduğu Balkan ülkeleridir. Üçüncü turist kaynağı ise özellikle Edirne ve çevresinin yüksek derecede talep gördüğü kültür turizmine bağlı olarak Türkiye'nin dört bir yanından gelen turistlerdir.

Bölge, turizm çeşitliliği bakımından da birçok alternatife sahiptir. Öncelikle, üç denize kıyılı olmanın avantajı ile birlikte deniz turizmi oldukça yaygındır. Ayrıca bölge av turizmine de uygundur.

Coğrafi konum itibariyle, TR21 Trakya Bölgesi mevcut havaalanı, limanları, demiryolu ve denizyolu bağlantıları ile gelişmiş bir lojistik sektörüne üs olabilecek nitelikleri haizdir. Bölgenin, Avrupa-Asya arasında bir köprü olması ve Türkiye'nin de ülke dış ticaretinde Avrupa ülkelerinin önemli bir paya sahip olması, TR21 Trakya Bölgesinin jeo-ekonomik önemini artırmaktadır.

3.1.1.1.1.3. Diğer Sektörler

Enerji sektörü

TR21 Trakya Bölgesinde, EPDK verilerine göre toplam 48 adet lisanslı elektrik üreticisi bulunmaktadır. Bunlardan 29 tanesi otoprodüktör, 19 tanesi ise üretici lisansına sahiptir. Türkiye'de yürürlükte olan otoprodüktör lisanslarının %15'i Bölgede bulunmaktadır.

TR21 Trakya Bölgesi açısından potansiyel arz eden temel yenilenebilir enerji kaynakları, rüzgâr ve biyogaz olarak değerlendirilmektedir. Bölgenin çevresel sorunlarının aşılmasına da katkıda bulunabilecek yenilenebilir enerji sektörü, gelişme açık bir sektör olarak nitelendirilmektedir.

Madencilik sektörü

Bölgedeki illerin yeraltı maden zenginlikleri genel olarak incelendiğinde; linyit ve doğalgaz ön plana çıkmaktadır. Bölgede var olan linyit rezervleri genel itibari ile yüksek kalitelidir. Çevreye duyarlı yüksek teknolojik yakma sistemlerinin

kullanılmasıyla, kalori arttırma çalışmalarının verimi artacaktır. Ayrıca, Türkiye'nin en önemli manganez yatakları Çatalca-Kırklareli hattında bulunmaktadır.

Bölge genelinde verilen maden işletme ruhsatları incelendiğinde; Tekirdağ'da 92, Edirne'de 77, Kırklareli'de ise 66 olmak üzere Bölge genelinde toplam 235 maden işletmesi bulunmaktadır. Kömür ocakları, Bölgedeki ağırlıklı maden ocaklarını oluşturmaktadır. Kömürden sonra 34 maden ocağı ile kalker ve 16 maden ocağı ile kuvars kumu maden ocakları gelmektedir.

TR21 Trakya Bölgesi ülkemizin önemli doğalgaz kaynaklarına ev sahipliği yapmaktadır. Ancak, doğalgaz miktarı ve üretimi rakip ülkeler ile kıyaslanmayacak düzeydedir. Bölgede üretilen doğalgaz Türkiye toplam üretiminin %77'sini oluşturmakla birlikte, Türkiye'deki toplam üretimin tüketimi karşılama oranı %2'de kalmaktadır.

3.1.1.1.1.2. Bölgesel Rekabetçilik ve Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik

Sosyo-ekonomik gelişmişlik ve bölgesel rekabet düzeyinin ortaya çıkarılmasına yönelik olarak yapılan çalışmalarda, birçok değişken ve çeşitli analiz yöntemleri kullanılarak farklı endeksler elde edilmektedir. Bu alanda, Devlet Planlama Teşkilatı'nın 2003 yılına ait "İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması", çalışması bulunmaktadır.

Bu anlamda, sosyo-ekonomik gelişmişlik ve rekabet endeksi açısından TR21 Trakya Bölgesi illerinin üst dilimde yer aldığı görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasındaki en önemli etkenlerden biri, TR21 Trakya Bölgesinin İstanbul metropoliten alanın ard bölgesi içinde yer alıyor olmasıdır. Düzey-2 bölge sınıflandırmasına göre bir değerlendirme yapıldığında ise, DPT'nin "İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması"na göre 6. sırada yer almaktadır.

Tablo 19: Gelişmişlik Endeksleri

Sıra	İl	İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi	İller Arası Rekabetçilik Endeksi	Rekabet Endeksi
1	İstanbul	4.808	84.04	100
7	Tekirdağ	1.059	29.81	73.5
11	Kırklareli	0.863	22.14	67.1
16	Edirne	0.562	20.11	66.9

Kaynak: DPT "İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Ankara,2003:55.

3.1.1.1.2. Bölgede Yatırımlar

3.1.1.1.2.1. Kamu Yatırımları

2010 yılı Haziran ayı itibari ile TR21 Trakya Bölgesine yönelik 960 adet kamu yatırımı projesi olup, proje bedelleri toplamı 6.078.760.781 TL'dir. Toplamda en fazla %59.4 ile ulaşım sektörüne ve %23.2 ile tarım sektörüne yönelik kamu yatırım projeleri mevcuttur (TR21 Trakya Bölge Planı, 2010:76)

İller ve sektörler bazında Bölgeye yönelik kamu yatırımları incelendiğinde, Tekirdağ ve Kırklareli'nde ulaştırma, Edirne'de tarım sektörünün önde geldiği görülmektedir. Bununla birlikte, Bölgenin kamusal yatırımlardan milli gelire yaptığı katkıya oranla daha az yararlandığı görülmektedir. Tekirdağ, Bölge içinde en fazla kamu yatırımı alan il olup, onu Edirne ve Kırklareli takip etmektedir.

Kamu yatırımlarının ülke genelinde dağılımı incelendiğinde bölgenin yatırımlardan yararlanmada milli gelire yaptığı katkı ile kıyaslandığında arka sıralarda kaldığı görülmektedir. Tekirdağ ili bölgede en fazla kamu yatırımı ala nil olup onu sırasıyla Edirne ve Kırklareli takip etmektedir.

Tablo 20: Bölgeye Yönelik Kamu Yatırımları (2010)

Sektör	TR21 Trakya		Tekirdağ		Edirne		Kırklareli	
	Bedeli (TL)	Adet	Bedeli (TL)	Adet	Bedeli (TL)	Adet	Bedeli (TL)	Adet
Tarım	1.407.838.053	249	24.453.213	50	1.291.632.206	114	91.752.634	85
Madencilik	74.896.968	10	30.000	1	-	-	74.866.968	9
İmalat	22.000	2	-	-	-	-	22.000	2
Enerji	473.384.822	178	185.091.000	68	107.331.000	51	180.962.822	59
Ulaştırma	3.614.572.474	213	2.230.404.819	65	763.389.105	99	620.778.550	49
Turizm	2.368.000	2	-	-	-	-	2.368.000	2
Eğitim	262.123.858	144	107.112.845	30	98.546.105	89	56.464.908	25
Kültür	8.946.031	24	225.000	2	8.721.031	22	-	-
Sağlık	133.806.427	21	55.422.405	8	15.051.259	5	63.332.763	8
Diğer								
Kamu Hizmetleri	100.802.149	117	61.983.686	27	17.751.197	59	21.067.265	31
Toplam	6.078.760.781	960	2.664.722.968	251	2.302.421.903	439	1.111.615.910	270

Kaynak: Trakya Kalkınma Ajansı, TR 21 Trakya Bölge Planı, Tekirdağ, Ekim 2010:55

3.1.1.1.2.2. Özel Sektör Yatırımları

TR21 Trakya Bölgesi, sahip olduğu coğrafi konum ve İstanbul gibi bir dünya metropolü ve ticaret merkezine yakınlığı dolayısı ile yatırımcılar için bir cazibe merkezi konumundadır. Bununla birlikte, sosyo-kültürel imkânlar itibarıyla Bölge, İstanbul'a yakınlık unsurundan fazlasıyla yararlanmaktadır. Zira, özel sektör yatırımları Bölgenin özellikle İstanbul sınırına yakın kısmında konuşlanmıştır. Hatta pek çok işletme çalışanının -özellikle de nitelikli işgücünün- İstanbul'da ikamet etmekte olduğu görülmektedir.

Yatırım teşvikleri açısından ise Bölge, "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar" hükümleri uyarınca I. sınıf gelişmiş bölge olarak sınıflandırılmakta ve dolayısıyla ilgili teşviklerden daha az yararlanmaktadır.

Bölgedeki yabancı yatırımlara ilişkin sayısal veriler ise şu şekildedir

Tablo 21: TR21 Trakya Bölgesindeki Yabancı Yatırımlar

	Türkiye	TR21 Trakya	Tekirdağ	Edirne	Kırklareli
Yabancı Sermayeli İşletme Sayısı	24.649	177	126	33	18

Kaynak: Trakya Kalkınma Ajansı, TR 21 Trakya Bölge Planı, Tekirdağ, Ekim 2010:56

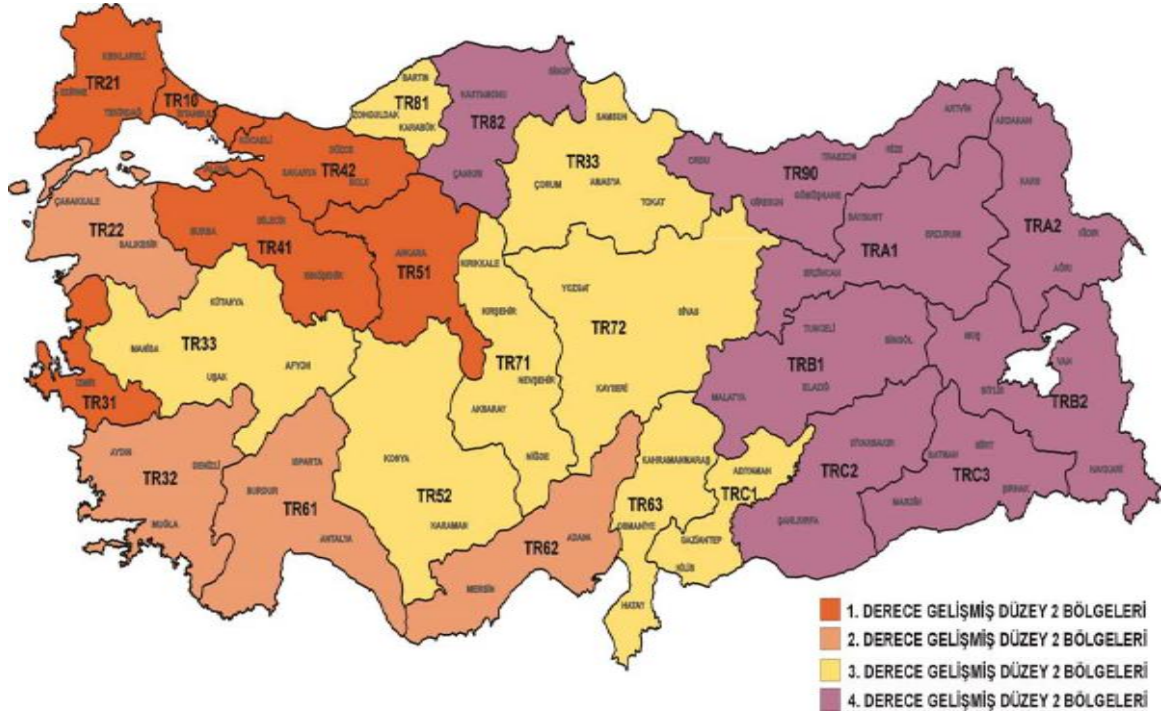
3.1.1.1.3. Bölgede Teşvik Sistemi

. Türkiye’de bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmak, yatırımlara destek olmak, rekabet gücünü artırmak, üretimi, istihdamı yerli ve yabancı yatırımları artırmak amacıyla bir dizi hukuksal düzenleme yapılmıştır. 12 Mart 2008 tarih ve 26814 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 5746 no’lu Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun, 28 Şubat 2009 tarih ve 27155 sayılı mükerrer Resmi Gazetede yayınlanan 5838 nolu Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile 28 Temmuz 2009 tarihli Hazine Müsteşarlığınca yayımlanan Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ, yayımlanarak yürürlüğe konulmuştur.

Bakanlar Kuruluna 5838 sayılı kanun, illeri gruplandırma ve gruplar itibariyle teşvik edilecek sektörler ile bunlara ait istihdam ve yatırım büyüklüklerini belirleme yetkisini vermiştir. Bakanlar Kurulu da 16 Temmuz 2009 tarih ve 27290 sayılı Resmi Gazetede, yayınlanan 2009/15199 sayılı “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar” da bu konuları belirlemiştir. Öncelikle Türkiye sosyo-ekonomik olarak dört bölgeye ayrılmıştır. Bölgesel ve sektörel bazda desteklenecek yatırım konuları 2002 / 4720 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması Düzey 2 esas alınarak belirlenmiştir. TR21 Trakya bölgesi 1. Bölge

kısımında yer almıştır. I. Bölgede ağırlıklı olarak elektronik, makine imalatı, motorlu taşıtlar vb. ileri teknoloji kullanılan yatırımlar teşvik edilecektir. Teşvik araçları olarak, Kurumlar ya da Gelir Vergisi İndirimi, Sigorta Primi İşveren Hissesinin Karşılanması, faiz desteği, yatırım yeri tahsisi, KDV istisnası, Gümrük Vergisi muafiyeti vb. araçlardan faydalanılmıştır. Yatırımcılara genel, bölgesel ve büyük ölçekli yatırımlar için destek unsurlarını kapsayan çeşitli teşvikler sunulmaktadır. Haritada Türkiyede sosyo-ekonomik yönden birbirinden ayrılan dört bölge görülmektedir.

Harita 1: Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralamasına Göre Bölgeler

Kaynak : Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, Genel Teşvik Sistemi,
(www.baka.org.tr/wp-content/uploads/2010/05/yeni_tesvik_sistemi.pdf) (erişim: 28.02.2011).

3.1.1.1.3.1. Genel Teşvik Sistemi

Tüm bölgelerde geçerli olan bu teşvik sisteminde, büyük yatırım ve bölgesel teşviklerden yararlanamayan ve asgari sabit yatırım tutarının üzerindeki yatırımlar,

bölgesel/sektörel ayırım yapılmaksızın Katma Değer Vergisi ve Gümrük Vergisi muafiyetinden yararlanırlar. Asgari yatırım tutarı I. ve II. Bölgelerde 1.000.000 TL ; III. ve IV. Bölgelerde 500.000 TL olarak belirlenmiştir. Burada teşvik edilmeyecek yatırım konuları kapsam dışı tutulmaktadır.

Ayrıca, 12 Mart 2008 tarih ve 26814 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanunla 31/12/2023 yılına kadar uygulanmak üzere Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı tarafından oluşturulan teknoloji merkezleri ile Türkiyede'ki Ar-Ge merkezleri, Ar-ge Projeleri ve rekabet öncesi işbirliği projeleri ve teknogirişim sermayesine ilişkin destek ve teşvikler belirlenmiştir. Kanunla belirli şartlar altında, Ar-Ge indirimi olarak Kurumlar Vergisi İndirimi, Ar-Ge ve destek personeli için belirli oranda Gelir Vergisi İstisnası, sigorta primi işveren hissesi desteği, Kanun kapsamı altındaki faaliyetlerle ilgili olarak Damga Vergisi İstisnası, bir defaya mahsus olarak 100.000,00 TL'ye kadar teknogirişim sermayesi desteği hibesi gibi indirim, istisna, destek ve teşvik unsurları uygulanmaktadır. 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanununun 89. maddesinde düzenlenen mükelleflerin işletmeleri bünyesinde gerçekleştirdikleri yeni teknoloji ve bilgi arayışına yönelik Ar-Ge harcamalarının yüzde kırkı indirimine konu iken yapılan düzenlemeyle 28/02/2008 tarihinden itibaren yüzde yüze çıkarılmıştır.

3.1.1.1.3.2. Bölgesel Teşvik Sistemi

I.ve II. Bölgelerde KDV istisnası, Gümrük Vergisi muafiyeti, vergi indirimi, yatırım yeri tahsisi 31/12/2010 tarihine kadar yatırıma başlanması kaydıyla sigorta primi işveren hissesi desteği; III. ve IV. Bölgelerde KDV istisnası, Gümrük Vergisi muafiyeti, vergi indirimi, yatırım yeri tahsisi, sigorta primi işveren hissesi desteği ve faiz desteğinden faydalanabilmektedir.

I. Bölgede 31/12/2010 tarihinden önce yatırıma başlayanlar yüzde yirmi oranında yatırıma katkı ve yüzde elli oranında vergi indirimi ile iki yıl süreyle sigorta primi işveren desteğinden faydalanabilmektedir. Bu tarihten sonra yatırıma başlayanlar yüzde on oranında yatırıma katkı yüzde yirmibeş oranında vergi indiriminden faydalanabilmektedir. Sigorta işveren hissesi desteği uygulaması sona ermektedir.

3.1.1.1.3.3. Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki

Bu teşvik türünde bölge ayrımı yapılmadan belirlenen 12 sektöre verilmektedir. Her sektör için farklı tutarlar belirlenmiş olup asgari yatırım tutarı 50 milyon TL'dir. Yararlanmak için yatırım teşvik belgesi gerekmektedir. Yatırımcılar KDV istisnası ve Gümrük muafiyetinin yanısıra İndirimli vergi oranı, S.S.K. İşveren Payı Hazine desteği ve yatırım yeri tahsisinden faydalandırılmaktadır.

3.1.1.2. Bölge Beşeri Sermayesi

3.1.1.2.1. Nüfus ve Demografik Yapı

Ülkemizin nüfus artış hızı, gelişmiş ülkelere kıyasla daha yüksektir. 2000 yılında 1.354.658 olan TR21 Trakya Bölgesi nüfusu, 2010 yılında 1.521.328'ye yükselmiştir.

Tablo 22: TR21 Trakya Bölge Nüfusu (2000 – 2010)

Yıllar	Türkiye	TR21	(%)	Tekirdağ	(%)	Edirne	(%)	Kırklareli	(%)
2000	67.803.927	1.354.658	2.0	623.591	46	402.606	30	328.461	24
2007	70.586.256	1.458.114	2.1	728.396	50	396.462	27	333.256	23
2008	71.517.100	1.502.358	2.1	770.772	51	394.644	26	336.942	22
2009	72.561.312	1.511.952	2.1	783.310	52	395.463	26	333.179	22
2010	73.722.988	1.521.328	2,0	798.109	52	390.428	26	332.791	22

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Veri Tabanından Derlenmiştir.

Türkiye toplam yüzölçümünün %2.4'üne sahip olan TR21 Trakya Bölgesinde, Tekirdağ ilinin Bölge nüfusundaki payı istikrarlı olarak artmıştır. 2000 yılı sonrasında Türkiye'ye paralel olarak nüfus artış hızı düşmüştür. Fakat bu azalış, Türkiye geneline kıyasla daha düşük kalmış ve bölgenin nüfus artışı Türkiye ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir.

Sanayinin geliştiği bölgelerde nüfus yoğunluğu artarken, diğer bölgelerde nüfus yoğunluğu düşmektedir. İstanbul'a yakın ve sanayinin yoğun olduğu Çerkezköy ve Çorlu ilçeleri sırasıyla bölgede nüfus yoğunluğu en yüksek ilçelerdir.

Türkiye geneline göre nüfusunun daha büyük bir kısmı bucak ve köylerde yaşayan TR21 Trakya Bölgesinde, ortalama hanehalkı büyüklüğü Türkiye geneline göre daha küçüktür.

Türkiye genelinde 2010 yılı içerisinde iki milyondan fazla insan göç etmiştir. TR21 Trakya Bölgesinde alınan göç 54 bin ve verilen 44 bin civarında olup, 2010 yılı içerisinde nüfus, alınan göç nedeniyle yaklaşık binde 7 civarında artmıştır.

Tablo 23: TR21 Trakya Bölgesi Aldığı-Verdiği Göç ve net Göç Hızı (2009-2010 Dönemi)

Düzye2	Bölge Kodu	ADNKS 2010 Nüfusu	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (%)
	Türkiye	73.722.988	2.185.172	2.185.172	0	0
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	1.521.328	54.104	44.125	9.979	6.62

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Veri Tabanı

http://report.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2=&ENVID=adnksdb2Env&report=wa_adnks_net_goc_duzey2.RDF&p_kod=2&p_duzey1=TR21&p_yil=2010&p_dil=1&desformat=html (erişim: 06.07.2011)

TR21 Trakya Bölgesindeki göçün temel nedeni istihdam olduğu için, Bölgenin aldığı ve verdiği göçün büyük kısmı İstanbul ile ilişkilidir. Bölge içi göç hareketleri de Tekirdağ odaklıdır. Tekirdağ'a ve Tekirdağ'dan olan göçler, Edirne-Kırklareli arasındaki göçlere göre daha fazladır.

3.1.1.2.2. Eğitim

TR21 Trakya Bölgesi, okur-yazar nüfus oranı Türkiye geneline göre daha yüksek olan bir bölgedir. Bununla birlikte Bölge, ilköğretimde öğretmen başına öğrenci sayısı sıralamasında Düzey-2 bölgeleri arasında 8. sırada yer almaktadır.

İlköğretim net okullaşma oranları, Bölge illerinde %99 seviyesindedir ve özellikle ortaöğretim net okullaşma oranlarında TR21 Trakya Bölgesi illerinin değerleri Türkiye ortalaması olan %65'in çok üzerindedir ve %79 ile %84 arasında değişmektedir. Okulöncesi okullaşma oranında Edirne'nin değerleri, Bölge illeri ve Türkiye geneline kıyasla çok yüksektir ve %90 seviyesindedir. Bölgenin diğer illerinde bu oran, Kırklareli için %50 iken Tekirdağ için daha da düşüktür ve %34 seviyesindedir (Trakya Kalkınma Ajansı, 2010:73).

3.1.1.2.3. Sağlık

TR21 Trakya Bölgesinin sağlık altyapısı Bölge içinde homojen özellikler taşımamaktadır. Özellikle, Tekirdağ ilinin sağlık altyapısının geliştirilmesine yönelik adımlara ihtiyaç vardır. DPT tarafından 2003 yılında yapılan "İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması"na göre, Tekirdağ ili genel gelişmişlik sıralamasında daha üst sıralarda yer alırken, sağlık sektörü gelişmişlik sıralamasında alt sıralarda yer alan başlıca iller arasındadır. Aynı Araştırma'da, Edirne ili 7. sırada ve Kırklareli ili 15. sıradadır.

Bölgenin sağlık alanındaki gelişmişliğini Edirne'nin sürüklediği söylenebilir. Sanayi alanındaki gelişmişliğine rağmen Tekirdağ'ın sağlık alanında hâlihazırda yatırıma ihtiyacı olduğu görülmektedir.

TR21 Trakya Bölgesinin geneli için değerlendirildiğinde, hastane yatak sayısı ortalaması 284'tür. Türkiye'de bu ortalamanın 262 olduğu göz önüne alındığında, Bölgedeki hastanelerin yatak sayısının Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, 100.000 kişi başına düşen hastane sayısı bakımından da TR21 Trakya Bölgesi, 26 Düzey-2 bölgesi arasında 11. sırada yer almaktadır (Trakya Kalkınma Ajansı, 2010:73)

Bununla birlikte, dezavantajlı grupların sağlık hizmetlerine erişimindeki sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik projeler, önemli bir amaca hizmet edecektir.

3.1.1.2.4. İşgücü, İstihdam ve İşsizlik

3.1.1.2.4.1. İşgücü

TR21 Trakya Bölgesinde kurumsal olmayan sivil nüfusun 15 yaş ve üzerindeki kısmı yaklaşık 1.200.000 kişidir. Bölge, %54 işgücüne katılma oranı ile Düzey-2 bölgeleri arasında 5. sırada yer almaktadır. İşgücüne katılma oranının Türkiye ortalaması ise 2009 yılında %48'dir.

Türkiye genelinde işsizlik oranı, 2007 yılında %10.3 iken 2009 yılında %14'e yükselmiştir. Aynı dönemde, TR21 Trakya Bölgesi için işsizlik oranı Türkiye geneline göre daha düşük olsa da işsizlik oranındaki artış, Türkiye ortalamasının üzerinde gerçekleşmiş ve 2009 yılında %13 olmuştur.

Tablo 24: Kurumsal Olmayan Sivil Nüfusun İşgücü Durumu [15 Yaş+] (1000 Kişi)

	2007		2008		2009	
	<i>Türkiye</i>	<i>TR21</i>	<i>Türkiye</i>	<i>TR21</i>	<i>Türkiye</i>	<i>TR21</i>
Kurumsal olmayan sivil nüfus	68.901	1.389	69.724	1.430	70.542	1.473
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus	49.994	1.094	50.772	1.151	51.686	1.191
İşgücü	23.114	569	23.805	613	24.748	643
İstihdam	20.738	525	21.194	544	21.277	559
İşsiz	2.376	45	2.611	69	3.471	83
İşgücüne dâhil olmayan nüfus	26.879	525	26.967	538	26.938	548
İşgücüne katılma oranı (%)	46.2	52.0	46.9	53.2	47.9	54.0
İşsizlik oranı (%)	10.3	7.8	11.0	11.2	14.0	13.0
Tarım dışı işsizlik oranı (%)	12.6	9.6	13.6	13.5	17.3	16.0
İstihdam oranı (%)	41.5	47.9	41.7	47.3	41.2	47.0

Trakya Kalkınma Ajansı, TR 21 Trakya Bölge Planı, Tekirdağ, Ekim 2010:74

İl bazında işgücüne katılma oranı Tekirdağ'da %57.3, Kırklareli'nde %52 ve sanayi açısından daha az gelişmiş olan Edirne ilinde %47'dir. Bölgede sanayinin yoğun olduğu Çorlu, Çerkezköy ve Lüleburgaz aksında işgücüne katılma oranının Bölgenin diğer kesimlerine göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

TR21 Trakya Bölgesinde işgücüne katılma oranı, her yaş grubu itibariyle Türkiye ortalamalarının üzerindedir. Bölgede kadın nüfusun işgücüne katılma oranı Türkiye geneline göre daha yüksektir. Bayan nüfusun özellikle 15-34 yaş grubundaki katılım oranı Türkiye geneline göre çok yüksektir. 15-24 yaş grubunda Türkiye genelinde %25 olan işgücüne katılma oranı TR21 Trakya Bölgesinde %35'dir. 25-34 yaş grubunda ise Türkiye genelinde %33 iken TR21 Trakya Bölgesinde bu oran %51 olarak gerçekleşmiştir.

Bölgede işgücüne dâhil olmayanların sayısı yıllar içinde artsa da toplam nüfustaki payı azalmıştır. Türkiye genelinde işgücüne dâhil olmayanların %45'i ev işleri ile meşgul olduğu için işgücüne katılmazken, bölgede bu oran %27'dir. Çalışamaz halde

olduğu için işgücüne dâhil olmayanların oranı ise bölgede %22'dir ve Türkiye oranı olan %13'ün bir hayli üzerindedir.

3.1.1.2.4.2. İstihdam

İstihdamın sektörlere göre dağılımına bakıldığında, 2004-2008 döneminde Türkiye'de ve TR Trakya Bölgesinde istihdamın yapısında belirli bir değişiklik olduğu görölmektedir. Şöyle ki, 2004 yılında tarımdaki istihdamın payı %34.2 iken 2008 yılında bu oran %20.2'ye düşmüştür. İstihdamda tarımın azalan payı, sanayi ve hizmet sektöründeki istihdam artışı ile karşılanmıştır. 2009 yılında küresel ekonomik kriz nedeni ile sanayi sektöründeki istihdam da azalma, tarım sektöründeki istihdam da ise artış görölmektedir.

3.1.1.2.4.3. İşsizlik

2008 sonunda etkisini göstermeye başlayan küresel krizin etkileri ile işsizlik oranları Türkiye ile paralel olarak TR21 Trakya Bölgesinde de artmıştır. Türkiye genelinde işsizlik oranı 2007 yılında %10.3 iken 2009 yılında %14'e yükselmiştir.

2004-2009 döneminde, TR21 Trakya Bölgesindeki işsizlik oranı genel olarak Türkiye ortalamasının altında gerçekleşmiş olsa da, işsizlik oranındaki artış hızı, aynı dönemde Türkiye geneline göre daha yüksek olmuştur.

2005 ve 2006 yıllarında 47.000 olan işsiz sayısı 2007 yılında azalarak 45.000'e düşmüş; ancak 2008 ve 2009 yıllarında toplamda %80 artarak 83.000 kişiye ulaşmıştır. Küresel krizin işsizlik üzerindeki olumsuz etkisinin TR21 Trakya Bölgesinde Türkiye geneline göre daha fazla olduğu görölmektedir. Bu durumda, Bölgedeki sanayi yapısının Türkiye geneline kıyasla daha kaygan olması etkili olmaktadır.

Tablo25: İşsiz Sayısı, İşsizlik Oranı ve Uzun Dönemli İşsizlik

		2004	2005	2006	2007	2008	2009
İşsiz Sayısı (1000 kişi)	Türkiye	2.385	2.388	2.328	2.376	2.611	3.471
	TR21 Trakya	37	47	47	45	69	83
İşsizlik Oranı (%)	Türkiye	10.83	10.63	10.23	10.28	10.97	14.03
	TR21 Trakya	6.73	8.16	8.22	7.73	11.26	13.06
Uzun Dönemli İşsizlik	Türkiye	919	932	822	710	695	871
	TR21 Trakya	11	14	17	12	16	21

Kaynak: Trakya Kalkınma Ajansı, TR 21 Trakya Bölge Planı, Tekirdağ, Ekim 2010:76

2004 ve 2009 yılları arasındaki değişim incelendiğinde, artan işsizliğe paralel olarak TR21 Trakya Bölgesinde uzun dönemli işsizlerin sayısı %91 oranında artmıştır. Fakat buna rağmen uzun dönemli işsizlerin toplam işsizler içindeki payı %30'dan %25'e düşmüştür.

3.1.1.2.5. Kültür ve Kültürel Etkinlikler

TR21 Trakya Bölgesi, Traklar'dan günümüze zengin bir maddi ve manevi kültürel birikime sahip olmuş, tarihi boyunca ağırladığı toplumlar ve devletler bu kültürün şekillenmesine katkıda bulunmuştur.

Tarih ve kültür varlıkları açısından Bölgenin, çoğunlukla Osmanlı dönemine ait eserlere sahip olduğu ve daha önceki dönemlere ait varlıkların yeteri kadar korunup, değerlendirilmediği görülmektedir. Osmanlı öncesi döneme ait tarih ve kültür varlığı eksikliğinin temel nedenleri arasında, Bölgede yaşayan toplulukların yapı malzemesi olarak taş yerine ahşap kullanılması ile Bölgenin kavşak noktası olmasına bağlı olarak çok fazla insan hareketliliği ve istilaya maruz kalması gelmektedir.

Genel anlamda, TR21 Trakya Bölgesi ülkemizin zengin kültürel mirasında önemli bir yer teşkil etmektedir ve bunu Traklar'dan Roma'ya, Bizans'tan Osmanlı'ya uzanan köklü tarihine ve coğrafi konumuna borçludur.

TR21 Trakya Bölgesinde T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde 4 müze, toplamda ise çeşitli kategorilerde yer alan 11 adet müze bulunmaktadır. Bölgede, oldukça özgün bir yere sahip olan II. Bayezid Külliyesi Sağlık Müzesi, Rakoczi Müzesi, Şükrü Paşa Anıtı (Balkan Savaşı Müzesi) gibi müzeler, yerli ve yabancı turistler tarafından büyük rağbet görmektedir.

TR21 Trakya Bölgesinde, Lüleburgaz ilçesinde 4 adet, Edirne ve Kırklareli'nde 3 adet kütüphane bulunmaktadır. Ayrıca, Edirne'de bulunan Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi, ülkemizde Bakanlığa bağlı 15 yazma eser kütüphanesinden biridir.

Edirne'nin en önemli anıtsal eseri olan Selimiye Camii ve Külliyesi, 16. yy.'da Sultan II. Selim adına yaptırılmıştır. Teknik mükemmelliği, boyutları ve estetik değerleriyle döneminin ve sonraki zamanların en muhteşem eseri olan Cami, Mimar Sinan'ın Ustalık Dönemi eseri ve mimarlık sanatının en görkemli örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Bütün insanlığın ortak mirası olarak kabul edilen evrensel değerlere sahip olan kültürel ve doğal varlıkları dünyaya tanıtmak, toplumda söz konusu evrensel mirasa sahip çıkacak bilinci oluşturmak ve çeşitli sebeplerle bozulan, yok olan kültürel ve doğal değerlerin yaşatılması için gerekli işbirliğini sağlamak amacıyla faaliyet gösteren UNESCO'da Türkiye'nin Dünya Miras Listesi'nde 9 adet varlığı bulunmakta iken 2011 yılı içerisinde Selimiye Külliyesi ile sayının 10'a çıkması sağlanmıştır. (http://www.edirnemuzesi.gov.tr/haber_goster.asp?HaberID=32).

TR21 Trakya Bölgesinde, devlet opera ve bale salonu ve devlet tiyatrosu bulunmamaktadır. Ancak birçok renkli festivale ev sahipliği yapmaktadır. Tekirdağ Kiraz Festivali, Şarköy Bağbozumu Şenlikleri, Tarihi Kırkpınar Güreşleri, Kırklareli

Karagöz Kùltür ve Kakava Şenlikleri, öne çıkan özgün kùltürel etkinlik ve faaliyetlerdir. Bunların içinde ‘‘Tarihi Kırkpınar Güreşleri’’, Bölgede gerçekteŐtirilen dünyaca ünlü organizasyonlardan biridir.

3.1.1.2. Sivil Toplum

Türkiye genelindeki dernek sayısının yaklaşık %2.’si TR21 Trakya Bölgesinde faaliyet göstermektedir. Tekirdağ, Bölge genelinde en fazla derneğin bulunduğu ildir. Bölgedeki derneklerin çoğunluğu, sınırlı faaliyetlerde bulunan dernek niteliği taŐmaktadır. En etkili ve aktif derneklerin, ulusal örgütlenmeye sahip dernekler olduğu gör÷lmektedir.

TR21 Trakya Bölgesinde 1.886 dernek, 11 ticaret ve sanayi odası (TSO) ve 96 esnaf ve sanatkâr odası bulunmaktadır. Tekirdağ’da beş, Edirne ve Kırklareli’nde ise üçer ticaret ve sanayi odası faaliyet göstermektedir.

3.1.1.4. Erişilebilirlik ve Altyapı

Coğrafi anlamda Avrupa’yı Asya’ya bağlayan bir köprü niteliğinde olan TR21 Trakya Bölgesi, güçlü karayolu altyapısı, limanları, demiryolu ve havayolu bağlantıları ile eriŐilebilirliđi yüksek bir geçiş bölgesidir.

3.1.1.4.1. Ulaştırma

TR21 Trakya Bölgesi, konumu nedeniyle kara, deniz ve havayolları anlamında yoğun bir yolcu ve yük trafiğine sahiptir.

3.1.1.4.1.1. Karayolları

Türkiye'yi Avrupa'ya bağlayan TR21 Trakya Bölgesinin ulaşım altyapısının ana aksını İstanbul-Kapıkule Otoyolu oluşturmaktadır. Bölge trafiği İstanbul, sınır kapıları, limanlar ve sanayi bölgeleri gibi yoğun merkezlerin etkisi altındadır.

Harita2: Bölünmüş Yol Ağı

KGM'ce Yapılan			
Valilik Koordinasyonunda Yapılan		Valilik Koordinasyonunda Çalışılan	
Otoyol ve Bağlantı Yolları		Otoyol ve Bağlantı Yolları	
KGM'ce Çalışılan		İhale Edilecek Bölünmüş Yollar	

Kaynak: Trakya Kalkınma Ajansı, TR 21 Trakya Bölge Planı, Tekirdağ, Ekim 2010:86

Türkiye genelinde bölünmüş yol ve otoyolların devlet ve il yollarına oranı %26.6 seviyesinde iken, TR21 Trakya Bölgesinde bu oran %34.9 seviyesine çıkmaktadır.

Bölgedeki 488 km uzunluğundaki bölünmüş yolun 415 km'lik kısmı 2003-2009 döneminde yapılmıştır. Bu dönemde yapılan bölünmüş yollar ile Bölge genelinde ve özellikle Kınalı – Tekirdağ – İpsala aksındaki trafik rahatlatılmıştır. Yapılacak çalışmalarla 2010 yılı sonuna kadar Bölgenin mevcut bölünmüş yol ağına 99 km daha eklenmesi hedeflenmektedir.

TR21 Trakya Bölgesinde kilometrekareye düşen bölünmüş yol ve otoyol uzunluğu oranının Türkiye geneline kıyasla %63 daha fazla olduğu görülmektedir. Bölgede en düşük orana sahip Kırklareli'nde dahi kilometrekareye düşen bölünmüş yol ve otoyol uzunluğu Türkiye genelinin üzerindedir. Türkiye genelinde kilometrekareye düşen bölünmüş yol ve otoyol uzunluğu bakımından iller arası bir sıralama yapıldığında, Tekirdağ'ın 7., Edirne'nin 16. ve Kırklareli'nin de 29. sırada yer aldığı görülmektedir. Yapılan bölünmüş yollar, ulaşımı rahatlatmış olsa da, henüz istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Özellikle, sanayi yoğun alanlar ve limanlar için yüksek kalitede yollar ile bağlantılar oluşturulması gerekmektedir.

3.1.1.4.1.2. Demiryolu

Türkiye'nin uluslararası demiryolu ağı içerisinde yer alan TR21 Trakya Bölgesi demiryolu hattı, 285 km'lik uzunluğu ile Türkiye toplam demiryolu ağı uzunluğunun %3.3'üne karşılık gelmektedir. Bu hattın 110 km'lik kısmı Kırklareli, 96 km'lik kısmı Edirne ve 79 km'lik kısmı ise Tekirdağ il sınırları içerisinde yer almaktadır. Sirkeci'den başlayan demiryolu hattı; Edirne ilinden Kapıkule Sınır Kapısı ile Bulgaristan'a, Pazarkule ve Eskiköy Sınır Kapıları ile de Yunanistan'a bağlantı sağlamaktadır.

TR21 Trakya Bölgesi, iki adet önemli demiryolu projesi ile gündemdedir. Bunlardan ilki olan Tekirdağ – Muratlı - Büyükkarıştıran Demiryolu Projesi, toplamda 49 km'lik bir güzergahı kapsamakta olup, iki aşamalı olarak hayata geçirilmesi planlanmaktadır. Tekirdağ – Muratlı arasında yapımı devam eden 31 km'lik I. etap

tamamlanmak üzere olup, bu hattın hayata geçirilmesi ile birlikte Akport Limanı'nın demiryolu ile buluşması sağlanmış olacaktır. Muratlı – Büyükkarıştıran arasındaki 18 km'lik II. etap ise, bölgeye ilişkin ikinci önemli demiryolu projesi olan “Halkalı – Kapıkule Hızlı Tren” hattını Sirkeci – Edirne demiryolu hattına bağlamak üzere tasarlanmıştır. Halkalı – Kapıkule Hızlı Tren Projesi şu anda planlama aşamasındadır.

3.1.1.4.1.3. Denizyolu

Marmara Denizi, Ege Denizi ve Karadeniz'e kıyısı olan TR21 Trakya Bölgesi, Türkiye'nin üç denize birden kıyısı olan tek bölgesidir. TR21 Trakya Bölgesinin önemli limanları Tekirdağ ilinde yoğunlaşmış olup, bunlar arasında Akport Limanı, Martaş Limanı, OPET ve BOTAS'a ait LNG terminalleri yer almaktadır.

Tekirdağ liman alanları, İstanbul ilinin liman faaliyetlerine ilişkin gelecek senaryoları açısından stratejik önem taşımaktadır. 6 milyon ton genel kargo ve dökme yük kapasitesiyle Marmara Bölgesinin en büyük 3. limanı olan Akport, 1 milyon ton sıvı yük elleçleme kapasitesiyle de Marmara Bölgesindeki en büyük 7. limandır. Tekirdağ - Akport Limanı'nın Marmara Denizi'nde Gemlik, Bandırma, Karabiga ve Biga ile düzenli Ro-Ro seferleri vardır. Bunun yanında, Trieste ve Toulon limanlarına da düzenli Ro-Ro seferleri yapılmaktadır.

Tekirdağ-Muratlı demiryolunun faaliyete geçmesi ve Akport Limanı'nın demiryolu bağlantısına paralel olarak, Asya-Avrupa arasındaki yük trafiği Derince-Tekirdağ, Bandırma-Tekirdağ arasındaki “Trenferi” seferleri ile sağlanabilecektir.

3.1.1.4.1.4. Havayolu

Çorlu Havaalanı, TR21 Trakya Bölgesindeki tek havaalanı olma özelliğini taşımaktadır. Tekirdağ'ın Çorlu ilçesinde 1998 yılında hizmete giren havaalanı, 3.000x45 metre boyutlarında beton kaplama pisti, yıllık 10.000 uçak ve 600.000 kişilik yolcu kapasitesi ile 7/24 uluslararası hava trafiğine açıktır.

Çorlu Havaalanı'ndaki uçak trafiğinin büyük kısmını ticari uçaklar oluşturmaktadır. Yurt içinde düzenli olarak Çorlu-Ankara seferleri gerçekleştirilmektedir. İstanbul Atatürk hava limanının Tekirdağ'a uzaklığı 130 km'dir. İstanbul'a, TEM ve E-5 karayoluyla iki bağlantısı vardır. Çorlu Havaalanı, İstanbul'un hava trafiğini hafifletmeye yönelik tedbirler içinde değerlendirilebilecek bir konuma sahiptir (Tekirdağ İlinin Ekonomik Gelişmesi, 2007: 167)

3.1.1.4.2. Enerji Altyapısı

TR21 Trakya Bölgesinin enerji yapısı ülke genelinden çok farklı değildir. Bölgede doğalgaza dayalı bir enerji üretim yapısı bulunmaktadır. Bu tekil enerji üretim kaynağının çeşitlendirilmesi yönünde ise Bölgede yenilenebilir enerji kaynaklarından özellikle rüzgâr enerjisi önemli bir fırsat sunmaktadır.

3.1.1.4.2.1. Elektrik

EPDK verilerine göre, TR21 Trakya Bölgesinde 29 tanesi otoprodüktör, 19 tanesi ise üretici lisansına sahip olmak üzere toplam 48 adet lisanslı üretici bulunmaktadır. Türkiye'de yürürlükte olan otoprodüktör lisanslarının %15'i Bölgede bulunmaktadır. TEİAŞ verilerine göre ise, fiili olarak üretim yapan toplam 43 üretici firma görülmektedir. Üretim yapan firmaların tamamına yakını termik yöntemle elektrik üretmekte olup, 2009 yılında Bölgede yaklaşık 18 milyon MWh elektrik üretimi gerçekleştirilmiştir. Bu miktar Türkiye'de üretilen 194 milyon MWh enerjinin %9.2'sine karşılık gelmektedir. Bölge elektrik üretiminin %37'si Hamitabat Doğalgaz Termik

Çevrim Santrali tarafından gerçekleştirilmiştir. Elektrik tüketiminde ise, 2009 yılında TR21 Trakya Bölgesi Türkiye genelinde %4.6'lık bir orana sahiptir.

3.1.1.4.2.2. Yenilenebilir Enerji Kaynakları

Çevre kirliliği ve iklim değişikliğinin dünyada önemli bir sorun haline gelmesi ile birlikte yenilenebilir enerji kaynakları önemini her geçen gün arttırmakta ve bu kaynaklara yapılan yatırımlar her geçen gün artmaktadır. Avrupa Birliği, 2020 yılında enerji üretiminin %20'sini yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlamayı hedeflemektedir.

Yenilenebilir enerji kaynakları kullanımı; tükenmeyen kaynaklardan yararlanması, sera gazını azaltmadaki etkisi, çevreye verdiği tahribatın diğer kaynaklara göre son derece sınırlı olması yönleri ile ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, bu kaynaklar Türkiye için dışa bağımlılığı azaltacak bir alternatif sunmakta ve arz güvenliğine olumlu katkı yapmaktadır.

TR21 Trakya Bölgesi, üretilen enerjinin kaynakları açısından yeterli çeşitliliğe sahip değildir. Yenilenebilir enerji kullanımının artırılması bakımından özellikle rüzgâr ve biyogaz, bölge için dikkate değer bir fırsat sunmaktadır.

Türkiye'de 48.000 MW'lık bir rüzgâr enerjisi potansiyeli bulunmakta olup, bu miktar yaklaşık olarak mevcut kurulu elektrik gücüne denk gelmektedir. TR21 Trakya Bölgesi, rüzgâr enerjisi bakımından önemli bir potansiyele sahiptir. 2007 yılında EPDK tarafından açılan rüzgâr enerji santrali lisans başvurularına Bölgede kurulmak üzere 7.609 MW'lık 77 adet lisans başvurusu yapılmıştır (Trakya Kalkınma Ajansı, 2010:97).

Edirne'nin Enez ve Tekirdağ'ın Şarköy ilçelerinde olmak üzere, Bölgede işletmede bulunan iki adet rüzgâr enerji santrali bulunmaktadır. 2010 yılı için bu santrallerden üretilen elektrik miktarı yaklaşık 153 MWh'dir. Lisans başvurularının sonuçlanması sonrasında oluşacak yeni üretim kapasitesi, Bölgenin gelecekte karşılaşılabileceği enerji açığı riskini azaltması açısından önem taşımaktadır.

TR21 Trakya Bölgesinde hidroelektrik santral bulunmamaktadır. Güneş enerjisi açısından da olarak düşük bir güneşlenme süresine sahiptir. Bu sebeple, Bölgede küçük kapasiteli evsel su ısıtma sistemleri dışında güneş enerjisinden yeterince yararlanılamamaktadır.

Hayvancılık sektörünün önemli bir yere sahip olduğu TR21 Trakya Bölgesinde, hayvan gübresinden biyogaz üretme potansiyeli söz konusudur. Ancak henüz faal olan bir tesis bulunmamaktadır.

3.1.1.4.2.3.Doğalgaz

TR21 Trakya Bölgesi Türkiye'nin önemli doğalgaz kaynaklarına ev sahipliği yapmaktadır. Fakat, toplamda Türkiye'deki doğalgaz üretim miktarı ekonomik düzeyin oldukça altındadır. Zira, ülkemizde doğalgaz üretiminin tüketimi karşılama oranı yalnızca %2'dir.

Kırklareli ili sınırları içerisinde mevcut olan ve TPAO Trakya Bölge Müdürlüğü'ne bağlı olarak üretim yapılan 5 adet doğalgaz sahası bulunmaktadır. Bunlar Hamitabat, Kumrular, Kavakdere, Umurca ve İncilibayır'dır. Doğalgaz sahalarında 2008 yılı içerisinde 62.861.780 sm³ doğalgazın üretimi yapılarak, satışı gerçekleştirilmiştir.

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak Tekirdağ ili sınırları içinde kalan faaliyet alanlarında üretilip boru hatları vasıtasıyla civarındaki

sanayi kuruluşlarına arz edilen doğalgaz; Vakıflar, Sevindik, Karaçalı, G.Karaçalı, Yulaflı ve Göçerler sahalarından temin edilmektedir.

Harita3: TR21 Trakya Bölgesindeki Doğalgaz Boru Hatları

Kaynak: Botaş, Yıllar İtibariyle Yapımı Tamamlanan ve Planlanan Doğalgaz Boru Hatları (<http://www.botas.gov.tr/images/main/arz2010T.jpg>) (erişim: 10.05.2011).

Bölge aynı zamanda, Hazar ve Ortadoğu doğalgazının Türkiye üzerinden geçerek; Bulgaristan, Romanya, Macaristan ve Avusturya'ya ulaşmasını sağlayacak Nabucco Doğalgaz Boru Hattının geçiş güzergâhı üzerinde bulunmaktadır.

3.1.1.4.2.4. Petrol

Türkiye Petrolleri A.O. 1960 yılında TR21 Trakya Bölgesinde küçük çapta arama ve sondaj çalışmaları yapmış olup, Kırklareli ilinde Deveçatağı ve Osmancık sahalarında petrole rastlamıştır. Zamanla Deveçatağı kuyusu verim düşmesi nedeniyle kapatılmış, Trakya'da petrol üretiminin yapıldığı tek kuyu olan Osmancık kuyusunda ise üretim halen devam etmektedir. Edirne ve Tekirdağ illeri sınırları içerisinde ise petrol rezervi bulunmamaktadır.

3.1.1.4.2.5. Madenler

Tekirdağ ilinin başlıca yeraltı zenginliği linyittir. Bölgedeki linyit rezervi, Türkiye toplam linyit rezervinin %2.8'ini oluşturmaktadır. Linyit yatakları toplam rezervinin %60'ı Tekirdağ, %29'u Edirne, %11'i ise Kırklareli il sınırları içinde yer almaktadır.

Tekirdağ ilinde linyit oluşumları, Saray ve Malkara ilçelerinde bulunmaktadır. Saray ilçesindeki Küçükyoncalı, Safaalan ve Edirköy linyit sahalarında termik santral ve teshin amaçlı kullanılmaya elverişli linyit rezervi bulunmaktadır.

Edirne ilinde Demirhanlı, Küçükdoğanca, Karayusuflu, Uzunköprü-Harmanlı sahalarında yaklaşık 97 milyon ton dolayında linyit rezervi tespit edilmiştir.

Kırklareli ilindeki linyit yatakları ise Vize-Topçuköy sahasında yer almaktadır.

Kırklareli ili endüstriyel hammaddeler bakımından oldukça zengindir. Büyük çoğunluğu Pınarhisar ve Vize'nin ilçelerinde geniş alanlar boyunca yayılım gösteren fosilli kireçtaşları, çimento hammaddesi ve yapıtaşı olarak değerlendirilmektedir.

Bölge genelinde birçok maden işletmesi bulunmaktadır. Bunlar çoğunlukla kömür, kalker ve kuvars kumu maden ocaklarıdır.

3.1.1.4.3. Kentsel ve Kırsal Altyapı

3.1.1.4.3.1. Su

TR21 Trakya Bölgesinde, içme ve kullanma suyu olarak yararlanılan Edirne'de Kadıköy ve Süloğlu Barajları ile Çamlıca ve Beğendik Göletleri; Kırklareli'nde

Kırklareli Barajı ve Kayalıköy Barajı (Edirne'ye içme suyu temin eder) ile Üsküp Göleti; Tekirdağ'da Çorlu-Türkmenli ve Şarköy-Merkez Göletleri ile 2012 yılında inşaatının bitirilmesi hedeflenen Naipköy Barajı olmak üzere toplam 10 adet tesis bulunmaktadır.

DSİ tarafından Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ illerine tahsis edilen yıllık içme ve kullanma suyu miktarı toplam 30.88 hm³'tür. Bu suyun 17.30 hm³'ü Edirne, 10.75 hm³'ü Kırklareli ve 2.83 hm³'ü Tekirdağ iline aittir. Bölge genelinde, içme ve kullanma amaçlı yüzeysel su kaynaklarının %2.5'i göletlerden %97.5'i ise barajlardan sağlanmaktadır.

Tablo 26: DSİ XI. Bölge Müdürlüğü'nün İçme ve Kullanma Suyu Tesisleri (hm³/yıl)

		Edirne	Kırklareli	Tekirdağ	TR21	
Ön İnceleme ve/veya Master Planı Tamamlanan		-	5.96	40.00	45.96	
Planlama ve Kesin Projesi Tamamlanan		-	-	28.50	28.50	
İnşaat Halinde Olan		-	-	-	-	
2010 Yılı Yatırım Programında Olan		-	-	-	-	
İşletmede Olan	Tesis Adı	Verilen Yer				
	Süloğlu Barajı	Edirne ili	8.20	-	-	8.20
	Kayalıköy Barajı	Edirne ili	5.96	-	-	5.96
	Kadıköy Barajı	Keşan İlçesi	3.00	-	-	3.00
	Kırklareli Barajı	Kırklareli ili	-	10.70	-	10.70
	Şarköy Göleti	Şarköy İlçesi	-	-	1.53	1.53
	Türkmenli Göleti	Marmara Ereğlisi	-	-	1.30	1.30
	Üsküp Göleti	Üsküp İlçesi	-	0.05	-	0.05
	Çamlıca Göleti	Çamlıca İlçesi	0.09	-	-	0.09
	Beğendik Göleti	Beğendik İlçesi	0.05	-	-	0.05
	İşletmede Olan Toplamı		17.30	10.75	2.83	30.88
TR21 Trakya Bölgesi Toplamı		17.30	16.71	71.33	105.34	

Kaynak: Trakya Kalkınma Ajansı, TR 21 Trakya Bölge Planı, Tekirdağ, Ekim 2010:102

Tekirdağ ve söz konusu sanayi yoğun ilçelerin karşı karşıya oldukları bu durum dikkate alındığında, DSİ'nin geleceğe dönük plan ve projelerinde Tekirdağ'ın öncelik kazandığı görülmektedir. Tablodan görüleceği üzere, baraj ve göletlerden sağlanacak içme ve kullanma suyu miktarı açısından Tekirdağ birinci sıraya yerleşecektir. Bu artış üzerinde, Naipköy Barajı'nın ve Tekirdağ-Çorlu İçme Suyu Projesi kapsamında Kömürköy- Kızılağaç Barajları'nın inşa edilmesi planları etkili olacaktır.

3.1.1.4.3.2. Kanalizasyon

TR21 Trakya Bölgesinin kanalizasyon sistemi kent merkezleri açısından kurulu vaziyettedir. Ancak, şebekelerin modernizasyonu, bakım, onarım ve ıslahı en önemli altyapı sorunları arasında gelmektedir.

Edirne şehir kanalizasyon şebekesi, İller Bankası aracılığı ile yapılmış olup ve üç ayrı merkezde toplanmaktadır. Bu istasyonlardan pompalar vasıtasıyla herhangi bir arıtmaya tabi tutulmadan Meriç nehrine verilmektedir.

Kırklareli ilinde Merkez ilçeye bağlı yerleşim yerlerinin %98'inde kanalizasyon şebekesi bulunmakta, diğer kısımlarda ise foseptik kullanılmaktadır. Kanalizasyon suları, İnce Dere ve Bağlıca Dere'ye, Belediyeye ait olan mezbaha suları ise Şeytan Dere'ye deşarj edilmektedir.

3.1.2. Güçlü ve Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler Analizi

Trakya bölgesi konumu, toprak yapısı, sınai üretim yerlerine yakınlığı gibi özellikleriyle Türkiyede diğer bölgelere kıyasla çok önemli avantajlara sahiptir. Bu özellikler bölgenin GZFT analizi yapılarak ortaya konulmuştur.

Güçlü Yönler

- Bölgenin coğrafi konumu itibariyle Asya ve Avrupa arasında önemli bir köprü olması ve bölgede sınır kapılarının bulunması
- Bölgenin önemli ulaşım yolları üzerinde bir kavşak noktası olması ve deniz, kara ve hava olmak üzere çok yönlü ulaşım şekillerinin mevcudiyeti
- Bölgede okullaşma oranının yüksek olması
- Bölge illerinin her birinin üniversiteye sahip olması
- Birinci basamak sağlık hizmetlerinde çalışan hekim sayısının yeterli olması
- Bölgede iki tane tıp fakültesinin bulunması
- Tekirdağ dışındaki illerde sağlık altyapısının yeterli olması
- Bölgedeki rüzgâr performansının yüksek olması
- Bölgenin coğrafi konumu nedeni ile enerji nakil merkezi işlevine sahip olması
- Bölgenin doğal, tarihi ve kültürel zenginliğe sahip olması
- Turizmin çeşitlenmesine (av turizmi, dağ yürüyüşü, deniz, yelkenli, dalış, yamaç paraşütü) olanak sağlayan coğrafi yapının varlığı
- Bölgede güvenlik sorununun bulunmaması
- Çorlu, Çerkezköy ve Lüleburgaz ilçelerinde sanayinin yoğun olması
- Sanayi yoğun bölgelerde enerji erişiminin sorunsuz olması
- Bölgede 1 serbest Bölge ve 6 organize sanayi bölgesinin var olması
- Tarım ve hayvancılığa elverişli arazilerin miktarının fazla ve arazilerin verimli olması
- Ekolojik koşulların aynı yıl içinde 2-3 sefer ürün alınmasına fırsat vermesi
- Tarım ve hayvancılık girdilerinin kolay temin edilmesi
- Şarköy ilçesinde köklü bir bağcılık kültürünün olması
- Yerüstü ve yer altı su potansiyeli yüksek olması
- Bölgenin, bazı stratejik ürünlerde (buğday, ayçiçeği, çeltik) Türkiye üretiminde önemli paya sahip olması

- Çiftçinin ürettiği ürünü pazarlayabileceği kanallardan biri olan tarımsal sanayinin bölgede güçlü olması
- Üreticilerin tarım ürünlerini pazarlayabilecekleri TMO, Trakya Birlik, Alpullu Şeker Fabrikası gibi kurumların bölgede bulunmaları
- Damızlık hayvan yetiştiriciliği için uygun altyapının bulunması
- Büyükbaş hayvanların şap hastalığından ari olması
- Süt verimi yönünden genetik değeri yüksek büyükbaş hayvan varlığına sahip olunması
- Tarımsal araştırma kuruluşlarının bölgede bulunması
- Tarımsal analiz ve toprak tahlil laboratuvarlarının bölgede çok sayıda olması
- Bölgede tarım ile ilgili düzenlenen fuarların sık olması ve çiftçinin son teknolojiye ulaşabilme şansının yüksek olması
- Tarımda mekanizasyonun yoğun olması
- Istıncalar bölgesinde milli park olarak tanımlanmış ve bozulmamış ekolojik alanların fazla olması
- Bölgeye has Trakya arısı, kıvrıcık koyun gibi hayvan varlığının olması

Zayıf Yönler

- Kıyı bölgelerinde mevsimsel nüfus artışı sebebiyle altyapı hizmetlerinin yetersiz kalması
- Bölgenin sahil kesimlerinde mevsimsel nüfus artışı yaşanması sonucunda sağlık hizmetlerinin yetersiz kalması
- Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) dışında plansız sanayi varlığı
- Altyapı tesisat planlarına ilişkin sayısal veri eksikliği olması
- Atık yönetiminin yeterli olmaması
- Kanalizasyon, su drenaj, su deşarj, içme ve kullanma suyu sistemleri altyapısında eksikliklerin bulunması

- Altyapı yatırımlarında yaşanan mali kaynak yetersizliği
- Engellilere yönelik eğitim, spor ve diğer altyapı hizmetlerinin yeterli olmaması
- Yeni kurulan bölge üniversitelerinde altyapı, akademik personel vb. konularda eksikliklerin bulunması
- Bazı dezavantajlı sosyal grupların sağlık hizmetlerine sürekli erişebilme olanaklarının kısıtlı olması
- Yaşlı ve engelli bakım merkezi sayısının yetersiz olması
- Bölgede girişimcilik, Ar-Ge, yenilikçilik ve proje üretme kültürünün gelişmemiş olması
- Tescillenen patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım başvuru sayısının az olması
- Bölgedeki şehirleşme, sosyal ve kültürel hayatın kalifiye elemanlar için cezbedici olmaması
- Eğitim ve staj programlarının bölgenin ihtiyaçlarına cevap verememesi ve ara eleman talebinin karşılanamaması
- Üniversite-Sanayi-Kamu-STK işbirliğinin ve koordinasyonunun gelişmemiş olması
- STK'ların kurumsal yetersizlikleri ve yeterince aktif olmaması
- Bölgedeki su kaynaklarının etkin ve planlı kullanılamaması
- Ergene Havzası'ndaki kirliliğin ciddi boyutlara ulaşmış olması
- Tarımda sulamanın ve girdi kullanımının bilinçsiz yapılması sonucunda toprak kalitesinin düşmesi
- Enerji dağıtım ağının bölgenin tamamında homojen olmaması
- Bölgenin turizm konusundaki tanıtım, reklam ve pazarlama yetersizliği
- Kültür ve turizm altyapısının (konaklama, şehir makyajları, insan kaynağı vb.) yeterli olmaması
- Tekirdağ ile özellikle Trakya'nın batı aksında kalan sanayi bölgeleri arasında ulaşım bağlantılarının zayıf olması

- KOBİ'lerin dış ticaret konusunda bilgi ve deneyimlerinin yetersiz olması
- TR21 Trakya Bölgesinin gelişmiş bölge kabul edilmesinden dolayı devlet teşviklerinden kısıtlı yararlanması
- Bölgede mevcut olan gümrüklerin ihtiyacı karşılamada yetersiz kalması
- Bölgenin IPA kapsamındaki operasyonel programlardan yararlanamaması
- Bölgenin hayvan hastalıkları yönünden "arı" olmasından dolayı, büyük ölçekli hayvancılık yatırımları için Bölge içi tedarik ve ithalat dışında seçenek bulunmaması yüzünden hayvan bulma sıkıntısı yaşanması
- Küçükbaş hayvancılıkta genetik verimin yüksek olmasına rağmen bu sektörün geliştirilememiş olması
- Yem bitkileri ekiminin yetersiz olması
- Bilinçsiz tarımsal girdi kullanımı
- Su kaynaklarının tarımsal sulama amacı ile değerlendirilmesi için gerekli altyapı çalışmalarının tamamlanmamış olması
- Depolama ve sınıflama tesislerinin yetersiz olması
- Bölgede potansiyeli olan ürünlerin yeterince değerlendirilememiş ve markalaşmaya gidilememiş olması
- Bölgede tarımsal ihtisaslaşmanın olmaması
- Tarımsal örgütlerin sayıca fazla olmasına karşın hizmet kapasitelerinin ve örgütlenme bilincinin yeterince gelişmemiş olması
- Tarımsal işletmelerin küçük ve parçalı olması
- Monokültür tarımın yaygın olarak yapılması

Fırsatlar

- 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı'nın ile Çevre ve Orman Bakanlığı'nın Meriç - Ergene Havzası Koruma Eylem Planı'nın yerel kurumlara altyapının geliştirilmesine yönelik sorumluluklar getirmesi

- 1/25.000 Ölçekli Kırklareli İl Çevre Düzeni Planı'nın onaylanarak yürürlüğe girmesi
- Kırklareli İli Yıldız Dağları Biyosfer projesinin varlığı
- Avrupa ve özellikle Balkan ülkelerine yönelik sağlık turizminin gelişmeye açık olması ve bu alanda markalaşma potansiyeli
- AB ile sınır olması nedeni ile bölgenin ortak sınırötesi işbirliği projeleri geliştirme olanağına sahip olması
- Istrancalar'da doğal, temiz su kaynaklarının bulunması
- Yenilenebilir Enerji Kanunu ile rüzgâr enerjisine devlet tarafından alım garantisi getirilmesi
- İleri teknoloji linyit yakma sistemlerinin geliştirilmesi sonucu bölgedeki linyit kaynaklarına yönelik talebin artma potansiyeli
- Tarım ve hayvancılık atıklarının bölgede biyogaz üretimi için potansiyel yaratması
- Bölgeye ulaşım olanaklarını arttıracak hızlı tren, otoyol, havaalanı ve limanlara yönelik projelerin bulunması
- Türkiye'nin ilk ve tek şarap müzesine sahip olması, düzenlenen şarap tadım turları ve geçmişten gelen şarapçılık kültürü ile bölgede var olan güçlü şarap turizmi potansiyeli,
- Bölgenin Türkiye Turizm Stratejisi'nde oluşturulması hedeflenen 10 turizm kentinden 2 tanesini barındırması (İğneada-Kıyıköy, Enez)
- Bölgede doğa sporları, eko-turizm, agro-turizm gibi alternatif turizm çeşitlerinin yapılması için gerekli coğrafi ve kültürel altyapının bulunması
- Marmara Bölgesi genelinde oluşan lojistik yükünün bir kısmının Bölgeye kayma olasılığı
- Halkalı-Kapıkule Hızlı Tren Projesi'nin varlığı
- Ayşekadın Tren Gümrük Merkezi'nin modernize edilmesi halinde gümrük işlemlerinin İstanbul'dan bölgeye kayması,

- İstanbul’u Balıkesir’e bağlayacak olan Tekirdağ-Çanakkale-Balıkesir Otoyolu Projesi’nin varlığı
- Kanal İstanbul Projesinin gündeme getirilmesi
- Çorlu Havaalanı’na yönelik kapasite geliştirme planının bulunması
- İslah OSB’lerin üzerine yapılan çalışmaların hız kazanmış olması ve gereklilikleri üzerine olan genel inancın oluşmuş olması
- Mevcut OSB’lerdeki boş parsellerin İstanbul’un taşan sanayi kapasitesini bölgeye kontrollü olarak çekmede uygun ortam yaratması
- Meriç Nehri ve Istrancalar kaynaklı yerüstü suları üzerinde mevcut ve yapılmakta olan barajların tarım ve sanayinin ihtiyaç duyduğu suları karşılayabilecek su potansiyeline sahip olması
- Türkiye-Bulgaristan arasında protokolü imzalanan Tunca Barajı yapım projesi
- Dereköy Sınır Kapısı’nın genişletilmesine yönelik projenin varlığı
- İstanbul metropolüne ve yurtdışı pazarlarına bölgenin yakın olması
- Örtü altı tarım potansiyelinin olması
- Bölgenin endemik, tıbbi ve aromatik bitki türü açısından zengin olması
- Polikültür tarıma uygun bir iklime sahip olunması
- Bölgenin büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık açısından “Organize Hayvancılık Bölgesi” olma potansiyelinin bulunması
- “Kırklareli ve Edirne Peyniri” ile “Hardaliye” gibi markalaşmaya açık ürünlerin bulunması
- Bölgenin et hayvancılığı yönünden İstanbul’un ihtiyacını karşılayabilecek potansiyelinin olması
- Bölgede propolis, polen, arı sütü gibi katma değeri yüksek arı ürünleri üretimi için potansiyel olması
- Tatlı su balıkçılığı için uygun su rezervlerinin bulunması
- Bölgedeki marka kültür ve turizm değerleri potansiyelinin bulunması
- Ekonomik olarak sulanabilir nitelikteki arazilerin fazla olması

Tehditler

- Sanayinin birinci sınıf içme suyu niteliğindeki yeraltı suyunu kullanması
- Ergene Havzası çevre kirliliği
- Sınır kapıları bulunması nedeniyle bölgeye bulaşıcı hastalıkların gelmesi riski
- İstanbul'un Trakya Bölgesi için de hedef grup olan bilgi ve teknoloji yoğun sektörleri kendi sınırları içerisinde tutmaya yönelik tedbirler alacak olması
- İşletmelerde girişimcilik ve inovasyon bilinci eksikliğinin teknoloji gelişimini engellemesi
- Tarımsal ve sınaî üretimde aşırı su tüketilmesi
- Çevreye ilişkin yasal mevzuatın uygulanmasında sorunlar yaşanması
- Sınırdaki ülkelerin sanayi atıklarını yeterli arıtma yapmadan Meriç'e akıtması
- Doğalgazda dışa bağımlılığın çok yüksek olması
- Yerel yönetimler başta olmak üzere ilgili kuruluşlar tarafından yapılması gereken denetimlerin eksikliği
- Istranca Dağları'nın su havzası olarak kullanması sonucu doğal yapının yok olması riski
- Ulaşım modlarının birleştirilip bütünleştirilmesine yönelik kurumlar arası eşgüdüm eksikliğinin bulunması
- Meriç Nehri havzasındaki su taşkınlarının çevre araziler, yerleşim yerleri ve altyapı tesislerine zarar vermesi
- Bölge ilçelerinin homojen olmayan gelişim göstergelerine rağmen Bölge genelinin gelişmiş kabul edilmesi
- Yeraltı su seviyesinin azalması
- Tarım alanlarının ikincil konut, sanayi gibi tarım dışı alanlarda kullanılması yolları ile sanayinin ve yerleşim alanlarının tarım alanlarına doğru genişlemesi/kayması

- Düzensiz maden işletmeleri, taş ocakları ve stabilize ocakların tarımsal alanları ve meraları tehdit etmesi
- Trakya'daki hayvan mevcudunun, arılığın bölgeye hayvan girişine getirdiği kısıtlamalar ve hayvanların Anadolu'ya pazarlanması nedeniyle azalması
- Tarım arazilerinin küçülme eğiliminin devam etmesi
- Tarımda yanlış işleme ve sulamadan kaynaklı erozyon oluşması
- Küresel iklim değişikliği ve mevsimlerin kaymasının sektörü olumsuz etkilemesi

3.1.3. Bölgesel Sorunlar ve Trakya Kalkınma Ajansından Beklenenler

TR21 Trakya Bölge Planı, Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ illerini kapsayan bölgenin vizyonu ve bu vizyona ulaşma yönünde ilk aşamada temel alacağı kalkınma stratejilerini ve önceliklerini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, ilk bölge planı döneminde aşağıda sıralanan alanlarda adım atılması beklenmektedir..

- Ekonominin çevre dostu, rekabetçi ve teknoloji kapasitesi yüksek sektörler lehine dönüştürülmesine paralel olarak markalaşma, inovasyon ve Ar-Ge altyapısının geliştirilerek rekabet gücünün artırılması,
- Bölgemizin coğrafi konumu dolayısı ile sahip olduğu avantajlardan daha etkin yararlanması ve mekânsal planlama yaklaşımı ile altyapısının geliştirilerek ekonomik ve sosyal bir cazibe merkezi haline getirilmesi,
- Çevre kirliliğinin azaltılarak kontrol altına alınması yönünde çevresel sürdürülebilirliğin ve enerji verimliliğinin sağlanması,
- Toplumun tüm kesimlerinin eğitim, sağlık, sosyal hizmetler gibi temel hizmetlerden etkin bir şekilde yararlanmasının sağlanması ile birlikte gelir

dağılımının iyileştirilerek, refah düzeyinin yükseltilmesi ve sosyal dayanışmanın geliştirilmesi.

Bu kapsamda, bölgesel kalkınmada kılavuz işlevi görecek olan TR21 Trakya Bölge Planı'nın temel beklenti, Bölge kaynaklarının kalkınmaya ve refah düzeyinin arttırılmasına hizmet etmesini sağlamak olmalıdır. İhtiyaçların yerel kaynaklarla, Bölgeye özgü yerel çözüm teknikleri kullanılarak karşılanması ve sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanması ajansın temel hedefi olmalıdır.

Bölgede kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak, yerel potansiyeli harekete geçirmek, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini ve ortak çalışma kültürünü geliştirmek Trakya Kalkınma Ajansı'nın temel hedefi olmalıdır.

Bölgede hassas bir konu olan su kaynaklarının ilgili olan tüm aktörlerin eşgüdümünde etkin olarak yönetilmesi, bölgenin doğal hazinelerinden biri olan tarım arazileri ile sanayi, konut ve turizme yönelik arazi kullanımlarının akılcı ve tamamlayıcı bir şekilde planlanması ve buna bağlı olarak bölgedeki toprak, su, iklim ve altyapı özellikleri göz önüne alarak hazırlanmış tarımsal ürün planlaması bölgenin sürdürülebilir kalkınmasında öne çıkan planlama gereksinimleridir.

Bölgenin hem ulusal hem de uluslararası yatırımlar için cazibe merkezi haline getirilmesi tarım, sanayi ve turizm sektörlerinin yukarıda belirtilen nitelikleri kazanması gerekmektedir. Bunun içinse bölgenin ulaşım ve lojistik altyapısının güçlendirilmiş olmasının yanı sıra ulusal ve uluslararası platformlarda tanınırlığının arttırılmış olması gereklidir. Bölgeden çıkacak markalaşmış ürünler de bu tanınırlığın sağlanmasında etkin rol oynayacaktır.

Tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi ve tarımda çevre dostu teknolojilerin ve yenilenebilir enerjilerin kullanımının yaygınlaşması, bölgede kalkınmanın sürdürülebilirliğinin sağlanması gereklidir. AB ülkelerine, işlenmiş tarım ürünleri ihracatının artırılması sağlanmalıdır. Bölgenin sahip olduğu insan kaynağı sermayesinin girişimcilik kültürü oluşturularak, hibe ve proje destekleriyle bölge ekonomisine katkısı üst düzeye çıkarılmalıdır. Gerek tarım ve sanayi, gerekse turizm sektöründe bölgenin ihtiyaç ve potansiyellerine hâkim nitelikli elemanların sahada yer alması bölgenin bu alanlarda daha hızlı bir atılım içine girmesine önemli katkılarda bulunacaktır.

SONUÇ

Sosyo-ekonomik bölgesel gelişmişlik farkları tüm dünyada varolan Uluslararası küresel problemlerden birisidir. Birçok ülkede bölgesel dengesizlikler sorunu ikinci dünya savaşı sonrasında ön plana çıkmış, çeşitli teorik çalışmalar ve kamu müdahaleleri bu dönemden sonra başlamıştır.

AB'ye giriş sürecinde Türkiye'de bölgesel kalkınmayı sağlamak ve AB'nin üye ve aday devletlere kullandığı teşvik fonlarından yararlanmak amacıyla birtakım yasal düzenlemeler yapılmış, AB mevzuatıyla uyumlu bölge sınıflamaları ve oluşturulan birbirleriyle ekonomik ve sosyal açıdan benzer bölgelerde de yeni bir kurum olarak Kalkınma Ajansları uygulamalarına başlanılmıştır.

Türkiye'de Kalkınma ajanslarının kurulmasıyla ilgili 25 Ocak 2006 tarihli 5449 sayılı kanuna dayalı olarak 14.07.2011 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla, Trakya bölgesinde kurulan TR21 Trakya Kalkınma Ajansı, ulusal ve bölgesel anlamda istihdam ve gelir dağılımı açısından ekonomik ve sosyal göstergelerin iyileşmesi, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılmasına, ekonomik kalkınmanın sağlanmasına olumlu katkılar sağlayacaktır.

Ekonomik ve sosyal potansiyel ortaya çıkartılarak bölge cazibesinin artırılması, üretim ve istihdamın artırılmasına yönelik faaliyetler ajansın temel amaçlarıdır. Ulusal yada Uluslararası fonlarla, yerel paydaşların üstleneceği proje ve faaliyetler hibe şeklinde desteklenerek bölge potansiyelinin harekete geçirilmesinde önemli katkılar sağlanacaktır. Ayrıca, bölgenin iş ve yatırım imkanlarının tanıtımı ile yatırımcıların izin ve ruhsat işlemlerinin tek elden takip edilerek sonuçlandırılması, bölgeye yapılan yatırımların artmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- A.J. Scott and M.Storper “Regional Development Reconsidered” , H. Enste and V. Meier (eds) Regional Development and Contemporary Industrial Response: Extending Flekxible Specialization, London, Belhaven Press, 1992
- Açıkgöz, Mehmet – Güven - Aslıhan, Yenigün - Ruhsar, *Türkiyede Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri: Kalkınma Ajansları*, Birol Akgül, Nısfet Uzay, Ekin Kitabevi, Bursa, 2010.
- Akgül, Birol, *Türkiyede Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri: Kalkınma Ajansları*, Birol Akgül, Nısfet Uzay, Ekin Kitabevi, Bursa, 2010.
- Ardıç, Özgül, *Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Bölgesel Planlama Çalışmaları* (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Master Tezi), Ankara 2007.
- Arslan, Kahraman, “Bölgesel Farklılıkların Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları” *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:4 Sayı: 7, İstanbul, 2005.
- Berber, Metin – Celepçi, Ebru “*Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*” Karadeniz Bölgesel Kalkınma Sempozyumu, Trabzon, 2005.
- Berber, Metin, *İktisadi Büyüme ve Kalkınma*, Derya Kitabevi, Trabzon, 2006.
- Birol Akgül, Nısfet Uzay, *Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansları*, Ekin Kitabevi, Bursa, 2010.

- Bozdoğan, Emine N., “*Bölgesel Kalkınmanın Sağlanmasına Yönelik Vergi Özendirme Önlemlerinin Türkiye Açısından İncelenmesi ve Etkinliğinin Analizi*” TOBB Yayın Sıra No 57 Afşaroğlu Matbaası, Ankara: 2008.
- Bulu, Melih, “Sektöre Rekabet Reçetesi Yazılıyor” *Hedef Dergisi*, Sayı: 132, İstanbul, 2004.
- Can, Ergüder, “Kalkınma Ajansları ve Yerel Ekonomik Kalkınma Faaliyetleri” *Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi*, Cilt:13, Sayı: 2, Ankara, Şubat 2008.
- Celepçi, Ebru, *Bölgesel deng. Giderilmesinde Kalkınma Ajanslarının Rolü ve Türkiye Uygulamaları*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Trabzon, Mayıs 2006.
- Çakmak, Erol, *Yerel Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları*, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2006.
- Çalıpınar, Hatice – Baç, Uğur “Kobilerde İnovasyon Yapmayı Etkileyen Faktörler ve Bir Alan Araştırması” *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, İzmir, Nisan 2007)
- Demircan, Esra S., “Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi” *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Sayı: 21, 2003)
- Dinler, Zeynel, *Bölgesel İktisat*, Ekin Kitabevi, Bursa, 2008.
- Dokuzuncu Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayınları, Yayın No: 2766, Ankara, 2008.

- Edirne İlinin Ekonomik Gelişmesi, İktisadi Araştırmalar Vakfı Seminer, Edirne, 2003.
- Elmas, Gülen, *Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Dengesizlikleri AB ve Türkiye*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.
- Erçakar, Mehmet E. “*Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye Uygulaması*” *Mevzuat Dergisi*, Sayı: 153, 2010.
(<http://www.mevzuatdergisi.com/2010/09a/01.htm>) (Erişim: 14.04.2011)
- Gündüz, Y. Ali , *Bölgesel Kalkınma Politikası*, Ekin Kitabevi, Bursa, 2006.
- Ildırar, Mustafa, *Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.
- İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü Yayın No: 2671 Ankara, 2003.
- Kayasü Serap – Pıncıoğlu, M. – Yasar, S. – Dere, S., *Yerel/Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Rekabet Gücünün artırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları İTO yayını*, Yayın No:8, İstanbul, 2003.
- Kırklareli İl Çevre Düzeni Planı, Nisan 2011
- Koyuncu, Evrim, *Türkiye’de Kalkınma Sürecinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Rolü ve Bir Uygulama (Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*, 2006.
- Kumral, Neşe, “*Bölgesel Rekabet Gücünü Artırmaya Yönelik Politikaları*” *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, 2006

- Özer, Yunus E. *Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yapılanması ve İşlevselliği: İzmir ve Çukurova Örnekleri*, Ekin Kitabevi, Bursa, 2010.
- Parasız, İlker, *Kalkınma Ekonomisi*, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2005.
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT Yayınları, Ankara, 2000.
- Tekirdağ İlinin Ekonomik Gelişmesi, İktisadi Araştırmalar Vakfı Seminer, Tekirdağ, 2007.
- Trakya Kalkınma Ajansı, TR 21 Trakya Bölge Planı, Tekirdağ, Ekim 2010
- Trakya Kalkınma Ajansı, TR 21 Trakya Bölge Planı Taslağı, Eylül 2010
- Tutar, Erdinç – Şengür, Arzu – Göksu, Ali , “Bölgesel Sermaye Pazarı ve Yerel Ekonomik Kalkınmaya Olası Katkısı” *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Yerel Ekonomiler Özel Sayısı* Konya, Mayıs 2007.
- Uzay, Nisfet, *Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Giderilmesi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları*, Seçkin Kitabevi, Ankara, 2005.
- Ülker, Halil İ. – Şahin, Savaş Z. *Türkiyede Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri: Kalkınma Ajansları*, Birol Akgül, Nisfet Uzay, Ekin Kitabevi, Bursa, 2010.
- (http://www.edirnemuzesi.gov.tr/haber_goster.asp?HaberID=32) (erişim:03.07.2011)
- (www.shannondevelopment.ie/aboutus/) (erişim: 12.05.2011)
- <http://www.tekirdag.gov.tr>. (Tekirdağ'ın Ekonomisi) (erişim: 03.06.2011).

